

วันเด็กกับการเมืองไทย

นางสาวสุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2554

Children's Day and Thai politics

Miss Suphapron Vongvijan

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

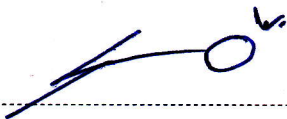
Sukhothai Thammathirat Open University

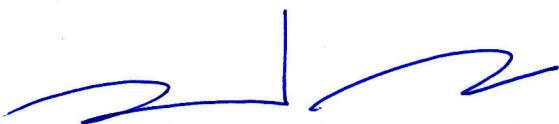
2011

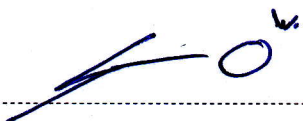
หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ วันเด็กกับการเมืองไทย
ชื่อและนามสกุล นางสาวสุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์
แขนงวิชา การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ยุทธพร อิศรชัย

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2555

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ยุทธพร อิศรชัย)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. วรวิทย์ โรจนพล)

.....
(รองศาสตราจารย์ยุทธพร อิศรชัย)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว้ออิสระ วันเด็กกับการเมืองไทย

ผู้ศึกษา นางสาวสุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์ รหัสนักศึกษา 2528001577 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
(การเมืองการปกครอง) **อาจารย์ที่ปรึกษา** รองศาสตราจารย์ยุทธพร อิศรชัย **ปีการศึกษา** 2554

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งวันเด็กแห่งชาติ ในวันจันทร์ที่ 3 ตุลาคม 2498 จนถึงวันเสาร์ที่ 14 มกราคม 2555

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรวิจัย เลือกแบบเฉพาะเจาะจง คือ เลื่อนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ จำนวน 3 ท่าน จาก 3 หน่วยงาน ดังนี้ 1) คุณสุวรรณ มงคลกาย ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ กลุ่มงานสุนทรพจน์ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี 2) พลเอกพิรวัสส์ พรหมกลัดพะเนา ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กกร.สกร.กร.ทหาร กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย และ 3) คุณชัยพร มงคลการ ตำแหน่ง นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยวิเคราะห์ข้อมูลแบบตีความและนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า วันเด็กมีความสัมพันธ์กับการเมืองไทย คือ 1) คำขวัญวันเด็ก เพราะที่มา ขั้นตอน กระบวนการ ความเป็นมาของคำขวัญวันเด็ก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีจุดเริ่มต้น มาจากผู้นำหรือนายกรัฐมนตรี ที่สามารถบ่งบอกและสะท้อนได้ถึงความต้องการ หรือความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเด็ก ได้อย่างชัดเจน นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นกระแสหรือสภาพการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคสมัยได้อีกด้วย 2) กิจกรรมวันเด็ก มีความสัมพันธ์กับรัฐบาลหรืออำนาจรัฐ เพราะกิจกรรมที่จัดขึ้นทุกปี จะมีลักษณะใกล้เคียงกัน ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะยึด โครงสร้างของนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลนั้น ๆ โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเด็ก ๆ ทิศทางหรือแนวโน้มมีทั้งที่เป็นการปลูกฝังความคิดที่สร้างสรรค์ สนุกสนาน ให้ความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี เปิดโอกาสให้เด็กได้ตระหนักถึงคุณค่า บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของตนเอง และกิจกรรมที่มีแนวโน้มครอบงำความคิดของเด็กไทย ปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม โดยรัฐบาลสอดแทรกความคิดอำนาจนิยม ทำให้เด็ก ๆ ยอมรับในความคิด และอุดมการณ์ของรัฐ และนำอุดมการณ์นั้นไปพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งในค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของพวกเขาต่อไป

คำสำคัญ วันเด็ก คำขวัญวันเด็ก กิจกรรมวันเด็ก การเมืองไทย

Independent Study title: Children's Day and Thai politics

Author: Miss Suphapron Vongvijan; **ID:** 2528001577; **Degree:** Master of Political Science

(Politics and Government); **Independent Study advisor:** Yuthaporn Isarachai, Associate Professor;

Academic year: 2011

Abstract

The objective of this research was to study the background and relationship between Children's Day and Thai politics since the first national Children's Day on 3 October 1955 up until 14 January 2012.

This was a qualitative participatory action research based on in-depth interviews with 3 key informants involved with the organization of Children's Day activities, namely: 1) Suwana Mongkolkai, Expert Policy and Planning Analyst, Speech Group, Secretarial Office of the Prime Minister; 2) General Peerawat Prohmkladpanaow, Assistant Director, Armed Forces Development Unit, Civilian Affairs Department, Royal Thai Armed Forces Headquarters; and 3) Tanyaporn Mongkolkan, Expert Events Organizer, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. Data were analyzed through interpretation and descriptive analysis.

The results showed that Children's Day is related to Thai politics in these ways: 1) the Children's Day motto, a new one of which is set every year, since the beginning has always come from the head executive or the prime minister. The words chosen clearly reflect the government's desires or expectations for the nation's youth. They also indicate something about the political situation in that year. 2) Children's Day activities are related to the government or government power. The activities each year are very similar. Every government and private sector agency plans activities that are based on the educational policies of the present government. Mainly the activities focus on creativity, fun, learning, and social conscience. They aim to give children the opportunity to realize their value, role, duties and importance. They also tend to indoctrinate the children and inculcate patriotism. The government infuses respect for authoritarianism into the activities, pressuring the children to accept the government's ideals and develop those ideals into their social values and culture.

Keywords: Children's Day, Children's Day motto, Children's Day activities, Thai politics

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้สามารถสำเร็จลงได้ด้วยความเมตตา ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ และการให้ความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ สังกัดสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี กองบัญชาการกองทัพไทย และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย นักวิชาการรับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการขั้นตอนของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ในสาขารัฐศาสตร์ทุกท่าน ที่กรุณาให้ความรู้ในวงวิชาการทางด้านต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ บรรณารักษ์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช บรรณารักษ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่อำนวยความสะดวกในการค้นหา ยืมและคืนหนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ยุทธพร อิศรชัย อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่ให้ข้อคิด คำแนะนำ คำชี้แนะ ให้กำลังใจ วิพากษ์วิจารณ์ ปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยนี้มาโดยตลอดระยะเวลาการศึกษาวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์ และขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.วรวัลย์ ไรจนพล ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่ากรุณาร่วมเป็นกรรมการสอบการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้งานศึกษาวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ผู้เป็นที่รักและมีพระคุณยิ่ง ผู้ซึ่งเป็นแรงบรรดาลใจในการศึกษาต่อ และให้การสนับสนุนทางด้านจิตใจ ทำให้ผู้ศึกษามีกำลังใจ มีความอดทนในการศึกษาจนประสบความสำเร็จ จึงขอยกคุณความดีทั้งหลายที่ได้ให้แก่ท่านทั้งสองทุกประการ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะเป็นอย่างประโยชน์ต่อการเกิดองค์ความรู้ใหม่ในแนวทางการศึกษาและพัฒนาที่ยั่งยืน แต่หากงานวิจัยฉบับนี้มีข้อบกพร่องผิดพลาดประการใด ผู้ศึกษาขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว และขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์

กรกฎาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ประเด็นคำถามการวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเกี่ยวกับการใช้คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ	7
ทฤษฎีสื่อสารเชิงบริบททางสังคม	13
แนวคิดเรื่องการสร้างสภาวะการครองอำนาจของชนชั้นครอบงำ	14
แนวคิดการกล่อมเกลாதงการเมือง	17
แนวคิดชาตินิยมไทย	22
แนวคิดว่าด้วยผู้นำและอำนาจนิยม	29
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	41
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	44
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	46
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	46
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	47
การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	48
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	49
ตอนที่ 1 ศึกษาความเป็นมาของคำขวัญ และกิจกรรมวันเด็ก	49
ตอนที่ 2 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย	55

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
-ยุคเผด็จการอำนาจนิยม	55
-ยุคประชาธิปไตย	58
-ยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน	59
-ยุคกึ่งประชาธิปไตยหรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ	61
-ยุคปฏิรูปการเมืองแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม	62
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	67
สรุปการวิจัย	68
อภิปรายผล	69
ข้อเสนอแนะ	75
บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	81
ประวัติผู้ศึกษา	87

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อ พ.ศ. 2498 ได้เกิดปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเกิดขึ้น โดยองค์การสหประชาชาติ ทำให้โลกเกิดความตื่นตัว และเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะให้ความสำคัญแก่เด็ก ๆ ของตนมากขึ้น การขานรับในการนี้จากประเทศต่าง ๆ เป็นไป อย่างกว้างขวาง ในปีเดียวกันนั่นเอง ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ไม่น้อยกว่า 40 ประเทศ ต่างก็จัดงานฉลองวันเด็กแห่งชาติของประเทศตนขึ้น โดยกำหนด วันจันทร์แรกของเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นวันเด็กแห่งชาติ ซึ่งการจัดงานเฉลิมฉลองวันเด็กแห่งชาติในแต่ละประเทศขณะนั้น มีรูปแบบที่ คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ โดยยึดหลักการ ให้ความสำคัญแก่เด็กเป็นวัตถุประสงค์หลัก โดยเปิดสถานที่ราชการที่สำคัญ เช่น พิพิธภัณฑ์ รัฐสภา เป็นต้น ให้เด็ก ๆ ได้เข้าชมและศึกษา บางแห่งจัดการแสดงมหรสพ มีการแจกอาหาร แข่งขันเกม แจกของขวัญ ฯลฯ ต่อมางานนี้ได้รับ ความสำเร็จทั่วโลก จึงได้จัดกันแพร่หลายมาถึง ปัจจุบัน

การจัดงานวันเด็กแห่งชาติในประเทศไทย เกิดจากความคิดเพื่อกระตุ้นให้เด็กตระหนัก ถึงความสำคัญของตนเอง โดยนายวิ เอ็ม กุลกานี ผู้แทนองค์การสหพันธ์เพื่อสวัสดิการเด็กระหว่าง ประเทศ เป็นผู้เสนอต่อกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ให้มีการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของเด็ก โดยจัดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 3 เดือนตุลาคม พ .ศ.2498 และได้จัดติดต่อกันมาเป็นประจำทุกปี จนถึง พ .ศ.2506 ที่ประชุม คณะกรรมการจัดงานวันเด็กแห่งชาติในปีนั้น มีความเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรที่จะเสนอเปลี่ยน วันจัดงานวันเด็กแห่งชาติเสียใหม่ เพื่อความเหมาะสม ด้วยเหตุผลว่า ในเดือนตุลาคมสำหรับ ประเทศไทยเป็นเดือนที่ยังอยู่ในฤดูฝน มีฝนตกมาก เด็ก ๆ ไม่สะดวกในการมาร่วมงาน ประการ ต่อไปก็คือ วันจันทร์เป็นวันปฏิบัติงานของผู้ปกครอง จึงไม่สามารถพาเด็กไปร่วมงานได้ ตลอดจน การจราจรติดขัด จึงเห็นว่าควรเปลี่ยนเป็นวันเสาร์ที่สองของเดือนมกราคม แต่ในปีถัดมา คือ พ.ศ. 2507 ไม่สามารถจัดงานวันเด็กแห่งชาติได้ทัน จึงได้เริ่มจัดใน พ.ศ.2508 ซึ่งถือเอาวันเสาร์ที่ 2 ของ เดือนมกราคม เป็นวันเด็กแห่งชาติ มาจนถึงบัดนี้

รัฐบาลได้จัดให้มีคณะกรรมการจัดงานวันเด็กแห่งชาติขึ้นมาคณะหนึ่ง ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และเอกชน กำหนดให้มีการฉลองวันเด็กแห่งชาติ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จุดประสงค์เพื่อให้เด็กทั่วประเทศ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ได้รู้ถึงความสำคัญของตน เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบ วินัย ที่มีต่อตนเอง และสังคม มีความยึดมั่นสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ทุก ๆ ปี ในวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะพระราชทานพระบรมราโชวาท สมเด็จพระสังฆราชฯ ทรงโปรดประทานพระคติธรรม และ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีจะมอบคำขวัญวันเด็ก แสดงให้เห็นว่า เด็กเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดของชาติ เราจึงได้ยินคำพูดอยู่บ่อย ๆ ว่า “เด็กคืออนาคตของชาติ เด็กฉลาด ชาติเจริญ”

วัตถุประสงค์ของการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ

1. เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของเด็ก สนใจในการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนเด็ก และช่วยเหลือสงเคราะห์เด็กเป็นพิเศษ
2. เพื่อให้เด็กและเยาวชนยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. เพื่อให้เด็กรู้จักหน้าที่ของตน และอยู่ในระเบียบวินัยอันดี
4. เพื่อเผยแพร่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของเด็ก

ตั้งแต่ พ.ศ.2502 เป็นต้นมา ทุก ๆ ปี ช่วงก่อนวันเด็กแห่งชาติ รัฐบาลจะประกาศคำขวัญวันเด็กออกมาในฐานะที่เป็นคำขวัญจากนายกรัฐมนตรีถึงเด็กทั่วประเทศ ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่แสดงถึงความต้องการและความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อประชาชน โดยการปลูกฝังและกล่อมเกลาดังแต่เด็ก ร่วมกับการสร้างแบบอย่างและจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง

ถึงแม้ว่าคำขวัญวันเด็กจะไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีกระบวนการคิดและการสรรหาในแต่ละปีอย่างไร ประเด็นนี้ก็ยังไม่สำคัญเท่าใดนัก เพราะในที่สุดแล้วผู้รับผิดชอบต่อคำขวัญก็คือ นายกรัฐมนตรี หรืออีกนัยหนึ่ง คำขวัญวันเด็ก ก็คือ การสื่อสารความคาดหวังของนายกรัฐมนตรีถึงเด็กโดยตรง และเป็นทางการ โดยคำขวัญถือได้ว่ามีสภาพความเป็นสาร ที่ไม่ใช่การบังคับหรือการออกคำสั่งโดยตรง แต่เป็นคำสั่งในลักษณะแอบแฝง ทำหน้าที่ในการปลูกฝังและถ่ายทอดข่าวสาร ความคิด ความเชื่อ การปลูกเร้าอารมณ์และจิตใจ โดยมีจุดมุ่งหมายชักจูงให้เกิดการปฏิบัติตาม

ในขณะที่คำขวัญวันเด็กเป็นการกล่าวสั้น ๆ แสดงถึง “หัวใจ” ของความคาดหวังที่มีต่อเด็กนั้น ในโอกาสเดียวกันนี้ นายกรัฐมนตรีก็ยังมีสารวันเด็กประกอบเพื่อขยายความด้วย ทุก ๆ ปีในงานวันเด็กแห่งชาติจึงต้องมีการอ่านสารของนายกรัฐมนตรี ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้พิมพ์แจกไปทั่วทั้งประเทศ

คำขวัญวันเด็ก สารวันเด็ก และกิจกรรมวันเด็คนั้น สามารถบ่งบอกและ เป็นสิ่งที่สะท้อน ที่ทำให้เห็นถึงความคาดหวัง และความต้องการของรัฐบาลที่มีต่อเด็กแล้ว ยังสามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติ และความคิดของรัฐบาลที่เกี่ยวกับเด็ก อีกทั้งยังสามารถทำให้เห็นภาพรวมของความต้องการและความคาดหวังที่รัฐบาลมีต่อสังคมได้อีกด้วย

ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับคำขวัญวันเด็ก และกิจกรรมวันเด็คนั้น นอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเด็ก ในการอธิบายทางประวัติศาสตร์ที่เพิ่มมากขึ้นแล้วยังทำให้เกิดความเข้าใจในสภาพทางการเมืองการปกครองและสังคมได้มากยิ่งขึ้นด้วย จึงนับได้ว่าเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

เด็กคือทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติ ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติ ติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า และมั่นคงอีกทั้งเป็นผู้ที่จะต้องเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า เพื่อทำหน้าที่ดูแลสังคม ตลอดจนเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลง และอื่น ๆ ฯลฯ

ดังนั้น ทุกสังคมจึงควรให้ความสำคัญแก่เด็ก และจัดให้มีวันเด็กขึ้นทุกปี เพื่ อให้เด็กรู้ถึงความสำคัญของตนเอง จะได้ประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับเป็นผู้ที่มีความสำคัญของประเทศชาติ ด้วยการตั้งใจใฝ่เรียนรู้ ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย รู้จักการใช้เวลา ความคิด มีความขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ และซื่อสัตย์สุจริต ฯลฯ

สำหรับการ ศึกษาในครั้งนี้ได้กำหนดช่วงเวลาที่ทำการศึกษาดังแต่เริ่มจัดงานวันเด็กแห่งชาติเป็นครั้งแรก คือวันจันทร์ที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2498 จนถึง วันเสาร์ที่ 14 มกราคม พ.ศ.2555

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “วันเด็กกับการเมืองไทย” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย

3. ประเด็นคำถามการวิจัย

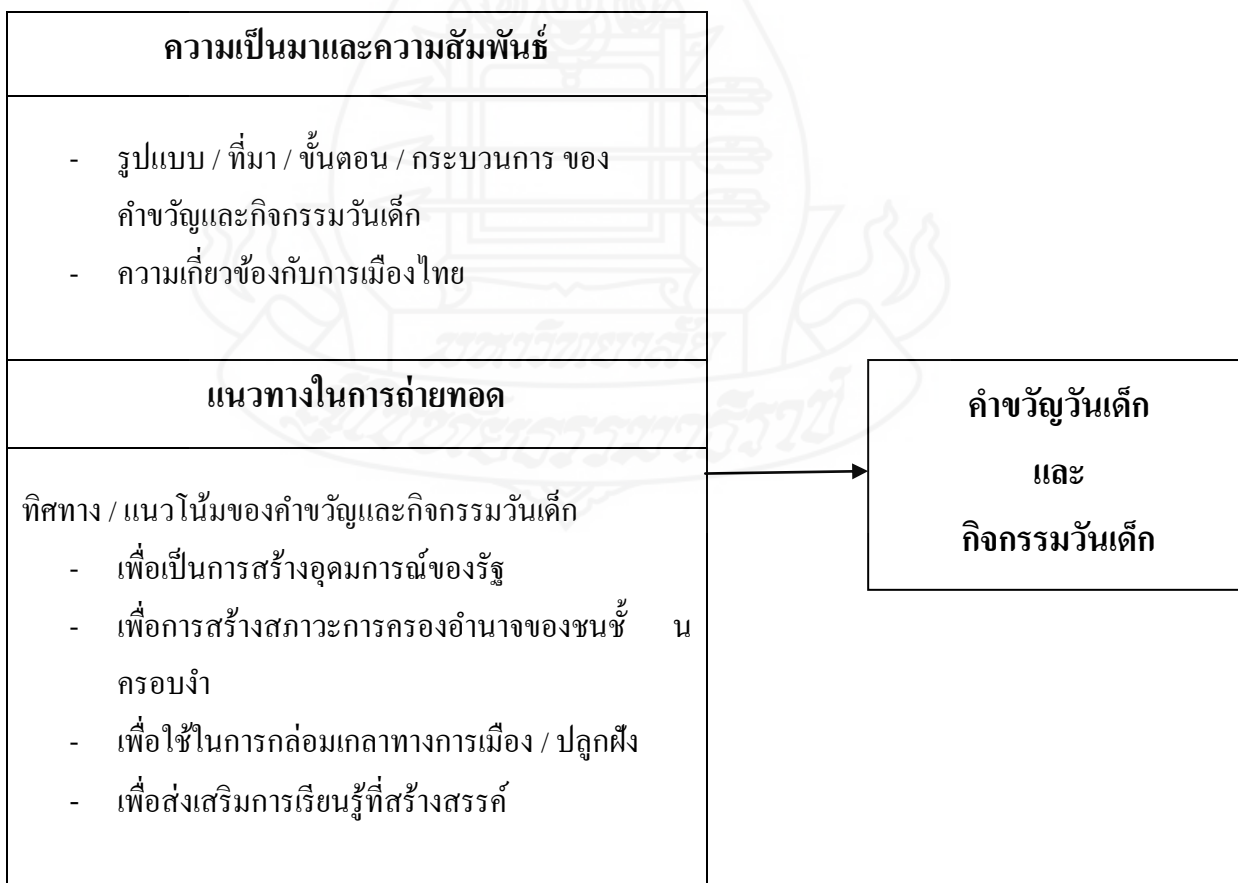
3.1 ความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทยเกี่ยวข้องกันอย่างไร

3.2 ทิศทางหรือแนวโน้มของ คำขวัญวันเด็ก และกิจกรรมวันเด็ก เป็นการปลูกฝังหรือครอบงำความคิดของเด็กไทย

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิด การวิจัย มุ่งศึกษาความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย โดยศึกษาเกี่ยวกับ คำขวัญ และกิจกรรมวันเด็ก ถึงความเป็นมา และความสัมพันธ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงขั้นตอน กระบวนการเริ่มต้น จนสู่กระบวนการ ถ่ายทอด ศึกษาแนวความคิด ความคาดหวัง และความต้องการของรัฐบาลที่มีต่อเด็กไทยและสังคมไทย ผ่านคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก รวมทั้ง ศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการ ดำเนินงานจัดทำ ผู้วิจัยขอเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพที่ 1.1

แผนภาพที่ 1.1 กรอบความคิด

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษา “วันเด็กกับการเมืองไทย ” โดยแบ่งขอบเขตของการวิจัย ออกเป็น 3 ประเด็น คือ

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ศึกษา ประกอบด้วย คำขวัญวันเด็ก และกิจกรรมวันเด็ก

5.2 ขอบเขตด้านเวลา

5.2.1 คำขวัญวันเด็ก ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งวันเด็กเป็นครั้งแรก คือวันจันทร์ที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2498 จนถึง วันเสาร์ที่ 14 มกราคม พ.ศ.2555

5.2.2 กิจกรรมวันเด็ก ในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน ในวันเสาร์ที่ 14 มกราคม พ.ศ.2555

5.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประชา กรกลุ่มตัวอย่าง ของการศึกษานี้ ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง คือ เลือกหน่วยงานของรัฐบาล นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ จำนวน 3 ท่าน ดังนี้

5.3.1 คุณสุวรรณ มงคลกาย ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ กลุ่มงานสุนทรพจน์ สำนักพิธีการและเลขานุการ สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี (ให้ข้อมูลในส่วนของคำขวัญวันเด็ก)

5.3.2 พลเอกพีรวัศ พรหมกัลป์พะเนาว์ ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กกร.สกร.กร. ทหาร กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย (ให้ข้อมูลในส่วนของการกำหนดกิจกรรม / การจัดกิจกรรมวันเด็กให้กับหน่วยงานทางทหาร / กองทัพต่าง ๆ)

5.3.3 คุณธัญพร มงคลการ ตำแหน่ง นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ หัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานกลาง สำนักงานอำนวยการ สำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ (ให้ข้อมูลในส่วนของการกำหนดกิจกรรม / การจัดกิจกรรมวันเด็กให้กับหน่วยงานราชการต่าง ๆ และที่มาของคำขวัญวันเด็ก)

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 เด็ก หมายถึง คนที่มีอายุยังน้อย ยังเล็ก อ่อนวัย โดย เด็กชาย คือ คำนำเรียกเด็กผู้ชายที่มีอายุไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์ และ เด็กหญิง คือ คำนำเรียกเด็กผู้หญิงที่มีอายุไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์

6.2 คำขวัญ หมายถึง ถ้อยคำ ข้อความ คำคล้องจอง หรือบทกลอนสั้น ๆ เพื่อให้จำได้ง่าย

6.3 ปฏิญญา หมายถึง การให้คำมั่นสัญญาหรือการแสดงยืนยันโดยถือเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือความสุจริตใจเป็นที่ตั้ง สัญญา หรือ คำสาบาน

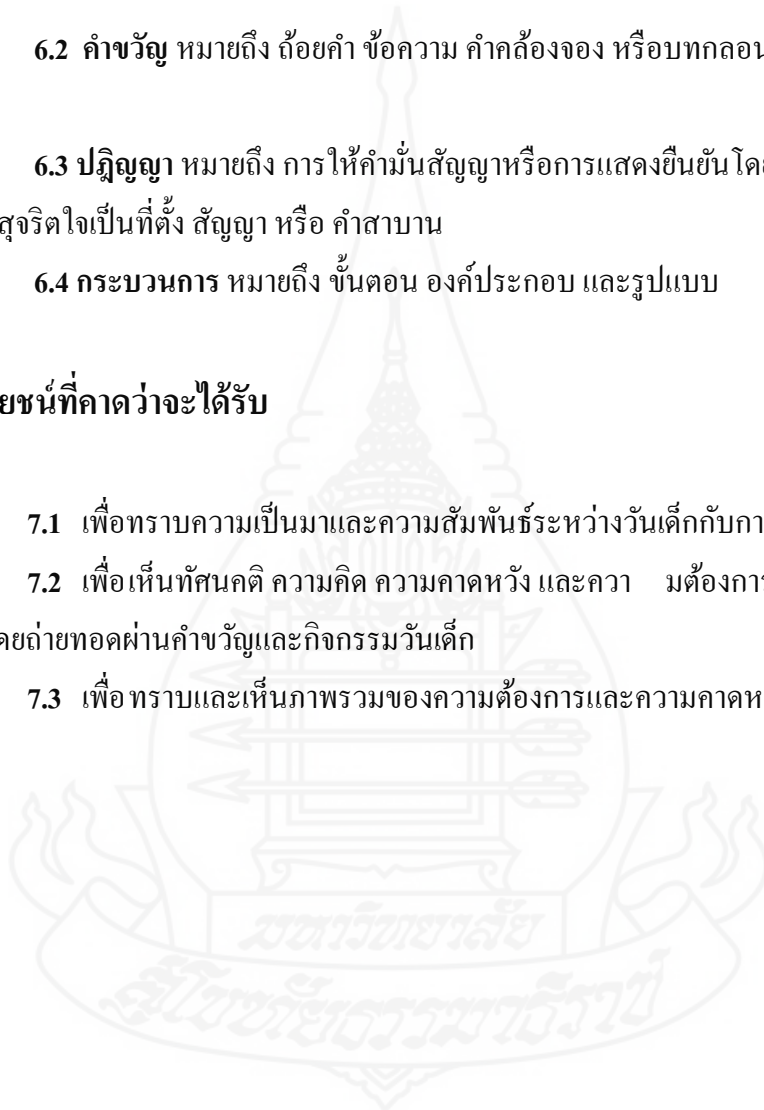
6.4 กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอน องค์ประกอบ และรูปแบบ

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เพื่อทราบความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย

7.2 เพื่อเห็นทัศนคติ ความคิด ความคาดหวัง และความ ต้องการของรัฐบาล ที่มีต่อเด็กไทย โดยถ่ายทอดผ่านคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก

7.3 เพื่อ ทราบและเห็นภาพรวมของความต้องการและความคาดหวังที่รัฐบาลมีต่อสังคมไทย

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษา ความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย โดยผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากเอกสารตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการอธิบายปัญหา และตอบ โจทย์การวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ
2. ทฤษฎีสื่อสารเชิงบริบททางสังคม (Communication Theory : Social context)
3. แนวคิดเรื่องการสร้างสถานะการครองอำนาจของชนชั้นครอบงำ (Hegemony)
4. แนวคิดการกล่อมเกลாதงการเมือง (Political Socialization)
5. แนวคิดชาตินิยมไทย
6. แนวคิดว่าด้วยผู้นำและอำนาจนิยม
7. คำขวัญวันเด็ก (ตั้งแต่ พ.ศ.2499 – พ.ศ.2555)
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ

เป็นการอธิบายให้เห็นถึงการที่รัฐนำคำขวัญมาเป็นกลไกในการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ เผยแพร่สู่เยาวชน ในที่นี้จะชี้ให้เห็นถึง

- 1.1 การสร้างอุดมการณ์ของรัฐ
- 1.2 ความสำคัญของคำขวัญ ในฐานะเป็นสารที่บรรจุอุดมการณ์ของรัฐที่เผยแพร่สู่เยาวชน
- 1.3 การนำคำขวัญมาเป็นกลไกในการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ

อธิบายได้ดังนี้

1.1 การสร้างอุดมการณ์ของรัฐ

คำว่า อุดมการณ์ มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

“อุดมการณ์ ” หมายถึง อุดมคติอันสูงส่งที่มุ่งใจมนุษย์ให้พยายามบรรลุถึง ”

(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 928)

“อุดมการณ์ ” หมายถึง แบบฉบับของความคิดความเชื่ออันมีแบบแผน ซึ่งมุ่งอธิบายสภาพการณ์ในสังคมที่เป็นมาแล้วในอดีต ที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน และที่จะเป็นไปในอนาคต (ชัยอนันต์ สมุทวณิช อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษ 2536 : 10)

“อุดมการณ์ ” หมายถึง แนวนโยบายที่บุคคลกลุ่มหนึ่งยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ และถ้าบุคคลกลุ่มนั้น คือ ประชาชนทั้งหมด ดังนั้น อุดมการณ์ที่ชาวไทยทั่วประเทศยึดถือร่วมกันก็เรียกว่าเป็นอุดมการณ์ของรัฐ (กระมล ทองธรรมชาติ อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษ 2536 : 10)

ส่วนคำว่า รัฐ มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

“รัฐ” หมายถึง กลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ร่วมกัน และมีความผูกพันต่อกันอย่างเป็นปึกแผ่น โดยมีความสมัครสมานสามัคคีระหว่างกันมากกว่าความผูกพันกับกลุ่มอื่นหรือชุมชนอื่น มีการประสานประโยชน์และการร่วมมือระหว่างกัน อยู่ภายใต้ระบบการปกครอง อำนาจอธิปไตย นโยบาย และกฎหมายต่าง ๆ อยู่ ารเดียวกัน และยึดมั่นอุดมการณ์แห่งรัฐร่วมกัน (กระมล ทองธรรมชาติ และลีปนันท เกตุทัต อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษ 2536 : 10)

แต่ความหมายของรัฐ ในการวิจัยนี้ หมายความว่า 2 ประการ คือ

- 1) รัฐ อาจใช้แทนที่กับคำว่า “ชาติ” หรือ ประชาชนที่อยู่ในชุมชนแห่งรัฐร่วมกัน
- 2) รัฐ หมายถึง รัฐบาล หรือ ชนชั้นผู้ปกครอง

จากความหมายเหล่านี้ จึงสรุปคำจำกัดความ อุดมการณ์ของรัฐในการศึกษานี้ได้ว่า อุดมการณ์ของรัฐ หมายถึง ระบบความคิดที่อธิบายเป้าหมายสูงสุดของชาติ เป็นแนวทางที่ชนในชาติพึงยึดถือเป็นส่วนรวม และเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ทั้งนี้เพื่อบรรลุถึงซึ่งเป้าหมายอันสูงสุดของชาติ

อุดมการณ์จึงมีบทบาทและความสำคัญต่อรัฐ เนื่องมาจากคุณสมบัติของอุดมการณ์ ดังนี้ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษ 2536 : 11)

- อุดมการณ์ เป็นระบบของความคิดที่มีคุณค่าที่แน่นอนอันหนึ่งในตัวเอง (เช่น แนวทางสันติ ความเป็นธรรม)

- เมื่อเวลานำเสนอต่อมหาชน ก็ต้องมีหลักการบางอย่างประกอบอยู่เบื้องหลัง เช่นทำไมต้องใช้นี้แนวทางสันติ

- ต้องแสดงให้เห็นว่า ทั้งบุคคลและกลุ่มจะได้ประโยชน์ทั้งส่วนตัวโดยตรง และส่วนรวมจากอุดมการณ์นั้นอย่างไร

- กระตุ้นให้เกิดสภาวะเตรียมพร้อมทางจิตใจเรียกร้องความกระตือรือร้น เช่น ถึงเวลาที่เรจะต้องพร้อมใจกัน

- สร้างความรู้สึกร่วม เรา ขึ้นมาแทน กัน และระบุอย่างชัดเจนว่ามีใครบ้างในกลุ่ม เรา เช่น พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย คนที่จะมารวมกลุ่มเป็น เรา ได้นั้นจะต้องมีคุณค่า ค่านิยม ช้อเห็นด้วย บางอย่างร่วมกัน

- อุดมการณ์เป็นเรื่องที่เรียกร้องให้คนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ วิธีการที่ใช้เป็นการโน้มน้าว ชักชวน เป็นการปลุกฝัง ไม่ใช่การบีบบังคับ และไม่มืบทลงโทษ

แต่ทั้งนี้ รัฐบาล ก็คือ ผู้สร้าง หรือ กำหนดอุดมการณ์ที่ไม่ต้องการผลประโยชน์เป็นเงิน แต่มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการสร้างความศรัทธา ความร่วมมือ และทัศนคติที่ดีต่อรัฐ อุดมการณ์จึงถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่รัฐต้องการ ฉะนั้น อุดมการณ์ของรัฐจะต้องมีลักษณะ ดังนี้ ต้ องมีผู้นำ หรือผู้ชี้นำความคิด ซึ่งก็คือ หัวหน้าของคนในชาติ ได้ แก่ รัฐบาล ซึ่งเป็นผู้สร้าง ประกาศ อุดมการณ์ของรัฐ

ต้องเป็นอุดมการณ์ที่ชาวไทยทั้งประเทศยึดถือร่วมกันเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ในการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ ก็จะเหมือนกับกระบวนการสร้างงานชิ้น หนึ่ง ๆ ซึ่งอุดมการณ์ก็มีกระบวนการผลิต ดังนี้ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ อ่างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษย์ 2536 : 12)

อุดมการณ์เป็นระบบจิตสำนึก เป็นผลผลิตที่มีกระบวนการผลิต (Production) และกระบวนการผลิตใหม่ (Reproduction) ของผลผลิตนั้น ๆ วัตถุประสงค์ที่นำมาใช้ในการผลิต ได้แก่ บรรดาความคิด ความเข้าใจ จ ตัวแทน และสัญลักษณ์ ฯลฯ แต่เนื่องจากผลผลิตนี้เป็นนามธรรม จะมองเห็นได้ก็ต่อเมื่อได้แสดงตัวออกมาเป็นรูปธรรมอื่น ๆ เช่น คำพูด ข้อเขียน ภาษามือ ฯลฯ ซึ่งผลผลิตทางอุดมการณ์นี้อาจจะสอดคล้อง หรือ ตรงกันข้ามกับความเป็นจริง ที่เกิดขึ้น ขึ้นอยู่กับชนิดอุดมการณ์นั้น ๆ ซึ่งผลผลิตที่ถือว่าเป็น อุดมการณ์ จะประกอบด้วย

- 1) ระบบความคิด
- 2) ความรู้สึก เช่น ความต้องการ
- 3) ความพร้อมที่จะลงมือกระทำ

และเพราะอุดมการณ์เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมอยู่รวมตัวกันอยู่ได้ ในขณะที่มีการแตกแยกทางชนชั้นและมีผลประโยชน์ทางชนชั้นขัดแย้งกันอยู่ ด้วยเหตุนี้อุดมการณ์ของรัฐจึงทำหน้าที่คล้าย “ปูนซีเมนต์” ในการเชื่อมรอยต่อระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นที่ถูกปกครอง ทำให้ดูเหมือนว่า “จุดเชื่อมทางอุดมการณ์” เป็นผลประโยชน์ของทั่วทั้งสังคม (กนกศักดิ์ แก้วเทพ อังใน นพรัตน์ ตฤณชาติวณิชย์ 2536 : 12)

รัฐจึงให้ความสำคัญ และความจำเป็นของการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ แต่เพราะอุดมการณ์เป็นนามธรรม รัฐจึงต้องนำเสนออุดมการณ์ที่ผ่านสารที่เป็นรูปธรรม คำขวัญจึงถูกนำมาใช้เพื่อให้เป็นสารรูปธรรมที่บรรจุอุดมการณ์นำเสนอสู่เยาวชน

1.2 ความสำคัญของคำขวัญ ในฐานะเป็นสารที่บรรจุอุดมการณ์ของรัฐที่เผยแพร่สู่เยาวชน

คำว่า “คำขวัญ” ตรงกับคำว่า Slogan ในภาษาอังกฤษ แต่เดิมคำขวัญอาจมีความหมายตรงตามตัว คือ คำที่เป็นขวัญ หมายความว่า คำใดมีค่าควรยึดถือประจำใจ ก็ถือเป็นคำขวัญ

คำขวัญ หมายถึง ถ้อยคำที่แต่งขึ้นเพื่อเตือนใจ หรือเพื่อเป็นสิริมงคล (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 187)

คำขวัญ คือ คำกล่าวเพื่อชี้แนะแนวทางปฏิบัติที่มีขนาดสั้น (นววรรณ พันธุมธธา อังใน นพรัตน์ ตฤณชาติวณิชย์ 2536 : 13)

คำขวัญ คือ ถ้อยคำลึกลับ ณะหนึ่งที่ได้รับการประดิษฐ์ขึ้นเพื่อจูงใจผู้รับสาร ทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ การปลุกฝังหรือการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสถาบัน เพื่อฝึกความคิดรวบยอดให้ผู้รับสารระมัดระวัง และจดจำชื่อและคำได้โดยง่าย (อวยพร พานิช อังใน นพรัตน์ ตฤณชาติวณิชย์ 2536 : 13)

ในที่นี้จึงสรุปความหมายของคำขวัญ ดังนี้

คำขวัญ หมายถึง ถ้อยคำสั้น ๆ ที่ขมวดแนวคิด หรือ ข้อความสำคัญที่จะใช้ในการสื่อสาร เพื่อชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติ หรือ อาจแสดงจุดประสงค์อย่างชัดเจน หรือเป็นการแนะให้คิด อาจใช้คำอื่น ๆ ที่มีความหมายเดียวกับคำขวัญ เช่น คำว่า คติ ภาษิต เป็นต้น

คำขวัญ จึงเป็นสารที่รัฐนำมาใช้ เพื่อบรรจุอุดมการณ์ อันจะนำไปสู่การยอมรับและการปฏิบัติตามของเยาวชนและประชาชน ทั้งนี้เพราะคำขวัญมีคุณลักษณะ คุณสมบัติและหน้าที่ที่ดี ดังนี้

ลักษณะของคำขวัญที่ดีในแง่การสื่อสาร

คำขวัญที่ดี ต้องกระทบใจผู้รับสาร ทำให้ผู้รับสารสนใจและจดจำคำขวัญนั้นได้ทันที และ/หรือ เป็นการอ้างเตือนผู้รับสารให้ไม่ลืมข้อเด่นใน คำขวัญนั้น เช่น ข้อมูลที่สำคัญที่ต้องการเสนอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสื่อที่ใช้ ตำแหน่งคำขวัญในสื่ออวัจน ภาษาด้วย เช่น ตัวอักษร สี และ ที่สำคัญได้แก่ วัตถุประสงค์ในการสร้างคำขวัญนั้น(อวยพร พานิชอ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษย์2536: 13)

อายุของคำขวัญ

อายุการใช้งานของคำขวัญในการสื่อสารมักจะเป็นระยะเวลาสั้น ๆ จะมีการเปลี่ยนแปลง คิดค้นคำขวัญใหม่ให้มีความทันสมัยและทันต่อเหตุ การณ์ นอกเสียจากว่าคำขวัญเก่าจะประสบความสำเร็จในการสื่อสาร ก็จะได้รับการคงไว้และเพิ่มเติมให้มีน้ำหนักและมีความทันสมัยยิ่งขึ้น

คุณสมบัติของคำขวัญ

คำขวัญ สามารถถ่ายทอดความหมายอันลึกซึ้งสู่ผู้รับสาร โดยใช้ข้อความสั้น ๆ กะทัดรัดเป็นการประหยัดเวลา ๑ ประหยัดถ้อยคำแต่ได้ความหมายครบถ้วน และชัดเจนยิ่งกว่า การอธิบายด้วยถ้อยคำยืดยาว เป็นเครื่องผ่อนความรุนแรงของถ้อยคำ ไม่ต้องพูดตรง ๆ ให้ระคายหู

หน้าที่ของคำขวัญ

1. เป็นเครื่องมือในการศึกษา อบรม โดยไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวโดยตรง แต่จะใช้คำขวัญช่วยให้เกิดแนวคิดที่จะแก้ปัญหาให้ลุล่วง และเป็นเสมือนเครื่องควบคุมพฤติกรรมของสังคมไทยให้ดำเนินมาอย่างเป็นระเบียบ
2. เป็นเครื่องมือสื่อภาพสังคม เพราะเราสามารถศึกษาเรื่องราว เหตุการณ์ ต่าง ๆ ในอดีตได้จากสื่อคำขวัญ
3. เป็นเครื่องมือสื่อภาษา เนื้อหาจากประโยชน์ของคำขวัญที่สามารถถ่ายทอดความหมายอันลึกซึ้งสู่ผู้รับสาร โดยใช้ข้อความสั้น ๆ กะทัดรัด เป็นการประหยัดเวลา ประหยัดถ้อยคำ แต่ได้ความหมายครบถ้วน และชัดเจนยิ่งกว่าการอธิบายด้วยถ้อยคำยืดยาว
4. เป็นการชักชวน โน้มน้าว โดยคำขวัญจะบอกให้ทราบว่าชักชวน ให้ทำอะไร อาจจะมีการอธิบายโดยสื่อ หรือบริบทอื่น ๆ ให้ผู้รับสารเข้าใจในสภาพเหตุการณ์ที่ต้องมีการชักชวน เช่นนั้น และเป็นการชี้ให้เห็นว่าถ้าทำตามที่ชักชวนจะก่อให้เกิดผลดีต่อตัวเองและส่วนรวม โดยการชักชวนจะเขียนเป็นคำขวัญสั้น ๆ ที่มีความหมายลึกซึ้ง มีสัมผัสคล้องจองทำให้จดจำง่าย ซึ่งการ

ชักชวนในบางครั้งมิได้มีเจตนาจะให้ผู้รับการชักชวนลงมือปฏิบัติตามทันทีทันใด หากแต่ต้องการให้คิดทาคใจ จำได้ซึ่งอาจจะนำไปสู่การปฏิบัติตามในภายหลัง หรือ ปฏิบัติตามเมื่อมีคำสั่ง หรือ ข้อบังคับใด ๆ ออกมา

1.3 การนำคำขวัญมาเป็นกลไกในการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ

ในกระบวนการสื่อสารเนื้อหา หรือ อุดมการณ์สู่ประชาชนนั้น รัฐได้นำคำขวัญมาเป็นกลไกของรัฐ ให้คำขวัญเป็นสารที่บรรจุอุดมการณ์ของรัฐที่แฝงมาในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ไม่เป็นการบังคับ แต่คำขวัญนั้นจะต้องเป็นสารที่มีผลต่อการชักชวนประชาชนผู้รับสารนั้น ด้วยการที่รัฐหาวิธีการเผยแพร่อุดมการณ์ให้เป็นที่ยอมรับ รัฐจึงมีวิธีการสำคัญอยู่ 3 วิธี ดังนี้ (กรมลทของธรรมชาติ อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวณิชย์ 2536 : 16)

- 1) การบีบบังคับ ได้แก่ การใช้กำลังอำนาจที่มีอยู่บีบบังคับให้เกิดภาวะจำยอม และไม่มีทางเลือกอื่นใด
- 2) การขู่เข็ญ คุกคาม ได้แก่ การสร้างให้เกิดความหวาดกลัว ประหวั่นพรันพรึง และหมดกำลังใจที่จะต่อต้าน
- 3) การปลุกฝัง ได้แก่ การสร้างอุดมการณ์ให้เป็นที่เชื่อถือและเกิดความศรัทธา เช่น ด้วยการชี้ให้เห็นผลดี ข้อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ความมั่นคง ความปลอดภัย และชี้ให้เห็นถึงผลที่พึงจะได้รับ

ในสภาพสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบเครือญาติ การดำเนินการให้อุดมการณ์ของรัฐบังเกิดผลในทางปฏิบัตินั้น วิธีการปลุกฝังจึงเป็นวิธีการที่เหมาะสม และในเมื่อรัฐบาลเป็น เจ้าของสาร (คำขวัญ) และเป็นผู้ควบคุมสื่อมวลชน รัฐบาลจึงสามารถใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐ ดังนั้น รัฐจึงให้คำขวัญดูน่าเสนอมาน่าสนใจ สื่อมวลชน เพื่อไปถึงมวลชน ด้วยวิธีการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ คือ

- สื่อสิ่งพิมพ์ โดยเป็นส่วนหนึ่งของตัวคำอยู่ในสิ่งพิมพ์
- สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น รายการทางวิทยุและโทรทัศน์

ซึ่งอุดมการณ์ของรัฐที่ปรากฏในคำขวัญจะแสดงให้เห็นถึง (กาญจนา แก้วเทพ อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวณิชย์ 2536 : 17)

- 1) การสร้างความชอบธรรมให้กับสังคม หรือกลุ่มที่ยึดถืออุดมการณ์ โดยการอ้างอิงว่า รัฐบาลอิงอยู่กับหลักการและคุณค่าต่าง ๆ ที่ยอมรับกัน โดยการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลทำเพื่อผลประโยชน์ของชาติ หรือส่วนรวมเป็นสำคัญ

- 2) เป็นการตอกย้ำเรื่อง กฎของสังคม หรือ กฎของกลุ่ม เพื่อมิให้ประชาชนเกิดข้อสงสัย หรือโต้แย้ง เช่น ความมั่นคงของชาติ วินัยเหล็ก ความเป็นธรรม
- 3) เป็นวาทกรรม (discourse) ที่มีระบบระเบียบ มีการตอกย้ำหลักการบางอย่างที่แน่นอน อันมีผลต่อการชักนำความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของคน เช่น อุดมการณ์ชาตินิยม ในบางครั้งอุดมการณ์อาจจะมีแบบจำลองเอาไว้ตอบคำถามทั้งหลาย
- 4) เป็นวาทกรรม (discourse) ที่มีลักษณะทางศีลธรรม โดยการใช้หลักการ “ควร” “ขอให้” เป็นเครื่องชี้ว่า เราคนไทยควรทำอะไร และไม่ควรถาอะไร
- 5) มีลักษณะวิวาทะกับฝ่ายตรงข้าม เช่น ระบอบคอมมิวนิสต์
- 6) เป็นตัวให้คำอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ

2. ทฤษฎีสื่อสารเชิงบริบททางสังคม (Communication Theories : Social Context)

ทฤษฎีสื่อสารเชิงบริบททางสังคม นี้ เป็นทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการสื่อสารว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของปัจจัยทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม กล่าวคือทุกสถานการณ์ ทางสังคมและสร้างแบบแผนหรือบรรยากาศที่มีอิทธิพลหรือควบคุมกระแสข่าวสารและผลแห่งพฤติกรรม ซึ่งก็คือ ในการสื่อสารของมนุษย์นั้น สภาพแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลอย่างสำคัญที่ทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นได้ ซึ่งสถานะแวดล้อมทางสังคมเป็นตัวควบคุมการส่งสารของผู้ส่งสาร เพราะเป็นปัจจัยที่ควบคุมแหล่งสารการไหลของกระแสข่าวสารเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกครั้ง

ในกระบวนการสร้างอุดมการณ์ของรัฐให้เป็นที่เชื่อถือได้นั้น จะต้องทำความเข้าใจถึงสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ หรือลักษณะบริบทแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ โดยที่ระบบอุดมการณ์หลักจะมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาต่าง ๆ เช่น ภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง ความคาดหวังที่สูงขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของการศึกษา และการสื่อสาร ซึ่งรัฐได้กำหนด หรือ สร้างอุดมการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทแวดล้อม เหล่านี้ได้ดีเท่าใด จะมีผลทำให้อุดมการณ์นั้นสำเร็จลุล่วงได้โดยง่าย รวดเร็ว น่าเชื่อถือและมีผลในการนำไปปฏิบัติ ซึ่งบริบทแวดล้อมนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคมโดยชอบธรรม และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินกิจการของรัฐ ฉะนั้น การกำหนดอุดมการณ์ของรัฐจึงต้องมีการเชื่อมโยงระหว่าง การสร้างอุดมการณ์กับปัจจัยแวดล้อมทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคม ดังนั้น ในการวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมายที่ปรากฏในสื่อคำขวัญ จึงต้องพิจารณาควบคู่ไปกับบริบทแวดล้อมอยู่เสมอ (สมสันพรรัตน์ ตฤณชาติวณิช 2536 : 18)

3. แนวคิดเรื่องการสร้างสภาวะการครองอำนาจของชนชั้นครอบงำ (Hegemony)

อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci 1891-1937) ได้วิเคราะห์รัฐในฐานะที่รัฐเป็นเครื่องมือกดขี่ทางชนชั้น ว่ารัฐประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (สุรพงษ์ ชัยนาม อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติ วณิชย์ 2536 : 13)

3.1 ประชาสังคม หรือ สังคมพลเมือง (civil Society)

คือ สังคมส่วนที่รัฐไม่มีอำนาจผูกขาด รัฐจึงต้องผลิตอุดมการณ์ โดยให้อุดมการณ์ทำหน้าที่ชี้แนะ ให้การศึกษา ควบคุมความคิดและพฤติกรรมของคน ไม่ใช่ด้วยการบีบบังคับแต่ด้วยการครอบงำ โดยที่อุดมการณ์จะทำงานอยู่ในชีวิตประจำวันทีละเล็กละน้อย โดยที่ประชาสังคมไม่ค่อยรู้สึกตัว ทำให้ความคิดและการกระทำของคนคล้อยไปตามระบบ เพื่อสร้างความชอบธรรมและความยินยอมของอุดมการณ์นั้น

3.2 รัฐ หรือ สังคมการเมือง (State society)

คือ แหล่งที่ผูกอำนาจโดยรัฐ ทำหน้าที่กดขี่ด้วยการใช้ความรุนแรง ใช้การบังคับไม่ใช่การแสวงหาความยินยอม เช่น กฎหมาย ตำรวจ เป็นต้น

ฉะนั้น การที่ชนชั้นหนึ่งสามารถมีชัยชนะได้อย่างสมบูรณ์ จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากสมาชิก ส่วนใหญ่ของสังคมมากกว่าการใช้กำลังบังคับ ซึ่งกรัมสกีให้ทัศนะว่า “ประชาสังคม” เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด ที่ชนชั้นหนึ่งสามารถครองความเป็นใหญ่อย่างสมบูรณ์ได้หากสามารถเข้ามาครอบงำมีอิทธิพลเหนือประชาสังคมได้

กรัมสกี เชื่อว่า การที่ชนชั้นปกครองสามารถดำรงอยู่ได้ เป็นเพราะการประสานงานอย่างเหมาะสมในการครอบงำทางชนชั้น โดยชนชั้นครอบงำต้องประสานกลไกด้านการปราบปรามและการครอบงำทางความคิดอุดมการณ์ควบคู่กันไป เพื่อรักษาอำนาจของชนชั้นครอบงำ ที่เป็นดังนี้ก็เนื่องจาก ชนชั้นปกครองไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ด้วยการใช้อำนาจควบคุมบังคับเพียงอย่างเดียวได้เป็นเวลายาวนาน แต่ต้องอาศัยการครอบงำทางความคิดอุดมการณ์ (ideological hegemony) ควบคู่ไปด้วย

แนวคิดของอัลดูเชอร์ คล้ายคลึงกับแนวคิดของกรัมสกีที่ว่า กลไกของรัฐหนึ่ง ๆ จะต้องประกอบขึ้นด้วย การใช้อำนาจปราบปราม และการใช้อุดมการณ์ร่วมกันเสมอ เพียงแต่ว่าลักษณะใดจะถูกจัดเป็นด้านหลัก หรือ ด้านรองเท่านั้น เช่น ในขณที่วัด หรือ โรงเรียนทำหน้าที่ผลิตสัญลักษณ์ทางอุดมการณ์เป็นหลัก ก็ต้องมีบทลงโทษ จับได้ อันเป็นลักษณะการปราบปรามเป็น

ด้านรอง เป็นต้น ดังนั้น ในความเป็นจริงกลไกทั้งสองด้านจะดำเนินงานควบคู่กันไปเสมอ ที่เราแยกมันออกเพียงเพื่อดูว่า อันไหนทำหน้าที่หลักกว่าอีกอันหนึ่งเท่านั้น (กาญจนา แก้วเทพอ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวณิช 2536 : 20)

การครอบงำทางความคิดอุดมการณ์ คือ การที่ชนชั้นปกครองสามารถชนะใจชนชั้นที่ถูกปกครองให้สามารถยอมรับในความคิดและอุดมการณ์ของรัฐ หรือ เป็นปฏิบัติการของชนชั้นปกครองที่มุ่งใจให้ชนชั้นที่ถูกปกครองยอมรับในอุดมการณ์ และนำอุดมการณ์นั้นไปพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งในค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของพวกเขา ในการครอบงำทางความคิดอุดมการณ์นั้น โลกทัศน์ของชนชั้นปกครองจะถูกทำให้กลายเป็นสามัญสำนึกของทั้งสังคม ซึ่งกรัมซื่ออธิบายว่าการที่ชนชั้นปกครองสามารถเอาชนะความรู้ สึกยินยอมของชนชั้นล่างในการสร้างสามัญสำนึกได้ เป็นเพราะ “สงครามชิงพื้นที่ทางความคิด” (war of position) ซึ่งเป็นสงครามในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปในการต่อสู้ชิงพื้นที่ทางความคิด เพื่อการครองความเป็นเจ้านั้น อุดมการณ์สองอย่างที่เผชิญหน้ากันอยู่ คือ อุดมการณ์หลัก (dominant ideology) ฝ่ายหนึ่ง กับ อุดมการณ์ต่อต้าน (counter ideology) อีกฝ่ายหนึ่ง

“อุดมการณ์หลัก” (dominant ideology) คือ อุดมการณ์เพื่อการรับใช้อำนาจในระบบ โดยทำหน้าที่ในการดำรงรักษาและค้ำจุนระบบเดิม ในขณะที่อุดมการณ์ต่อต้าน คือ อุดมการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ เพื่อทำลายล้างระบบเดิมและนำเสนอระบบใหม่แทน สงครามชิงพื้นที่ทางความคิดจึงเป็นการต่อสู้ของอุดมการณ์หลัก กับอุดมการณ์ต่อต้าน เพื่อการได้มาซึ่งชัยชนะในการยึดความยินยอมของสังคมส่วนใหญ่นั่นเอง

Hegemony จึงเป็นเรื่องของการร่วมมือกันในทุกด้าน ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม โดยอุดมการณ์เป็นรูปลักษณะของการแสดงออกและวิธีการที่ทำให้เกิดความหมาย กลไกของอุดมการณ์ก็สามารถทำให้เกิดการยอมรับปฏิบัติตาม อุดมการณ์จึงมีฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกของผู้รับสาร เป็นเครื่องมือสื่อทางอุดมการณ์ในการสร้างความชอบธรรมให้แก่อุดมการณ์นั้น ๆ อันจะนำไปสู่การปกครองและควบคุมได้ง่ายขึ้น

สามารถนำแนวคิดของ อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) และ หลุยส์ อัลธุสแซร์ (Louis Althusser) มาเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่อง “การสร้างสภาวะการครองอำนาจของชนชั้นครอบงำ” (Hegemony) ในปฏิบัติการของ คำขวัญ โดยอธิบายเหตุผลได้ว่า ในฐานะที่เป็นกลุ่มชนชั้นปกครองที่ยึดพื้นที่อุดมการณ์หลักของสังคมไทยไว้ และรัฐต้องการรักษาการครองอำนาจให้นานที่สุดนั้น รัฐจึงต้องพยายามทำให้อุดมการณ์ของรัฐได้รับการยอมรับจากมวลชนส่วนใหญ่ในลักษณะที่เป็นสามัญสำนึก (Common sense) หรือไม่รู้สึกรู้ว่าถูกครอบงำทางการวิเคราะห์โดยรัฐ

ลักษณะดังกล่าวจะทำให้การใช้กำลังปราบปรามเกิดขึ้นในการปกครองเป็นไปน้อยที่สุด เพราะมีกลไกต่าง ๆ ทำหน้าที่ประสานกัน เพื่อรักษาภาวะการครองอำนาจของรัฐไว้

โดยหลักการนี้ เชื่อว่าไม่มีชนชั้นไหนสามารถยึดอำนาจรัฐไว้ได้เป็นเวลายาวนาน โดยมิได้ดำเนินการครอบงำ “เหนือ” และ “ภายใน” “กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ” ไปด้วยพร้อม ๆ ในเวลาเดียวกัน และ “การผลิตซ้ำอุดมการณ์” เป็นการทำให้อุดมการณ์ดำรงอยู่ได้ และการคงอยู่ของอุดมการณ์ก็เนื่องมาจาก “กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ” ที่จะทำหน้าที่สืบต่อระบบสังคมด้วยการกำหนดพฤติกรรม ความเชื่อของประชาชนในสังคม และทำให้ปัจเจกบุคคลรู้สึกเต็มใจที่จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ เพราะการกระทำเช่นนั้นทำให้พวกเขาสามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคม (หลุย อัลธุซแซร์ อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษ 2536 : 21)

หนึ่งในกลไกที่รัฐนำมาใช้ในการสร้างสภาวะการครองอำนาจของรัฐ ก็คือ การสร้างคำขวัญ เพื่อเป็นกลไกในกระบวนการสร้างอุดมการณ์ โดยให้คำขวัญเป็นปฏิบัติการของการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) จากมวลชนส่วนใหญ่ในสังคมที่ยอมรับว่าอุดมการณ์ของรัฐมีความชอบธรรมในการปกครอง อันจะนำไปสู่การรักษาสภาวะการครองอำนาจได้นานที่สุด

ลักษณะการทำงานของคำขวัญ มีลักษณะเป็นการสื่อสารสัญลักษณ์ โดยคำขวัญทำหน้าที่เป็นตัวชี้แนะทางอุดมการณ์ที่ถูกกำหนดจากชนชั้นปกครองในสังคม ด้วยการให้คำขวัญเป็นอิทธิพลร่วมที่จะช่วยย้ำ ผลิตซ้ำ และขยายผลปฏิบัติการอุดมการณ์ต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ในสังคม เช่น โรงเรียน ศาสนา ฯลฯ โดยถือเป็นองค์กรในสังคมพลเมืองที่จะทำหน้าที่ในการรักษาสภาวะการครองอำนาจของชนชั้นครอบงำ (สายทิพย์ สุขดิพันธ์ อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษ 2536 : 22)

ด้วยเหตุนี้ ความหมาย หรือ อุดมการณ์ของรัฐที่แฝงในคำขวัญ จึงมีลักษณะ เป็นการผนวกกลืนผลประโยชน์และความคิดหวังของประชาชนให้อยู่ในขอบเขตของ อุดมการณ์หลักของสังคม โดยการสร้าง ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม การให้ความหมายที่สอดคล้อง และเอื้ออำนวยต่อวิถี การผลิตหลักของสังคม โดยการชูประเด็นเป้าหมายของชาติ ซึ่งรัฐสามารถสร้างหลักการนำที่มีลักษณะเป็นอุดมการณ์ของรัฐ ทำให้ดูเหมือนว่ารัฐกำลังทำหน้าที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ส่วนรวม (กนกศักดิ์ แก้วเทพ อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษ 2536 : 22)

อุดมการณ์ของรัฐที่ เผยแพร่สู่มวลชน ว่าอุดมการณ์ที่เผยแพร่ นั้น อาจจะเป็นเพียงสิ่งฉาบหน้าของสิ่งอื่นซึ่งอำพรางอยู่ เช่น การอ้างอุดมการณ์เพื่อสนับสนุนอำนาจ หรือ ความชอบธรรมของรัฐ (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช อ้างใน นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษ 2536 : 22)

ดังนั้น การสร้างอุดมการณ์ของรัฐผ่านคำขวัญจึงสอดคล้องตาม แนวคิดเรื่องการสร้างสถานะการครองอำนาจของชนชั้นครอบงำ (Hegemony) ของอัน โดนิโย กรัมซี และ หลุยส์ อัลตุสเซร์

4. แนวคิดการกล่อมเกลາทางการเมือง

การกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ก็คือ การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมกับจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ ในทางสังคมวิทยากล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเริ่มต้นตั้งแต่บุคคลเกิดมา เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมื่อเขาเติบโตขึ้น ส่วนการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองก็สามารถทำได้ไม่ต่างกันโดยอาศัย “การกล่อมเกลาทางการเมือง ” (Political Socialization) หรือ การเรียนรู้ทางการเมือง เพื่อปลูกฝังค่านิยมทางการเมืองแก่เยาวชน กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้ ถือได้ว่าเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับมนุษย์ กล่าวคือเป็นตัวดึงเอาวัฒนธรรมเข้าไปมีส่วนหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม หรือเป็นการขัดเกลาทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง

การกล่อมเกลาทางการเมือง หรือ การเรียนรู้ทางการเมือง หรือ สังคมปริกิตทางการเมือง นั้น เป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจศึกษากันมานานแล้ว ในยุคที่ รัฐศาสตร์ ได้รับความสนใจศึกษาในเชิงปรัชญา นักปรัชญาการเมืองบอกว่า การกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลสำหรับความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในแบบที่พึงปรารถนาของรัฐ

ในบทสนทนา (Dialogue) เรื่อง “อุดมรัฐ” หรือ “The Republic” ของเพลโต (Plato) นักปรัชญาการเมืองสมัยกรีกโบราณ ซึ่งเป็นบทสนทนาหนึ่งในห้าเรื่องที่มีชื่อเสียงที่สุดของเพลโต (Plato’s Great Five Dialogues) มีข้อความที่กล่าวถึงการให้การศึกษาและการให้ประสบการณ์แก่เด็กในนครรัฐว่าเป็นช่องทางหรือวิธีการสร้างค่านิยมความเป็นพลเมืองที่เหมาะสม เพลโตจึงได้วางโครงการฝึกอบรมคน เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีค่านิยมและมีความ โน้มเอียงพื้นฐานที่สอดคล้องกับบทบาทที่เขาจะมีส่วนร่วมในนครรัฐ ซึ่งจะเป็นบทบาทที่แตกต่างกันไป

เพลโต อธิบายว่า ค่านิยมของพลเมืองนั้น มีความเกี่ยวข้องกับเสถียรภาพและความเป็นระเบียบของสถาบันทางการเมืองด้วย ในทำนองเดียวกัน อริสโตเติล (Aristotle) ศิษย์เอกจากสำนักวิชาการอะแคเดมี (Academy) ของเพลโต กล่าวเน้นว่า กระบวนการให้การศึกษาทางการเมือง (Political Education) เป็นกระบวนการสร้างค่านิยมและความ โน้มเอียงทางการเมือง (Dawson and Prewitt 1969 : 6-7)

นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ได้กล่าวถึงความหมายของการกล่อมเกลாதงการเมืองไว้หลายท่าน ขอยกตัวอย่างมากล่าวถึงโดยสังเขปได้แก่

อัลมอนต์และเพาเวลล์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การกล่อมเกลาทงการเมือง เป็นการนำมาซึ่งวัฒนธรรมทงการเมืองแก่ประชาชนในระบบการเมือง (Almond and Powell 1966 : 64) โดยเป็นกระบวนการสร้างและการถ่ายทอดวัฒนธรรมทงการเมือง การกล่อมเกลาทงการเมืองจากคนรุ่น ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมทงการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งของระบบการเมือง ที่ได้รับจากประสบการณ์ทงการเมืองที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา (Almond and Powell 1980, 36) ซึ่งจะช่วยรักษาวัฒนธรรมทงการเมืองเดิมเอาไว้ หรือนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมทงการเมืองเดิม หรือก่อให้เกิดการก่อตัวของวัฒนธรรมทงการเมืองใหม่ขึ้นมา ก็ได้ ในเชิงการวิเคราะห์ระบบการเมืองกระบวนการเรียนรู้ หรือการกล่อมเกลาทงการเมืองนี้ ในทัศนะของแอลมอนต์ จัดเป็นหน้าที่หนึ่งในระบบการเมืองตามตัวแบบการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functional Approach) โดยเป็นหน้าที่นำเข้าสู่ระบบการเมือง หรือ Input Functions ซึ่งทำหน้าที่บำรุงรักษาระบบให้คงอยู่ ตาม ตัวแบบนี้ แอลมอนต์ ตั้งสมมติฐานว่า ในแต่ละระบบการเมือง จะมีการสืบทอดวัฒนธรรมและ โครงสร้างของระบบการเมืองอยู่ตลอดเวลา และการสืบทอดดังกล่าวนี้ เป็นไปได้ด้วยกระบวนการกล่อมเกลาทงการเมือง

อีสตันและเดนนิส (Easton and Dennis 1969 : 7) อธิบายว่า การกล่อมเกลาทงการเมือง เป็นวิธีการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทงการเมือง อันได้แก่ ความรู้ ทัศนคติ ปทัสถาน และค่านิยม จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองซึ่งได้แก่ เด็ก ๆ ก็จะต้องแสวงหารูปแบบความโน้มเอียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา อันจะย่อมมีผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบการเมือง

4.1 กระบวนการกล่อมเกลาทงการเมือง

การที่มนุษย์สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปกครอง การเมือง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษาและอื่น ๆ ซึ่งเมื่อมนุษย์ได้รับรู้เข้าใจแล้ว จะเกิดความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม เกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น การเรียนรู้นี้ จะเกิดขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน เรียกว่า “กระบวนการ”

แอลมอนต์ และเพาเวล (Almond and Powell 1966 : 12) เสนอว่า กระบวนการกล่อมเกลาทงการเมือง คือ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทงการเมืองแก่ประชาชน หรือส่งผ่านวัฒนธรรมทงการเมือง กระบวนการสังคมประกิตทงการเมือง ช่วยผดุงวัฒนธรรมทงการเมือง

เดิมไว้ โดยส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง และในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และสังคมอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน เช่น เกิดการปฏิวัติ กระบวนการสังคมประเภททางการเมืองก็สร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เคยมีมาก่อนขึ้นมาใหม่ได้

แลงตัน (Langton 1969 : 10) สรุปอย่างกว้าง ๆ ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางของการสืบทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ภายในสังคมหนึ่ง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการของการสืบทอดที่ดำเนินผ่านการต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งจะทำให้แต่ละคนได้เรียนรู้ ในอันที่จะกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของตนกับการเมืองให้เหมาะสม

รัชและอัลธอฟ (Rush and Althoff 1971 : 16) กล่าวว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นการที่บุคคลได้รู้ว่า เราอยู่ในระบบการเมืองและมีกา รับรู้ (Perception) และปฏิกิริยา (Reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเกิดขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ นอกจากนี้ ยังเกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์ (Interrelation) ของบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลด้วย

หากพิจารณานิยามของคำว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองของอีสตันและเดนนิส (Easton and Dennis 1969 : 7) เช่นที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว กระบวนการการกล่อมเกลาทางการเมือง ก็ย่อมหมายถึง กระบวนการที่สังคมส่งผ่านความ โน้มเอียงทางการเมือง อันได้แก่ ความรู้ ทัศนคติ ปทัสถาน และ ค่านิยม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองซึ่งได้แก่ เด็ก ๆ ก็จะต้องแสวงหารูปแบบความ โน้มเอียงเรื่อง ที่เกี่ยวกับการเมืองใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา อันจะย่อมมีผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบการเมือง และกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้เอง จะเป็นกระบวนการที่ช่วยรักษาระบบการเมืองให้สามารถดำรงอยู่ได้

ในทัศนะของนักวิชาการไทย ทินพันธ์ นาคะตะ (Nakata 1975 : 88) อธิบายว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองโดยทั่วไปคือ การพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลซึ่งกระทำต่อกัน และเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางการเมือง แต่ในกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองทั่วไปนั้น บุคคลจะเรียนรู้ทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยตรง ถึงกระนั้นก็ตาม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต่างมีผลต่อทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลด้วย

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุกดีพันธ์ (2523) ให้คำจำกัดความว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งความ โน้มเอียงทางการเมือง (political orientation) ต่าง ๆ อันได้แก่ ความรู้

(knowledge หรือ cognition) ความเชื่อ (beliefs) ทักษะ และความรู้สึก (attitudes and feeling) และ ค่านิยม (values) ที่เกี่ยวกับระบบการเมือง กระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมืองและ บทบาทต่างๆในระบบการเมือง กระบวนการกล่อมเกลารวมทั้งอาจเป็นการผดุงรักษาและ ส่งทอด (maintain and transmit) หรือการแปลงรูป (transform) หรือการสร้าง (create) ความโน้มเอียงทางการเมืองเหล่านั้นก็ได้

Kenneth P. Langton ได้ให้นิยามของการกล่อมเกลารวมทั้งว่า หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรมและอุปนิสัย ในทางที่เกี่ยวเนื่องกับการเมืองโดย ผ่านทางสื่อกลางต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้รวมถึง สิ่งแวดล้อม มั่ว ๆ ไป เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนฝูง โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อสารมวลชนต่าง ๆ การกล่อมเกลารวมทั้งหรือการเรียนรู้ทางการเมือง สามารถกระทำได้ 2 แนวทางหลัก ๆ คือ การกล่อมเกลารวมทั้งโดยทางอ้อม เช่น การถ่ายโอนระหว่างบุคคล (Interpersonal Transference), การฝึกหัดอบรม (Apprenticeship) และ ระบบความเชื่อ ส่วนการกล่อมเกลารวมทั้งโดยทางตรง ได้แก่ การเลียนแบบ , การเรียนรู้โดยการคาดการณ์ล่วงหน้า (Anticipatory Socialization), การศึกษาทางการเมือง หมายถึง วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมาผ่านองค์กรหรือสถาบัน เช่น ครอบครัว โรงเรียน หน่วยงานของรัฐ หรือพรรคการเมืองเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนวิธีการนั้นจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

จะเห็นได้ว่า คำจำกัดความและทักษะของนักรัฐศาสตร์เกี่ยวกับกระบวนการกล่อมเกลารวมทั้งที่ขมมากกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีส่วนร่วมกันหลายประการ ส่วนที่แตกต่างกันไปบ้าง ก็ในประเด็นปลีกย่อย ซึ่งมีลักษณะที่เสริมหรือเพิ่มในรายละเอียดเท่านั้น ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลารวมทั้งคือ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ทักษะ หรือความรู้และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับด้านการเมือง จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นการถ่ายทอดโดยผ่านตัวการ (agents) ต่าง ๆ ของสังคม

4.2 รูปแบบของการกล่อมเกลารวมทั้ง

กระบวนการกล่อมเกลารวมทั้งเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการเกิดแบบแผนเชิงพฤติกรรมที่มีหรือแสดงออกต่อการเมืองของบุคคล อันมีส่วนสร้างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมทางการเมือง อันเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดชีวิต ดังที่ได้กล่าวถึงไปข้างแล้ว ในแง่รูปแบบของการกล่อมเกลารวมทั้งนั้น คอว์ตัน และพรีวิทท์ (Dawson, and Prewitt 1969 : 41-80) กล่าวไว้ว่า การกล่อมเกลารวมทั้งของบุคคลสามารถจำแนก ได้เป็น 2 รูปแบบคือ การกล่อมเกลารวมทั้งโดยตรง (Direct Form) เป็นการอบรมกล่อมเกลารวมทั้งหรือถ่ายทอดให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหา (Content) เกี่ยวกับการเมืองโดยเฉพาะ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐบาล

รูปแบบของการปกครองประเทศ ลัทธิทางการเมือง เป็นต้น อีกรูปแบบหนึ่งคือ การกล่อมเกลாதงอ้อม (Indirect Form) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะเป็นไปในทางการเมือง ด้วยวิธีการเรียนรู้หรือ อบรมกล่อมเกล้าที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองโดยตรง แต่มีอิทธิพลทำให้เกิดการพัฒนาตัวตนทางการเมือง (Political Self) ของบุคคลได้ การกล่อมเกล้าทางการเมืองแบบนี้ จะสร้างทัศนคติที่มีอำนาจทางการเมือง โดยหลักการสำคัญก็คือ ความสัมพันธ์ในวัยเด็กที่มีต่อพ่อแม่ ต่อครู เป็นต้น จะพัฒนาเป็นความคาดหวังต่อผู้มีอำนาจทางการเมืองต่อไปได้

ในทัศนะของ อัลมอนต์และเพาเวลล์ (1980) รูปแบบของการกล่อมเกล้าทางการเมืองนั้น จะดำเนินไปใน 2 รูปแบบ กล่าวคือ

4.2.1 รูปแบบที่เห็นได้ชัด (Manifest Transmission) การกล่อมเกล้าทางการเมืองในรูปแบบนี้ เกิดขึ้นเมื่อกระบวนการกล่อมเกล้าหรือการถ่ายทอดนั้น เป็นการสื่อสารที่แสดงออกอย่างชัดเจนในการให้ข้อมูลข่าวสาร ค่านิยม และความรู้สึกต่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง อันได้แก่ การสอนเรื่องหน้าที่ทางการเมืองของประชาชนให้แก่นักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

4.2.2 รูปแบบที่แฝงอยู่ (Latent Transmission) ในรูปแบบนี้ เป็นการกล่อมเกล้าที่ไม่ใช่ทัศนคติทางการเมือง (Non-political Attitude) แต่มีผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองของผู้ได้รับการกล่อมเกล้าทางการเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในวัยเด็ก เช่น เด็กรับเอาทัศนคติในทางก้าวร้าวจากครอบครัว ซึ่งอาจมีแนวโน้มให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมเมื่อเติบโตขึ้น เป็นต้น

4.3 ขั้นตอนของกระบวนการกล่อมเกล้าทางการเมือง

พาย (Lucian Pye 1962 : 44-48) กล่าวว่าไว้ว่า กระบวนการกล่อมเกล้าทางการเมือง มีลำดับขั้นตอนจำแนกได้ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นมูลฐานเริ่มแรกสุด เมื่อคนเกิดมาจะได้รับการอบรมเป็นช่วงตอนที่ทารกได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นตอนที่เด็กจะเกิดภาวะการเรียนรู้ เกิดทัศนคติ ค่านิยม ความชำนาญ ความสัมพันธ์กับบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ความรู้ทั่วไปและสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นซึ่งคนในสังคมนั้นจะต้องเรียนรู้ อันเรียกได้ว่าเป็นขั้นของการสร้างควมโน้มเอียง (Orientation) ให้บุคคลเข้าสู่ความเป็นมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นถึงแนวทางการเรียนรู้วิธีในการดำเนินชีวิตหรือการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพต่อบุคคล อันเป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึก ซึ่งจะ เป็นผู้กำหนดบุคลิกภาพมูลฐานของบุคคลนั้น ในขั้นตอนนี้ บุคคลจะมีความสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือที่เรียกว่ามีตัวตน (Identity)

ขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นขั้นตอนที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึก มีความสำนึก ถึงโลกทางการเมืองรอบ ๆ ตัวเขา และได้อูรู้ รวมทั้งมีทักษะ กับเข้าใจถึงเหตุการณ์ความเป็นไปทางการเมืองต่าง ๆ ที่เรียกได้ว่าเกิดวัฒนธรรมทางการเมือง ผ่านตัวแทนการกล่อมเกลา (Political Socializing Agents)

ขั้นที่สี่ เป็นขั้นตอนที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกของการเมืองที่ไม่ได้มีกิจกรรม (passive) มาเป็นผู้เข้าร่วมที่มีบทบาททางการเมือง ขั้นตอนนี้เรียกว่า การเลือกสรรทางการเมือง (Political Recruitment) โดยเป็นขั้นตอนที่บุคคลจะมีความเข้าใจต่อการเมืองอย่างลึกซึ้งและมีทัศนคติทางการเมือง หรือที่เรียกว่ามีบุคลิกภาพทางการเมืองอย่างชัดเจนและถาวรขึ้นกว่าเดิม คำแปลศัพท์คำนี้เป็นภาษาไทย มีความแตกต่างกันไปบ้างได้แก่ “กระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง” “กระบวนการหล่อหลอมทางการเมือง” หรือ “กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง”

5. แนวคิดชาตินิยมไทย

ความเป็นชาติ ความเป็นไทย และชาตินิยม

นับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก ซึ่งส่งผลกระทบต่อชนชั้นนำไทยในสองด้านด้วยกัน ในด้านหนึ่งการคุกคามจากตะวันตก ทำให้ชนชั้นปกครองไทยเกิดความรู้สึกว่าตนเองอาจจะต้องสูญเสียอำนาจให้แก่ผู้รุกราน ซึ่งทรงพลังอย่างไม่เคยประสบมาก่อน ในอีกด้านหนึ่ง ความรู้สึกหวาดกลัวที่เกิดขึ้นก็ทำให้ชนชั้นปกครองของไทยเริ่มเกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะกระทำการเลียนแบบอย่างตะวันตกด้วย

ความรู้สึกอยากเป็นตะวันตกของชนชั้นปกครองไทยนี้ เริ่มจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่ชนชั้นปกครองของไทยเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการเรียนรู้วิทยาการต่าง ๆ ของตะวันตกมากขึ้น ตั้งแต่ในส่วนของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการบ้านเมือง ตามแบบประเทศตะวันตก รวมไปถึงเรื่องธรรมเนียมส่วนพระองค์ของเชื้อพระวงศ์จำนวนมาก กระแสของการทำตามแบบอย่างตะวันตกนี้ ขึ้นสู่จุดสูงสุดในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังจะเห็นได้

จากความพยายามของผู้ปกครองในการปรับรูปแบบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยไปสู่ความเป็นตะวันตก มีการส่งพระราชโอรสจำนวนมากไปศึกษาต่อยังประเทศยุโรป ทั้งยังมีการปฏิรูประบบการศึกษาให้มีลักษณะใกล้เคียงกันแนวทางการศึกษาแบบตะวันตกมากขึ้น เพื่อผลิตบุคลากรที่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของระบบราชการสมัยใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพยายามที่จะสถาปนาขึ้นด้วย

แม้ว่าการเรียนรู้วิทยาการต่าง ๆ จากตะวันตก อาจช่วยให้ชนชั้นปกครองของสยามสามารถพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตกได้อย่างรวดเร็ว แต่สิ่งหนึ่งที่เข้าสู่ประเทศไทยพร้อมกับวิทยาการเหล่านี้ ก็คือแนวความคิดทางการเมืองใหม่ ๆ ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสถานะต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยเฉพาะแนวความคิดที่เรียกกันว่า “ปาลิเมนต์” (Parliament) หรือ “รีพับลิค” (republic) ซึ่งเป็นแนวความคิดทางการเมืองการปกครองที่กำลังเฟื่องฟูในประเทศแถบยุโรป ส่วนใหญ่ในสมัยนั้น ถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่ยากจะต้านทานที่สุด เนื่องจากเท่าที่ผ่านมามชนชั้นปกครองของไทยมักจะแสดงท่าทีชื่นชมกับความสำเร็จของตะวันตกอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้การปฏิเสธว่าระบอบการปกครองที่กั้นอยู่ในประเทศดังกล่าว เป็นระบอบการปกครองที่ไม่ดีโดยตัวของมันเอง จึงเป็นสิ่งที่กระทำได้ลำบากอย่างยิ่ง

ภายใต้สภาวะที่คุกคามจากกระแสแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่เช่นนี้ ชนชั้นปกครองต้องหาทางออกให้ได้ว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้สังคมไทยเลือกรับความเป็นตะวันตก เฉพาะแต่ในส่วนที่ควรเลือกรับเอาไว้ กล่าวคือ การเป็นตะวันตกในลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกับเสถียรภาพของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และทำอย่างไรประเทศไทยจึงจะรับเอาความเจริญทางวัตถุแบบตะวันตกมาได้ โดยไม่ทำให้คนไทยรุ่นใหม่หันไปนับถือลัทธิในแนวคิดทางการเมืองแบบใหม่ที่เป็นอันตรายต่อสถานะของพระมหากษัตริย์ไปด้วยเพื่อหาทางออกจากปัญหาลำนี้ วิธีการที่ชนชั้นปกครองเลือกที่จะนำมาใช้ในระยะแรก ก็คือ การสร้างความแปลก แยกให้กับแนวความคิดตะวันตกประเภทที่เป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความพยายามในการสร้างความแปลกแยกให้กับแนวความคิดทางการเมืองที่เป็นอันตรายเช่นนี้ เริ่มปรากฏให้เห็นเป็นครั้งแรกใน พระบรมราชาธิบายว่าด้วยความสามัคคี ซึ่งในพระราชนิพนธ์ดังกล่าว แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไม่ทรงปฏิเสธในคุณประโยชน์ของการปกครองแบบปาลิเมนต์และการมีโพลิติกัลปาร์ตี (political party) แต่พระองค์ก็ทรงใช้วิธีการตำหนิว่า ลัทธิดังกล่าว นั้นเป็นของตะวันตก จึงเหมาะสมเฉพาะแต่กับประเทศตะวันตกที่มีการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อีกแบบหนึ่ง และหากนำมาใช้กับประเทศไทยก็ย่อมต้องเกิดปัญหาตามมา (ช้อยนันต์ สมุทวนิช และชัตติยา วรรณสูตร อ้างใน ยุทธพร อิศรชัย 2552 : 308 - 309)

การพยายามแยกพื้นที่ของความเป็นตะวันตก ออกจากพื้นที่ของ “ความเป็นไทย” ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสามารถทำให้แนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ทั้งหลาย กลายเป็นสิ่งที่แปลกแยก และ “ไม่เป็นไทย” ซึ่งช่วยให้แนวคิดที่เป็นอันตรายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เหล่านี้ กลายเป็นสิ่งที่หาว่าเป็นพวกที่ฟุ้งซ่าน หรือเป็นพวก ที่ได้รับการศึกษาอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ ซึ่งมีเจตนาที่จะทำให้ประเทศสยามต้องแตกความสามัคคี อันเป็นข้อหาที่เทียบวรรณหรือ ก.ศ.ร. กุหลาบต้องเผชิญอยู่ตลอดชีวิต

ต่อมา ในรัชสมัยของพระ บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การสร้างความแปลกแยกให้กับแนวความคิดที่เป็นอันตรายต่อสถานะของผู้ปกครอง ก็ยังเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง และกลับมีการใช้มากขึ้นกว่าในสมัยก่อน เนื่องจากสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์เหล่านี้ กลายเป็นสิ่งที่ไม่มั่นคง อันเป็นผลมาจากการปฏิรูปการศึกษาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ประชาชนมีการศึกษาเพิ่มขึ้นจำนวนมาก แน่นอนว่า การเติบโตของคนกลุ่มนี้ อาจทำให้ปัญหาของการขาดแคลนคนเข้ารับราชการลดลงไป แต่ผลเสียที่รัฐบาลไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ก็คือ การปฏิรูประบบการศึกษาได้ก่อให้เกิดราษฎรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ในเรื่องการเมือง ซึ่งต่อมากลุ่มนี้เองได้กลายเป็นกำลังสำคัญในการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ ประกอบกับในช่วงนั้นหนังสือพิมพ์การเมืองได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เท่ากับเป็นการเร่งให้จิตสำนึกทางการเมืองและทัศนะเชิงวิพากษ์ของสามัญชน รวมถึงข้าราชการระดับกลางทั้งหลายที่มีต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง เหตุการณ์กบฏ .ศ. 130 ในช่วงต้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ข้าราชการระดับกลางบางส่วน เริ่มมีความคิดทางการเมืองก้าวหน้า ถึงขั้นที่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองแล้ว

ในสมัยนี้ จึงเป็นสมัยที่ชนชั้นนำไทยพยายามนำเอกสารสร้าง “ความแปลกแยก” มาใช้อยู่บ่อยครั้งกว่าในสมัยอื่น เริ่มตั้งแต่การสร้างนิยามของคำว่า “ชาติ” ขึ้นใหม่ ดังจะเห็นได้จากงานพระราชนิพนธ์ไม่ว่าจะเป็นลัทธิเอาอย่าง ความเป็นชาติอันแท้จริง ปลูกใจเสือป่า ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการดึงเอาสถาบันพระมหากษัตริย์กลับเข้ามาอยู่ตรงแกนกลางของวาทกรรมชาติอีกครั้ง ด้วยการนิยามความหมายให้ “ชาติ” แบบใหม่ บุคคลที่มีความคิดเป็นอย่างอื่นจึงต้องถูกผลัดออกจากพื้นที่ของ “ความเป็นชาติไทย” ที่ทรงกำหนดขึ้น และกลายสภาพไปเป็นคนอื่นของชาติไปทันที (ตามไท ดิลกวิทยรัตน์ อ้างใน ยุทธพร อิศรชัย 2552 : 310)

การนิยามความหมายของ “ชาติ” ขึ้นใหม่นี้ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะช่วยส่งเสริมให้สถาบันพระมหากษัตริย์กลับมา มีความสำคัญอีกครั้งหนึ่งแล้ว การสร้างชาติใน

ความหมายเช่นนี้ ยังเป็นการปรับปรุงให้แนวคิดเรื่อง “ชาติ” สามารถที่จะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแบ่งแยกระหว่างความรู้สึกในแบบ “พวกเรา” กับความรู้สึกในแบบ “พวกเขา” ให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน การสร้างมโนทัศน์ที่มีลักษณะแบ่งแยกเช่นนี้ ทำให้บุคคลใดก็ตามที่ปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องถูกผลักออกนอกพื้นที่ของความเป็นชาติ กลายเป็นศัตรู หรือเป็นพวกอื่นซึ่งสมควรถูกกำจัดให้พ้นไปจากสังคมไทย การสร้างคุณสมบัติร่วมของ “ความเป็นชาติ” เพื่อที่แยกแยะ “ความเป็นไทย ” ออกจาก “ความเป็นชาติอื่น ” ในลักษณะนี้เองต่อมาก็ได้กลายเป็นวาทกรรมที่ผู้นำไทยแทบทุกยุคทุกสมัยต่างก็หยิบมาใช้เสมอเมื่อต้องการจะระดมความรู้สึกต่อต้านของประชาชนให้เกิดขึ้นกับคนบางกลุ่มบางพวกที่รัฐบาลเห็นว่าเป็นอันตรายของความมั่นคงของตน

นอกเหนือจากการ สร้างความหมายชุดใหม่ให้กับคำว่า ชาติ เพื่อกีดกันพวกที่ไม่เห็นด้วยกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้กลายเป็นคนที่ไม่เป็นไทยแล้ว อีกแนวทางหนึ่งซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกที่จะนำมาใช้ในการต่อสู้กับแนวคิดทางการเมืองใหม่ที่ท้าทายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็คือ การเข้าไปร่วมวงสนทนากับนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ผ่านสื่อสาธารณะ เช่น หนังสือพิมพ์ รวมถึงผลิตงานเขียนต่าง ๆ เพื่อจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตีความและสร้างความแปลกแยกให้กับแนวคิดทางการเมืองใหม่ ๆ เพื่อรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเป้าหมายหลักในการโจมตีก็คือ “แนวคิดแบบประชาธิปไตย” หรือ “ปาลิเมนต์” ที่กำลังเป็นที่แพร่หลายอยู่ในขณะนั้น โดยการสร้างความแปลกแยกให้กับแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่เหล่านี้

ข้อวิจารณ์ระบอบประชาธิปไตยของพระองค์นั้น ทรงยอมรับเสมอว่าในทางทฤษฎีแล้ว แนวคิดแบบปาลิเมนต์เป็นแนวคิดที่ดี เนื่องจากการตัดข้อเสียของการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือของคนเพียงคนเดียว แต่ในทางปฏิบัติแล้ว แนวคิดดังกล่าวไม่อาจนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ เนื่องจากราษฎรเหล่านี้มีสิทธิที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง ประชาชนก็อาจแสดงความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้อง กับผลประโยชน์โดยรวมของประเทศ และอาจจะถูกพวกนักการเมืองอาชีพที่เห็นแก่ตัวชักจูงเอาได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ลักษณะของความเป็นไทยที่แตกต่างจากความเป็นตะวันตกนั่นเอง เป็นสาเหตุที่ทำให้ความคิดทางการเมืองที่มาจากแหล่งอื่นกลายเป็นสิ่งที่แปลกแยกสำหรับสังคมไทย และไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิผลได้ แม้ว่าโดยหลักการแล้วจะมีข้อดีอยู่มากมายก็ตาม การสร้างความแปลกแยกให้กับแนวคิดที่เป็นอันตรายต่อสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์นี้ เป็นวิธีการที่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์นำมาใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพอยู่ไม่น้อย

ดังที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดชาตินิยมของไทยช่วงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น รัฐและกลุ่มชนชั้นนำไทยเผชิญปัญหาเดียวกับที่ รัสเซียได้เผชิญมาก่อน รัสเซียเผชิญกับการขยายตัวทางความคิดชาตินิยมในยุโรป ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ สวีเดน ในช่วงประมาณ ค.ศ.1750 เป็นต้นมา แต่ประเทศไทยเจอ การคุกคามจากความคิดชาตินิยมตะวันตกในรูปแบบของลัทธิจักรวรรดินิยม ในช่วงหลังจากรัสเซีย ประมาณหนึ่งศตวรรษ แต่วิธีการแก้ปัญหาคล้ายคลึงกัน คือการริเริ่มการปฏิรูปจากส่วนบนก่อน กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปฏิรูประบบราชการให้คล้ายแบบตะวันตก เลิกระบบทาสและไพร่ รวมทั้งได้ส่งพระโอรสและเจ้านายชั้นสูงไปศึกษาต่างประเทศ และสร้าง ระบบการศึกษาอย่างใหม่ขึ้น นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนเอกชนของคนจีน และหมอสอนศาสนา จึง กล่าวได้ว่า บุคคลที่ ถูกตั้งเข้ามาใช้ในการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน มีที่มาจาก 3 ส่วน คือ กลุ่มแรกเจ้านายราชวงศ์ซึ่งจบการศึกษาจากต่างประเทศ กลุ่มสอง คือ ลูกหลานตระกูลขุนนางเก่า ซึ่งมีการศึกษาอบรมในตระกูล และกลุ่มสุดท้าย คือ ลูกหลานสามัญชนที่ทั้งหมดเล่าเรียนเบื้องต้น จากวัด และ โรงเรียนวัดซึ่งจัดตั้งใหม่ โดยส่วนใหญ่ปัญญาชนเหล่านี้ ยังคงมีความคิดแบบจารีตนิยม อยู่ แม้คำว่า “ชาติ” ในความหมายที่เป็นกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติ ภาษา ถิ่นที่อยู่อาศัยร่วมกัน ก็มาเกิด ในช่วงปลายรัชสมัยเท่านั้นเอง ดังที่ปรากฏในหนังสือตุลวิภาคพจนกิจของเทียนวรรณ หรือหนังสือ แบบเรียนต่าง ๆ

เป็นที่สังเกตว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงใช้ ความชอบธรรมและจารีตทางการปกครอง คือ ความมีบุญบารมีดังพระสมณนาม “พระพุทธเจ้า หลวง” หรือพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเลืกทาสและนำความเจริญรุ่งเรืองให้กับประเทศ จนได้พระ สมณนามว่า “พระปิยมหาราช” แต่ยังไม่ได้เชื่อมโยงผู้ปกครองกับราษฎรผู้อยู่ใต้ปกครองเข้าเป็น หน่วยการเมืองเดียวกัน โดยการใช้ความเป็นชาติ และ แม้ว่าจะทรงปฏิรูปการบริหารราชการ แผ่นดินและการศึกษา แต่ก็ยังไม่ได้ขยายแนวคิดรัฐให้มีขอบเขตกว้างไปกว่าพระราชอำนาจของ พระมหากษัตริย์ ดังจะเห็นได้จากต้องกราบบังคมทูลถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการ แผ่นดิน พ .ศ.2428 ซึ่งเจ้านายที่อยู่ต่างประเทศถวายความเห็นให้มีพระมหากษัตริย์ภายใต้ รัฐธรรมนูญ พระองค์ก็ทรงเห็นว่าราษฎรยังไม่พร้อม จึงเพียงแต่ปฏิรูปการปกครองให้มีเสนาบดี กรม กระทรวงต่าง ๆ ซึ่งยังอยู่ภายใต้พระราชอำนาจสมบูรณ์ของพระองค์ สิ่งที่ได้รับการเน้นใน สมัยนี้ก็คืออย่างหนึ่งคือ civilizing mission หรือการทำให้เป็นอารยะในแนวแบบฝรั่งเศส หรือการ สร้างวัฒนธรรมชั้นสูงแบบอังกฤษ เช่น การเปลี่ยนแปลง เครื่องแต่งกาย เครื่องแบบ การก่อสร้าง ถนน บ้านเรือน พระราชวังให้ทันสมัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ได้ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมสร้างความเป็นชาติอย่างจริงจัง โดยผ่านทาง การส่งเสริมวรรณกรรม การเขียนนิยาม เรื่องสั้น หนังสือพิมพ์ หน้าทีพลเมือง มารยาทผู้ดี สมบัติผู้ดี ทรงอาศัยกรมพระยาดำรงราชานุภาพนำเรื่องราวในอดีตมารับใช้การสร้างชาติ โดยเฉพาะในลักษณะเป็นที่ประวัติศาสตร์อันรุ่งเรือง วรรณกรรมอาหาญเก่าแก่ ของกษัตริย์ สถาบันพระมหากษัตริย์แต่เพียงอย่างเดียวที่จะมีฐานะเป็นศูนย์กลางของชาติได้ การปลุกความรู้สึกชาตินิยมของคนไทยในขณะนั้น เพื่อให้ตระหนักถึงภัยของการสูญเสียความเป็นไทย และสร้างภาพผลกระทบที่จะได้รับหากต้องประสบภัยดังกล่าว อันเป็นผลมาจากกรณีกบฏ ร .ศ.130 ซึ่งเปรียบเสมือนสัญญาณอันตรายต่อสถาบันกษัตริย์ ที่เคยคงความสืบเนื่องมาโดยตลอด จึงเป็นภาระของผู้นำที่จะต้องสร้างความชอบธรรมให้กับฐานะอำนาจแห่งตน

หลักการแห่งอุดมการณ์ชาตินิยมดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ทรงเผชิญอยู่ได้ อย่างชัดเจนที่สุด สิ่งแรกที่ทรงโต้ตอบ คือ ความนิยมในลัทธิการปกครองอื่นที่มีใ้ราชารูปไทย เป็นเรื่องของคนที่มิใช่ “ไทย” เพราะเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับ “ชาติไทย” ประเด็นต่อมาที่ทรงเน้น คือ “ความหมายของชาติไทย ” “รูปแบบของความเป็นไทย ” และ “หน้าที่ของคนไทย” ทั้งหมดนี้เป็นเนื้อหาสำคัญที่ทรงปลูกฝังให้คนไทยต้องยึดมั่น เพราะมิฉะนั้นจะต้องประสบภัยพิบัติ คือ ถูกคุกคามจากชาวจีน และจะทำลาย “ความเป็นไทย” ใช้อิทธิพลครอบครองแผ่นดิน ผลประโยชน์และการดำเนินชีวิตของคนไทย สิ่งเหล่านี้สะท้อนออกมาในรูปแบบของบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ทางหนังสือพิมพ์ และพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่กลุ่มคนที่ทรงถือเป็นกลุ่มเป้าหมาย ความคิดเรื่องชาตินิยมและอุดมการณ์ชาตินิยม มีแรงกดดันให้ไปสู่ลัทธิความเท่าเทียมกันอยู่ภายในตัวของมันเอง จากเหตุผลหลักว่าทุกคนล้วนเป็นสมาชิกของชาติ มีแผ่นดินเกิด ภาษา วัฒนธรรม เหมือนกันหมด ลัทธิชาตินิยมยังทำให้เกิดการยกย่องตัวเอง ชมผู้อื่น หรือรักตัวเองเกลียดชังผู้อื่นและเกิดการเอาเปรียบทำลายล้างชาติอื่นลงไปได้ง่าย คนในชาติรู้สึกถึงความจำเป็นเจ้าของชะตากรรมร่วมกับการมีเป้าหมายเดียวกัน คือ ความก้าวหน้าของชาติได้ง่าย

จนกระทั่ง พ.ศ.2475 คณะราษฎรซึ่งมีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นข้าราชการพลเรือนและทหารได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 ได้สะท้อนถึงแนวคิดประชาธิปไตยชาตินิยมแบบประชานิยม และแนวคิดสังคมนิยมที่ผสมผสานกัน และเนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ของคณะราษฎรเป็นข้าราชการ ในที่สุดก็ผันแปรไปสู่การปกครองแบบเผด็จการ ซึ่งอาศัยความคิดชาตินิยมมารองรับแบบเดียวกับที่เกิดในเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น โดยจุดที่แตกต่างจากในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ การที่จอมพล ป .พิบูลสงคราม ใช้แนวคิดชาตินิยมต่างไปจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ เป็นชาติ นิยมแบบประชานิยม (popular nationalism) เป็นแบบวัฒนธรรมชาตินิยมชั้นสูงแบบใหม่ คือตัดสิ่งที่เป็นพื้นบ้านบางอย่าง เช่น กิน

หมาก นุ่งผ้าถุง และเอาสิ่งใหม่ซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหม่ เช่น รำวง ชุดไทย การใส่หมวก การไฮด์ปาร์ก มาครอบลงไป ขณะเดียวกันก็ตระหนักดีว่าควรจะต้องสิ่งที่เจ้านายในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้สร้างเอาไว้ อาทิ การนุ่งผ้าม้ว่ง ราชประแตนทิ้งไปด้วยเช่นกัน

ต่อมาในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บทบาทของหนังสือ สิ่งพิมพ์ได้แสดงบทบาทในการสร้างจิตสำนึกร่วมของความเป็นชาติอย่างเต็มที่ในการในอดีต ใช้วัฒนธรรมสร้างความเป็นไทย จอมพลสฤษดิ์เป็นผู้ริเริ่มทำให้เศรษฐกิจเป็นอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง เป็นการดึงคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งยังคงมีความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในการดูหมิ่นดูแคลนทางชาติพันธุ์อยู่ให้เข้ามาร่วมในกระบวนการทำงาน การแลกเปลี่ยน ติดต่อสื่อสารทางวัฒนธรรม โดยมีการขยายตัวขอ ถนนหนทาง การสื่อสาร โทรทัศน์ วิทยุ โรงงานอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครและเขตอุตสาหกรรมต่าง ๆ เป็นโครงสร้างพื้นฐานรองรับ คนชนบทเหล่านี้ถูกดูดเข้าสู่แนวคิดผนวกรวม (assimilation) ความเป็นชาติไทยอย่างเข้มข้น เช่น มีการอบรมภักดีคุณธรรมและให้เผยแพร่แก่ประชาชนทั้งในต่างจังหวัดและต่างประเทศ มีการเรียกชื่อคนที่อาศัยอยู่ในแต่ละภูมิภาคว่าเป็นคนไทยด้วยกันทั้งสิ้น เช่น เรียกคนอีสานว่าไทยอีสาน คนภาคเหนือว่าไทยเหนือ คน 4 จังหวัดภาคใต้ว่ามุสลิม ชาวเขาว่าไทยภูเขา ทั้งนี้บางส่วนของพวกเขายังไม่รู้สึกร่วมกับความเป็นไทยเลยก็ได้

แม้ว่าชาติจะเป็นเรื่องที่คลุมเครือ แต่ชาตินิยม ก็เป็นขบวนการทางการเมืองที่ทรงพลัง ชาตินิยม ทำลายความแตกต่างของผู้คนด้วยเหตุผลทางศาสนา ประเพณี สายเลือด ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ แล้วกวาดเอาคนทั้งหลายเข้ามาอยู่ในหน่วยการคิดชนิดเดียวกัน ชาตินิยมได้กลายเป็นเครื่องมือที่ชนชั้นนำในหลายประเทศใช้เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงทางอำนาจ ที่เรียกว่า “ชาตินิยมโดยรัฐ” ก่อนที่จะเลยเถิดไปเป็นลัทธิฟาสซิสต์ เผด็จการขจัด และการคลั่งเชื้อชาติในหลายกรณี เช่น ในกรณี 6 ตุลาคม 2519 ที่กลุ่มแนวคิดอนุรักษนิยมไม่ว่าจะเป็นกลุ่มกระต๊องแดง กลุ่มอภิรักษ์จักรี ที่มีแนวคิดชาตินิยมต่อต้านคอมมิวนิสต์ ได้ใช้กำลังเข้าปะทะกับกลุ่มนิสิตนักศึกษา จนเกิดการใช้ความรุนแรงทางการเมืองขึ้น ประวัติศาสตร์ของขบวนการชาตินิยมจึงเป็นเรื่องของขบวนการทางการเมืองที่จะเป็นแบบใดก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นซ้าย ขวา อนุรักษนิยม เสรีนิยม ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละประเทศในแต่ละช่วงเวลา

อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจเรื่องชาตินิยม นั้น ยังคงผูกติดกับแนวการมองว่าชาตินิยม เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น โดยรัฐ หรือที่เรียกกันว่า ชาตินิยมโดยรัฐ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาข้อถกเถียงกันมากกว่าเป็นการมองที่เน้นไปที่กำเนิดของชาตินิยมมากเกินไป จนทำให้เห็นแต่ชาตินิยมในแง่ที่รัฐสร้างขึ้น โดยไม่ตระหนักว่า ชาตินิยมเองก็อาจจะมีการผลิตซ้ำ ปรับเปลี่ยน ถูกต่อต้าน ทำทลาย

ปฏิเสศ และได้รับการตัดต่อ แปรรูป จนกลายเป็น “ชาตินิยมของประชาชน” ได้ในท้ายที่สุดด้วยเช่นกัน

6. แนวคิดว่าด้วยผู้นำและอำนาจนิยม

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงมาสู่ระบอบประชาธิปไตย แต่อำนาจทางการเมืองช่วงนั้น ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยโครงสร้างเลย มีเพียงการชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้นำพลเรือนกับทหาร บ้าง ทหารกับทหารบ้างเท่านั้นเอง รัฐบาลในช่วงดังกล่าวจึงเป็นรัฐบาลเผด็จการ เนื่องจากประชาชนไม่สามารถที่จะตรวจสอบ หรือเรียกร้องความต้องการของตนได้ แนวคิดที่เน้นบทบาทของชนชั้นนำเป็นหลัก ขณะที่มิติทางด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเกือบจะไม่มี การให้ความสำคัญเลยได้ส่งผลให้การมีส่วนร่วมจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้นำ หรือกลุ่มคณะราษฎรที่ร่วมกันใช้อำนาจการเมืองเท่านั้น บุคคลที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นได้แก่ หลวงประดิษฐมนูธรรมและจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งทั้งสองคนนี้มีความร่วมมือกันอย่างดีในการปลดปล่อยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ออกจากระบบการปกครองของไทย แต่ในเวลาต่อมา หลักจากที่คณะราษฎรได้ยึดอำนาจแล้วนั้น ความเห็นที่ไม่ตรงกันในเรื่องภาวะผู้นำของทั้งสองฝ่ายก็ได้บังเกิดขึ้น กล่าวคือ ฝ่ายหลวงประดิษฐมนูธรรมยังเชื่อมั่นอยู่กับความคิดแต่แรกว่า การปกครองต้องตั้งอยู่บนรากฐานของกฎหมาย แต่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เลื่อมใสในขบวนการฟาสซิสต์ (fascist) ตามแบบฉบับของประเทศเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น

การรัฐประหารใน พ.ศ.24901 ส่งผลให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่วิกฤติการณ์ทางการเมือง ระหว่างประเทศ จากผลกระทบของการเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรวบรวมพลังทางการเมืองและการสนับสนุนจากประชาชน โดยมีจุดประสงค์ที่จะรับมือกับภาวะสงครามที่เกิดขึ้นในขณะนั้น รวมทั้งการสร้างประเทศให้มีความมั่นคง แต่ในขณะเดียวกันนั้น การเมืองภายในของประเทศยังต้องเผชิญหน้ากับความขัดแย้งกันเอง โดยเฉพาะในกลุ่มของคณะราษฎรด้วยกัน จากสถานการณ์ทางการเมืองดังกล่าว ส่งผลให้จอมพล ป.พิบูลสงครามตระหนักถึงความจำเป็นในการที่จะสร้างเสถียรภาพทางการเมือง โดยใช้แนวความคิดลัทธิชาตินิยม และได้ออกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งก็เรียกว่าประกาศรัฐนิยม เพื่อให้แนวทางลัทธิชาตินิยมบรรลุวัตถุประสงค์รวมทั้งดำเนินการปกครองในลักษณะที่มีความเด็ดขาด รวมทั้งการออกคำขวัญที่ว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” จนถูกเรียกว่าเป็น “ยุคเผด็จการชาตินิยม” โดยอาศัยกลไกรัฐวิสาหกิจเข้าดำเนินกิจการสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศที่เป็นแหล่งผลประโยชน์และฐานอำนาจทางการเมืองของรัฐบาล

แนวความคิดชาตินิยมของผู้นำ อันเป็นไปตามแนวนโยบายของจอมพล ป .พิบูลสงคราม ที่เน้นนโยบายการพึ่งตนเองยังได้ชี้ให้เห็นถึงแนวปฏิบัติของประชาชนในยามประเทศได้รับผลกระทบจากอิทธิพลของสงครามโลกและพยายามรณรงค์ให้คนไทยใช้สินค้าที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ นอกจากนั้น ทางรัฐบาลยังได้นำงบประมาณไปดำเนินกิจการในรูปของรัฐวิสาหกิจเพื่อปรับเป็นการสนองนโยบายในการที่จะลดการพึ่งพิงจากต่างประเทศ แนวทางการพัฒนาดังกล่าว ยังมุ่งต่อต้านชาวจีนที่มีอิทธิพลต่อการค้าของ ไทยมาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 อีกด้วย โดยรัฐบาลได้ออกมาตรการหลายประการเพื่อต่อต้านอิทธิพลทางการค้าของชาวจีน เช่น การห้ามคนจีนประกอบธุรกิจบางประเภทที่สงวนไว้ให้เฉพาะคนไทยเท่านั้น การกีดกันคนจีนออกจากธุรกิจการค้าข้าว เป็นต้น

การดำเนินงานดังกล่าว ทำให้อิทธิพลของคนจีนต่อเศรษฐกิจไทยในช่วงนี้ ลดน้อยลง และมีผลต่อการเมืองในระยะเวลาต่อมา คือ คนจีนต่างค้าที่เป็นนักธุรกิจได้เริ่มหันมามีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมือง เพื่อขอความคุ้มครองแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่ให้เป็นการตอบแทน เป็นผลทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นระหว่างกลุ่มผู้นำทางการเมือง กับกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจก็พัฒนาความเข้มแข็งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าระบบการเมืองขาดกลไกหรือมาตรการในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้นำทางการเมือง เพื่อให้ผู้นำทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริง (นรนิติ เศรษฐบุตร อ้างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 326)

สถานการณ์ทางการเมืองตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ .ศ.2475 จึงมีเพียงการแย่งชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้นำพลเรือนกับทหารบ้าง ทหารกับทหารบ้างเท่านั้น มีลักษณะหมุนเวียนซ้ำซาก โดยเริ่มต้นจากการทำรัฐประหาร ยึดอำนาจการปกครองโดยคณะทหารยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเก่า และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและจัดตั้งรัฐบาลเพื่อทำหน้าที่บริหารประเทศจากนั้นรัฐบาลก็มักจะประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเมือง และนำไปสู่การรัฐประหารเพื่อยึดอำนาจทางการเมืองการปกครอง จนเกิดเป็นวังวนของปัญหาที่ดูเสมือนไม่มีทางออกหรือไม่สามารถแก้ปัญหาได้ หมุนเวียนเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งความชั่วร้าย” (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช อ้างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 326) โดยมีได้มีการสร้างสถาบันทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น การเลือกตั้ง รัฐสภา ให้มีความเข้มแข็งสามารถตอบสนองความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากแต่มุ่งเน้นเพียงการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้นำเป็นหลัก จนกระทั่งนำไปสู่ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองในที่สุด

การละเลยไม่ให้ความสำคัญกับมิตินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเช่นนี้ ส่งผลให้ตั้งแต่หลักการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ .ศ.2475 จนกระทั่ง พ .ศ.2500 อำนาจทาง

การเมืองมีเพียงการแย่งชิงและผูกขาดอยู่ในกลุ่มผู้นำหรือคณะราษฎร โดยมีได้ถ่ายทอดลงไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริง กลุ่มผู้นำได้อาศัย ขสสถาบันและกระบวนการทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมและเสถียรภาพทางการเมืองให้การปกครองของกลุ่มผู้นำ โดยการดึงเอาข้าราชการประจำ โดยเฉพาะทหารมาเป็นฐานเสริมอำนาจการปกครองของตนเองให้มั่นคง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 ก็ไม่มีบทบัญญัติข้อห้ามข้าราชการประจำอยู่เกี่ยวกับการเมือง ดังนั้น ในสมัยคณะราษฎรข้าราชการประจำโดยเฉพาะทหาร จึงเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและ /หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่สอง อาจกล่าวได้ว่า การกระทำของคณะราษฎรดังกล่าวนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของระบบการเมืองที่ผู้ขาดความชอบธรรมทางการเมืองในกระบวนการเข้าสู่อำนาจของตน โดยมีได้เป็นการสร้างการพัฒนาการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้ยั่งยืนอย่างแท้จริง แต่เป็นการปกครองแบบ “อำมาตยาธิปไตย” (bureaucratic democracy) หรือเป็นการปกครองของข้าราชการโดยข้าราชการ และเพื่อข้าราชการเป็นสำคัญ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ อ้างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 327) ระบบราชการซึ่งเป็นกลไกของรัฐมิได้มุ่งเพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตรงกันข้ามกลับมุ่งรับใช้เพื่อสนองตอบต่อผู้นำทางการเมืองเป็นสำคัญ

ในยุคที่ จอมพล ป. ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แม้ว่าความสำคัญของ “รัฐธรรมนูญ” อาจไม่ได้รับการเน้นย้ำเท่ากับในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ แต่สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ไม่ได้กระเตื้องขึ้นมากนัก เนื่องจากนโยบายที่จอมพล ป. ให้ความสำคัญที่สุดในเวลานั้น ก็คือ การสร้างอุดมการณ์แบบ “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” ซึ่งหมายถึงการยึดเอาตัวจอมพล ป. เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของชาติ ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงถูกลดความสำคัญลงไปอีก คำกล่าวที่สามารถสะท้อนความอ่อนแอของสถาบันพระมหากษัตริย์ในยุคนั้นเอาไว้ได้อย่างชัดเจนที่สุดก็คือคำกล่าวของจอมพล ป. ที่ว่า

“...ญี่ปุ่นมีเครื่องยึดมั่นอยู่คือพระเจ้าแผ่นดินของเขา ของเราไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดแน่นอน ที่มีอยู่คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ชาติก็ยังไม่มีตัวตน ศาสนาก็ไม่ทำให้คนเลื่อมใสถึงยึดมั่นพระมหากษัตริย์ก็ยังเป็นเด็ก เห็นแต่รูป รัฐธรรมนูญก็เป็นสมุดหนังสือ เวลาบ้านเมืองคับขันจะเอาอะไรเป็นเครื่องยึดไม่ได้ ผมจึงให้ตามนายกรัฐมนตรี...” (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2485 (25 เมษายน 2485) อ้างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 327)

แน่นอนว่า ความพยายามของสมาชิกคณะราษฎรที่จะทำลายความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์และกีดกันชนชั้นเจ้านายออกจากศูนย์กลางอำนาจในลักษณะเช่นนี้ ย่อมต้องสร้างความรู้สึกไม่พอใจให้กับชนชั้นสูงและเหล่าเชื้อพระวงศ์เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากความพยายามหลายต่อหลายครั้งจึ่งพวกเขาที่จะกลับมามีบทบาททางการเมือง ตัวอย่าง เช่น ในช่วงสงครามโลก

ครั้งที่สอง กลุ่มเจ้านายได้ถือโอกาสร่วมมือกับกลุ่มเสรีไทย วางแผนโค่นล้มอำนาจของจอมพล ป. จนเป็นผลสำเร็จ และต่อมาเมื่อสงครามสิ้นสุดลงกลุ่มชนชั้นเจ้านายเหล่านี้ก็หันกลับไปร่วมมือกับกลุ่มทหารอีกครั้ง เพื่อโค่นล้มรัฐบาลพลเรือนของนายปรีดี พนมยงค์ ที่พวกเขา มองว่าเป็นรัฐบาลที่เต็มไปด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคอีสาน ซึ่งมีอุดมการณ์แบบสังคมนิยมสุดขั้ว และอาจเป็นอันตรายต่อสถานะของชนชั้นสูงได้

อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการฟื้นฟูพระราชอำนาจและพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของฝ่ายอนุรักษนิยมเหล่านี้ ก็ดำรงอยู่ได้เพียงชั่วระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น เมื่อเกิดรัฐประหารใน พ.ศ.2490 จอมพล ป. มีโอกาสกลับขึ้นสู่อำนาจอีกครั้ง บทบาทของสถาบันกษัตริย์ก็ต้องถูกจำกัดลงเช่นเดิม แต่การดำเนินแนวทางการพัฒนาแบบชาตินิยมของจอมพล ป. ได้ขัดขวางผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาที่กำลังเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้และต้องการให้ประเทศไทยมีนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม สหรัฐอเมริกาจึงให้การสนับสนุนทางการเงินและวัสดุอุปกรณ์ในการพัฒนากองทัพบกซึ่งนำโดยพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประกอบกับใน พ.ศ.2499 ก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะขึ้นอำนาจ ได้มีคณะผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนาหรือธนาคารโลก เข้ามาทำศึกษาสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทย และได้เสนอรายงานซึ่งมีเนื้อหาเป็นการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมอย่างมาก รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงกลับมาให้ความ สนับสนุนบทบาทของภาคเอกชนและส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ แต่ก็ไม่ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น เพราะอำนาจทางการเมืองของผู้นำในขณะนั้นได้แตกออกเป็น “การปกครองของอำนาจสามฐาน ” (The Triumvirate Rule) (ลิขิต ธีรเวคิน อ้างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 328) คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ และพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์

อาจกล่าวได้ว่า ภายหลังจาก พ .ศ.2494 ไปแล้ว การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองเป็นเรื่องภายในของกลุ่มรัฐประหาร พ .ศ.2490 ซึ่งมีความแตกต่างกับผู้ก่อการใน พ .ศ.2475 โดยที่เขาเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นนายทหารบก และเป็นผู้ที่ไม่ได้ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองของกลุ่มผู้นำเหล่านี้ จึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการสังเกตเหตุการณ์ต่าง ๆ ผู้นำกลุ่มนี้จึงไม่มีความเชื่อมั่นต่อระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ข้อสังเกตนี้ปรากฏชัดภายหลังจากการยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ใน พ.ศ.2500

ภายหลังการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน พ .ศ.2500 ได้มีการให้ความสำคัญกับแนวคิดภายใต้หลักการ “ปฏิวัติ” และ “การบริหารการพัฒนาประเทศ ” มากกว่าการพัฒนาประชาธิปไตย การปกครองประเทศจึงมุ่งเน้นทางเศรษฐกิจตามคำแนะนำและแนวทางที่ธนาคารโลกได้ทำการศึกษาวิจัย รวมทั้งได้สร้างสภาพการณ์ที่รัฐบาลมีความมั่นคงเข้มแข็ง มี

รัฐสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่เป็นปัญหาแก่รัฐบาลตลอดจนมีสื่อมวลชนและประชาชนที่ไม่คัดค้านรัฐบาล จึงเป็นการให้ความสำคัญกับมิติทางด้านความมั่นคงและการพัฒนาอย่างมาก จนกระทั่งไม่คำนึงถึงมิติการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือเป็นการปกครองแบบ “เผด็จการสมบูรณเบ็ดเสร็จ” (totalitarian dictatorship) ที่ผู้มีอำนาจจะดำเนินการปกครอง โดยใช้อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเพียงผู้เดียว และปราศจากการมีส่วนร่วมจากประชาชน

การพัฒนาทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในช่วงนี้จึงยังมีน้อย เพราะเป็นการปกครองภายใต้แนวความคิดเผด็จการอำนาจนิยมอยู่โดยตลอด ในขณะที่การพัฒนาประเทศมีลักษณะของแนวความคิดทุนนิยมสมัยใหม่ โดยการให้เอกชนเข้ามาจับบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้น และให้ความสำคัญต่อการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อ เนื่อง โดยเฉพาะการขยายโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศที่ละเลยการให้ความสำคัญกับมิติการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้ระบบการเมืองปราศจากการตรวจสอบจากพลังนอกระบบ การมีนโยบายที่จะทำให้ประเทศทันสมัยและพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องจัดไปในรูปแบบของ “extension of regime paternalism” โดยต้องระมัดระวังว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จะไม่ไปทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของขอบเขตระหว่างองค์ประกอบของระบบสังคมกับการเมืองไทย การมุ่งเน้นมิติความมั่นคงและมิติการพัฒนาเช่นนี้ ส่งผลให้ขาดการพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองที่จะมีความสามารถในการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะความต้องการในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความรุนแรงทางการเมืองในเวลาต่อมา

แนวความคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ เน้นในเรื่องบทบาทของผู้นำ พ่อบ้านพ่อขุน ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในแง่ของการรู้ว่าประเทศชาติต้องการอะไร ระบบการเมืองนี้โดยแท้จริงแล้ว ไม่ใช่เป็นของใหม่ หากแต่เป็นการพยายามแก้ปัญหาขัดแย้งทางการเมืองการบริหาร โดยเน้นถึงสมรรถภาพของการบริหารประเทศ จอมพลสฤษดิ์เชื่อว่าระบบรัฐสภา และการมีรัฐบาลของประชาชนโดยมาจากการเลือกตั้งนั้น มีผลเสียต่อการบริหารงานของรัฐบาล เสถียรภาพทางการเมือง และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ในทางตรงข้ามประเทศไทยควรมีระบบการปกครองภายใต้ผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาด และสามารถควบคุมข้าราชการได้ การเมืองไทยภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์จึง มีลักษณะเป็น “การเมืองระบบอุปถัมภ์องค์การอริปไตย” (paternal bureaucratic) โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ รัฐบาล ข้าราชการ และประชาชน ในทางปฏิบัติจะเห็นได้ว่า ส่วนที่สำคัญในระบบการเมืองแบบนี้ คือส่วนบนซึ่งได้แก่ รัฐบาล และกลุ่มข้าราชการ ส่วนภาคประชาชนนั้นไม่ มีบทบาททางการเมือง แต่มีเพียงหน้าที่เป็นผู้รับบริการจากส่วนบนอย่างเดียว จากพฤติกรรมต่าง ๆ ของจอมพลสฤษดิ์ จะเห็นได้ว่าเป็นการสร้าง

สถานการณ์ทางการเมืองที่ทำให้ประชาชนมีความเลื่อมใสในตัวบุคคล คือ จอมพลสฤษดิ์ในฐานะที่เป็นผู้นำคนใหม่นั้นเอง (ทักษ์ เกลิมเตียรณ อ่างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 329)

การแสวงหาความชอบธรรมในระยะยาวอีกประการหนึ่ง คือ การพึ่งพาการยอมรับสถาบันกษัตริย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของประชาชน เพราะการแสดงความจริงรักภักดีต่อสถาบันนี้ จะเป็นการส่งเสริมฐานะและอำนาจของรัฐบาล ระบบกษัตริย์เป็นแนวคิดที่สองคลี่ ้องกับระบบการเมืองแบบไทยและระบบพ่อขุนเป็นอย่างดี เช่น การส่งเสริมสถาบันกษัตริย์และพยายามสร้างให้เป็นสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีของคนในชาติการเปลี่ยนวันชาติจากวันที่ 24 มิถุนายน มาเป็นวันพระราชสมภพ การจัดพระราชพิธีฉัตรมงคล นับได้ว่าเป็นช่วงที่สถาบันกษัตริย์ได้รับการยกย่องเทิดทูนมากที่สุดนับแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นต้นมา (ศักดิ์นา ฉัตรสกุล ณ อุรุยา อ่างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 329)

นอกจากนี้ การช่วยเหลือประชาชน เช่น คารลดค่าไฟฟ้า การแจกน้ำฟรี การรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น การปราบปรามอันธพาลอย่างเฉียบขาด การจัดการเกี่ยวกับเพลิงไหม้ การปราบปรามฝิ่น รวมถึงการปฏิเสชวัฒนธรรมตะวันตก การควบคุมสถานเริงรมย์ อบายมุข รวมทั้งมองว่าโสเภณีเป็นผู้ส่งเสริมอาชญากรรมจึงออกกฎหมายห้ามค้าประเวณีและต่อมาคณะปฏิวัติเสนอให้มีการลดราคาค่าธรรมเนียมโทรศัพท์ ค่าโดยสารรถไฟ และค่าเล่าเรียน รวมทั้งประกาศว่าภาษีและค่าธรรมเนียมบางพวกของรัฐบาลจะมีการปรับใหม่ให้น้อยลง ในแง่ของสวัสดิการของประชาชน รัฐบาลได้แถลงว่าจะหารักษาโรคให้ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่าแต่อย่างใดอีกด้วย และในการช่วยเหลือข้าราชการชั้นผู้น้อย ได้มีการเสนอให้ปรับปรุง เวลาทำงานให้น้อยลง สนับสนุนเงินช่วยการเรียนของบุตรข้าราชการ และหาทุนมาให้ข้าราชการได้กู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ ปัจจัยเหล่านี้ได้สร้างให้ประชาชนเกิดการยอมรับจอมพลสฤษดิ์เป็นอย่างมากในลักษณะของ “การมีอำนาจครองใจ” (hegemony power) ซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมที่ยอมตาม (consent) ด้วยความสมัครใจ (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช อ่างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 330) ประชาชนจึงไม่มีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง

การนำอำนาจครองใจของจอมพลสฤษดิ์ไปใช้ปรากฏให้เห็นหลายช่วงเวลา เช่น การรัฐประหารโดยสร้างภาพให้เห็นถึงผลประโยชน์ของชาติ เพื่อให้ตนสามารถเข้าสู่อำนาจได้อย่างชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับ โดยพยายามมุ่งเสนอประเด็นที่จะตอบสนองผลประโยชน์และความต้องการของชนชั้นผู้ได้ปกครองเป็นหลัก จากนั้นก็สร้างระบบการเมืองแบบพ่อขุนและประชาธิปไตยแบบไทย ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์จะใช้อำนาจนี้ไปในทางแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว เช่น การมีผลประโยชน์ทางการค้ากับกลุ่มธุรกิจ หรือการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการแสวงหานางบำเรอ ไม่ว่าจะเป็นนางงาม ดารา นักศึกษา หรือแม้กระทั่งหญิงบริการ แต่คนไทยก็ยังให้การยอมรับใน

ระบบการปกครองพ่อขุนของจอมพลสฤษดิ์ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจเป็นเพราะความเด็ดขาดรวดเร็วซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมการเมืองไทยที่มีแนวโน้มในการใช้ความเด็ดขาดในการแก้ปัญหาหรือจัดการฝ่ายตรงข้าม (ลิขิต ธีรเวคิน อ้างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 330) ทำให้คนไทยมีความรู้สึกว่ปัญหาต่าง ๆ ที่สังคมเผชิญอยู่อาจแก้ด้วยวิธีเดียวกับที่จอมพลสฤษดิ์ทำมาแล้ว

ในบางกรณี ถึงแม้ว่านโยบายและข้อเสนอแนะต่าง ๆ จะไม่สัมฤทธิ์ผลดังเป้าหมายก็ตาม เช่น การเปิดตลาดนัดตามบริเวณต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถซื้อของได้ในราคาข่อมเยา จอมพลสฤษดิ์ก็สามารถทำให้ประชาชนมีความสนใจและเรียกร้องความเลื่อมใสจากประชาชนได้สำเร็จว่า รัฐบาลคณะปฏิวัติภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์นั้นเริ่มปฏิบัติงานตามแบบปฏิวัติที่แตกต่างไปจากในอดีต

นอกจากนี้ ประชาชนจะต้องถูกฝึกอบรมให้มีระเบียบวินัยตามประเพณีนิยม และ “วิจารณ์ญาณของผู้นำ” หลังจกการยึดอำนาจใน พ.ศ.2501 โดยอาศัยประกาศฉบับที่ 21 ของคณะปฏิวัติ มีการอ้างว่าอันธพาลนั้นเป็นภัยต่อสังคม และควรจะมีการจัดการปัญหานี้ ซึ่งเข้ากับค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่ในสมัยนั้นที่ว่า หน้าทีของพ่อทีดีคือพยายามเลี้ยงบุตรและธิดาให้เติบโตขึ้นมาตามแบบไทย ๆ คือ ต้องเรียบร้อย เชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่งตัวเรียบร้อย จะไม่เดินร่าแบบอนาจารตะวันตกเหล่านี้ เป็นต้น จอมพลสฤษดิ์พยายามแสดงให้ประชาชนเห็นว่า ในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เข้าใจการให้บรรดาลกหลานเขาประพฤติตนเป็น “ลูกทีดี” หรือทำตามแบบทีคนรวยและเจ้าใหญ่ นายโตคิดว่ลักษณะของ “ผู้ดี” นั้นคืออะไร ถึงแม้ว่าอันธพาลและประชาชนทีถูกจับไปจะมีจำนวนไม่มากนัก แต่การจับอันธพาลส่วนใหญ่แล้วทำกันในเมืองหลวง และเมืองใหญ่ ซึ่งเป็นการเรียกร้องการสนับสนุนจากคนในกรุง สรุปได้ว่ ถึงแม้นโยบายอันนี้จะเป็นการใช้ผลการมาข่มขู่กดขี่สิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยตั้งข้อกล่าวหาว่เป็นอันธพาลก็ตาม แต่ก็สามารถเรียกร้องความเลื่อมใสได้จากประชาชนในกรุงเป็นจำนวนไม่น้อย สะท้อนให้เห็นว่ แนวความคิดทางการเมืองในสมัยนั้นทำให้ผู้คนเชื่อว่ารัฐบาลปฏิวัตินั้นเป็นรัฐบาลของผู้ดี เป็นรัฐบาลทีจะมารักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ และจอมพลสฤษดิ์เป็น “ผู้นำอำนาจนิยมทีสามารถตัดสินใจแทนประชาชนได้ว่ ค่านิยมทางสังคมอย่างไรบ้างทีไม่พึงปรารถนา”

แนวความคิดในการจัดระเบียบแบบแผนนี้ ได้ครอบคลุมถึงส่วนอื่นอีกด้วย เช่น ได้มีการเสนอพระราชบัญญัติควบคุมการค้าประเวณีมีการเลิกดื่มไม่ให้มีสามล้อเพื่อสร้างความสวยงามให้กับบ้านเมือง จอมพลสฤษดิ์ได้มีบัญชาการให้มีการทำความสะอาดถนนหนทาง จับขทานส่งไปอบรม จับสุนัขทีมีอยู่ตามถนนและตรอกซอยต่าง ๆ ดำรวจได้ถูกกำจับให้เข้มงวดกับการจับและปรับผู้มีทั้งสิ่งของบนถนน และจอมพลสฤษดิ์ก็ได้แสดงความเป็นอำนาจนิยมโดยการจับกุมผู้ที่

ละเมิดกฎหมายนี้ ด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ประชาชนมีความรู้สึก ว่า ตนเองอยู่ภายใต้การสอดส่องของผู้นำอำนาจนิยมอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ ยังได้ให้ความสนใจกับปัญหาประจำวัน เช่น ปัญหาอภิลิขัยด้วย และการกระทำในแง่ของการไปควบคุมการดับเพลิง และสอบสวนผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถเรียกร้องความสนใจ และความนิยมจากประชาชนส่วนใหญ่ได้ อาจจะตั้งข้อสังเกตได้ว่า การกระทำเช่นนี้ เป็นแผนการสร้างบารมีให้ตัวเองและเป็นการกระทำทางการเมืองด้วย มิใช่แต่เป็นการแสดงความห่วงใยต่อทุกข์สุขของประชาชนเพียงอย่างเดียว เพราะการปราบไฟไหม้เป็นการทำให้ประชาชนเกรงขามในตัวจอมพลสฤษดิ์ ว่ามีความเข้มงวดสามารถใช้ความรุนแรงได้ ซึ่งเป็นการนำสงสัยว่าบุคคลที่ถูกลงโทษจากการวางเพลิงเหล่านั้นอาจเป็นเพียงเหยื่อทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ในการสร้างบารมีตามแนวคิดอำนาจนิยมก็ได้

การเสริมสร้างบารมีของผู้นำนี้ ยังได้อาศัยตัวบทกฎหมาย มาตรา 17 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2502 ที่ได้ให้อำนาจการตัดสินใจดำเนินการในกรณีที่นายกรัฐมนตรีพิจารณาเห็นว่าสถานการณ์เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของชาติ พระมหากษัตริย์ หรือความมีระเบียบเรียบร้อยภายในประเทศ การใช้มาตรา 17 นี้ เป็นแหล่งของอำนาจ การกระทำเด็ดขาดโดยตัวนายกรัฐมนตรี ทำให้มาตรา 17 มีความเป็นสถาบัน (social institution) และเป็นที่เกรงขามของประชาชน โดยทั่วไป และโดยอาศัยอำนาจทางกฎหมายนี้ จอมพลสฤษดิ์ได้เอามาใช้ในการเสริมสร้างบารมีของตน และสร้างความเกรงกลัวเลื่อมใสจากประชาชนได้อีกด้วย เราอาจจะมองว่ามาตรา 17 เป็นการใช้อำนาจสนับสนุนระบบเผด็จการก็จริง แต่ภายใต้ระบบการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ มาตรา 17 เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) ให้แก่การตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ของผู้นำอำนาจนิยม

หลังการยึดอำนาจใน พ.ศ.2501 จอมพลสฤษดิ์ จึงสั่งให้มีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ห้ามไม่ให้มีพรรคการเมือง มีการตรวจเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ ห้ามมิให้มีการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการเมือง และมีการจับกุมผู้ที่ถูกสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือเป็นศัตรูต่อระบบการเมืองแบบเผด็จการของคณะปฏิวัติ ในการปราบปรามกบฏประชาชนที่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่ไม่ตรงกับคณะปฏิวัตินี้ ได้มีการอาศัยอำนาจตามมาตร 17 อ้างในการสั่งจับ สั่งประหารชีวิตบุคคลที่จอมพลสฤษดิ์คิดว่าจะมาบ่อนทำลายความมั่นคงของอำนาจของตนและระบบการเมืองที่ตนต้องการสั่งประหารชีวิตนักโทษการเมืองนี้ ทำโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรีเอง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นประชาชนเห็นถึงความเด็ดขาด กล้าทำกล้าตัดสินใจ และการยอมรับผิดชอบแต่ผู้เดียวของผู้นำตามแนวคิดอำนาจนิยม และเป็นการเพิ่มความเกรงกลัวให้กับประชาชนทั่วไปด้วย

จอมพลสฤษดิ์ ได้พยายามทำหน้าที่พ่อขุน โดยออกเดินทางไปเยี่ยม เยียน ถามทุกข์สุขของประชาชนในภาคต่าง ๆ และเพราะเหตุว่า รูปการของรัฐบาลเป็นไปในแบบรัฐบาลพ่อขุนอุปถัมภ์ จึงได้มีการเน้นถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งในส่วนปลีกย่อยนั้นมีแผนพัฒนาส่วนภูมิภาคด้วย ในการไปตรวจราชการตามภาคต่าง ๆ มีการพยายามให้ความสนใจกับปัญหาชีวิตประจำวันของประชาชน การไปตรวจราชการทางบก โดยมากจะอาศัยรถยนต์และการไปตั้งแคมป์กลางทาง ทุกแห่งที่จอมพลสฤษดิ์ไปเขาจะให้ความสนใจกับสภาพของตลาดของแต่ละชุมชน จากการไปสำรวจสภาพความเป็นจริงในชนบทตามภาคต่าง ๆ จอมพลสฤษดิ์ สรุปว่า สิ่งที่ประชาชนต้องการมาก ก็คือ การแก้ปัญหาหน้าขาดแคลนและปัญหาหารคมนาคมซึ่งเป็นปัญหาปากท้อง ส่วนปัญหาความไม่พอใจของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ของราชการนั้น ไม่มีการกล่าวถึงเลย เพราะในระบบการเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์นั้น ฝ่ายประชาชนจะต้องพึงการตัดสินใจและการนำของผู้ว่า ซึ่งที่นี้การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการเป็นความรับผิดชอบของตัวนายกรัฐมนตรีนอง จอมพลสฤษดิ์พยายามแสดงให้เห็นว่าประชาชนจะสามารถพึ่งผู้นำในการควบคุมการทำงานของข้าราชการได้

จากกรณีต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่า แนวความคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ มีการเน้นถึงค่านิยมทางการเมืองของไทยที่เกี่วกับความเลื่อมใสในระบบพ่อแม่ ระบบพ่อขุน ระบบผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาด จอมพลสฤษดิ์ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติได้พยายามเน้นถึงบทบาทอันนี้ โดยแสดงให้เห็นว่าตนเองเป็นพ่อขุนที่ดี เราอาจจะถือได้ว่าลักษณะสำคัญของระบบทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ เน้นเรื่องการเป็นผู้นำแบบพ่อ อกปกครองลูก ซึ่งแม้แต่ในปัจจุบันก็ยังสังเกตเห็นว่า ค่านิยมอันนี้ยังฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนไทย ไม่ว่าจะในวงการใดก็ตาม

ระบบการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ต้องการความร่วมมือจากส่วนประกอบต่าง ๆ ของระบบด้วย ในการแสวงหาการสนับสนุนยินยอมจากประชาชน จอมพลสฤษดิ์ ได้เน้นถึงการเป็นเสมือนพ่อขุน และเป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขของประชาชนในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว แต่จอมพลสฤษดิ์ต้องการควบคุม และส่งเสริมงานของฝ่ายข้าราชการและเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้กลุ่มข้าราชการ โดยเฉพาะข้าราชการพลเรือน ยอมรับว่ารัฐบาลปฏิวัติเป็นรัฐบาลที่จะทำงานอย่างจริงจัง เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ และเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำให้ข้าราชการพลเรือนยอมรับว่าในสถานการณ์ขณะนั้น มีปัญหาการรักษาความปลอดภัยของประเทศและเสถียรภาพทางการเมือง “ข้าราชการทหารจึงควรมีบทบาทอย่างเต็มที่ในการเป็นผู้นำทางการเมืองต่อไป ” (ทักษ์ เกลิมเตียรณ อ่างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 333)

นอกจากนี้ การเมืองไทยภายใต้ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมโดยอาศัยกลไกของรัฐทำให้ระบบราชการเป็นหลัก แต่ละเลยมิติการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังได้มีการปรับปรุง

บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานที่มีอยู่เดิมและจัดตั้งหน่วยงานใหม่ เช่น การปรับปรุงสำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็นหน่วยงานที่เอื้ออำนวยให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจเข้มแข็ง (strong prime Minister) สามารถบริหารพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการโอนสำนักงบประมาณจากกระทรวงการคลังมาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อประสิทธิภาพในการควบคุมดูแลด้านการเงิน การจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการบริหารงานบุคคลของระบบราชการที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์ฯ) เพื่อเป็นหน่วยงานในการกำหนดแผนการพัฒนาที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีด้วยเช่นกัน ในการควบคุมดูแลและดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สภาพัฒน์ฯ ได้ถูกปรับปรุงให้เป็นสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติโดยที่นายกรัฐมนตรีเป็นประธานโดยตำแหน่ง ลักษณะพิเศษของสภานี้ก็คือสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญ วิทยาทานวิชาการแสดงให้เห็นว่าจอมพลสฤษดิ์พยายามหาความสนับสนุนจากกลุ่มนักวิชาการให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถึงแม้ว่าจอมพลสฤษดิ์จะยกย่องฐานะของนักวิชาการ แต่ก็ยังมีความเห็นว่ารัฐบาลต้องควบคุมการศึกษาระดับสูง โดยนำเอามหาวิทยาลัยต่าง ๆ มาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติมาควบคุมการของงบประมาณและการเปลี่ยนแปลงภายในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สภาวิจัยแห่งชาติถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลสนใจในด้านวิชาการ

อำนาจของนายกรัฐมนตรีนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับ การปรับปรุงการบริหารงานของสำนักนายกรัฐมนตรีเพียงอย่างเดียว จอมพลสฤษดิ์ยังเป็นทั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก อธิบดีกรมตำรวจ และหลังจากการจัดตั้งกระทรวงพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติต่อ จอมพลสฤษดิ์ ก็ได้ยึดตำแหน่งรัฐมนตรีของกระทรวงใหม่นี้เป็นระยะเวลาหนึ่ง อำนาจหน้าที่ของตัวนายกรัฐมนตรีในระบบปฎิวัติจึงกว้างขวางอย่างมาก

ในแง่ของการบริหารแล้ว อำนาจของจอมพลสฤษดิ์นั้นมีมาก ส่วนทางด้านฝ่ายนิติบัญญัติ ก็ได้ถูกปรับให้เข้ากันกับระบบการปฎิวัติแบบฟอซุน นั่นคือรัฐสภาจะต้องเป็นแหล่งที่มาของความชอบธรรมแห่งอำนาจทางการเมือง สมาชิกจะต้องสนับสนุนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎรรัฐธรรมนูญมีจำนวน 240 คน และสภาผู้แทนราษฎรจะทำหน้าที่เป็นรัฐสภาไปก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหาร ตำรวจผู้มีความคิดเห็นตรงกันกับฝ่ายรัฐบาลปฎิวัติ แต่ปัญหาทางการเมืองของระบบปฎิวัติ ก็คือ มิได้ให้ความสนใจกับความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคม และเศรษฐกิจ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาของคณะปฎิวัติ ได้กระตุ้นความรู้สึกทางการเมืองและความต้องการทางวัตถุของประชาชน ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ แต่

ในระบบการเมืองของรัฐ บาลปฏิวัติการขัดแย้งเป็นสิ่งที่รัฐบาลไม่พึงปรารถนา และจะต้องใช้มาตรการเด็ดขาดมาจำกัดเสีย จอมพลสฤษดิ์จึงเน้นถึงการบริหารและการพัฒนาทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่มีการปรับปรุงหรือสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางการเมือง ความไม่ยืดหยุ่นนี้เป็นสิ่งที่มาทำลายระบบการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ในที่สุด ความคิดทางการเมืองและระบบการเมืองของจอมพลสฤษดิ์เป็นสิ่งที่ตายตัวคงที่ กล่าวคือส่วนประกอบต่าง ๆ ของระบบคือ รัฐ รัฐบาล ข้าราชการและประชาชน มีหน้าที่ที่แต่ละส่วนจะต้องทำ และนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล จะต้องดำเนินไปโดยคำนึงถึง การรักษาขอบเขตของอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนไม่ให้มีการออกนอกกลุ่มนอกทาง อย่างไรก็ตาม ในสังคมที่เน้นเรื่องการพัฒนาอันจะหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหาความไม่สอดคล้อง ซึ่งภายใต้ระบบการเมืองที่คงที่นั้น ไม่สามารถจะแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้นำไปสู่ความสลับซับซ้อนมากขึ้น ในขณะที่ช่วงเวลาอันยาวนานของระบอบการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตยและอำนาจนิยมทหารนั้น ได้ปิดช่องทางของกระแสความต้องการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมาโดยตลอด ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ระบบการเมืองมีลักษณะเป็นระบบการเมืองแบบปิดนี้ได้ก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางการเมืองกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ข้อเรียกร้องและความต้องการของกลุ่มพลังในสังคมไม่ได้รับการตอบสนอง เมื่อผนวกเข้ากับสถานการณ์ที่สับสน เช่น การจับตัวผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ไปคุมขัง ความถดถอยทางเศรษฐกิจ การคอร์รัปชันในกลุ่มผู้มีอำนาจ ในที่สุดได้ทำให้ระบอบการเมืองตามแนวคิดผู้นำอำนาจนิยมดังกล่าว ต้องสิ้นไปในที่สุดจากการต่อต้านของมวลชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ซึ่งได้ปิดฉากการครองอำนาจทางการเมืองของฝ่ายอำมาตยาธิปไตย โดยเฉพาะทหารในการเมืองไทยไว้แต่เพียงกลุ่มเดียวลงอย่างสิ้นเชิง

โดยสรุปแล้ว จะเห็นว่า แนวความคิดทางการเมืองแบบผู้นำและอำนาจนิยมมิได้มีการพัฒนาโครงสร้างสถาบันการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในทางกลับกันยังเป็นที่มาของ “เจ้าพ่อ” และ “ธุรกิจการเมือง” ประชาธิปไตยแบบไทยตามแนวคิดเชื่อผู้นำและพ่อขุนอำนาจนิยม เป็นการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองที่ประยุกต์แนวคิดประชาธิปไตยเข้ากับจารีตประเพณี พื้นฐานความคิด ความเชื่อ ค่านิยมดั้งเดิมของสังคมไทย หัวใจสำคัญของการปกครองจึงขึ้นกับผู้ปกครอง ข้าราชการและประชาชนจึงมีหน้าที่ในการดำเนินตามนโยบายและรับเอาสิ่งที่เป็นความอุปถัมภ์จากฝ่ายรัฐบาล ข้าราชการจึงมิได้มีความหมายในแง่ของการเป็นผู้รับใช้หรือบริการประชาชนแต่เป็นผู้รับใช้รัฐบาลมากกว่า ซึ่งเป็นการทำลาย “วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง” ของคนไทย และสนับสนุนวัฒนธรรมความรู้สึกของข้าราชการว่าเป็นเจ้านายประชาชน

การปกครองที่ดำเนินตามแนวคิดเชื่อผู้นำ และพ่อขุนอำนาจนิยม มิได้สนใจที่จะแก้ปัญหาคความขัดแย้งทางการเมืองและสร้างสถาบันทางการเมืองที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ประชาชนจะต้องมีความคาดหวังและเรียกร้องสิทธิของตนมากขึ้น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 สะท้อนให้เห็นถึงความผิดพลาดของระบบที่ปราศจากความยืดหยุ่น ละเลยการสร้างสถาบันทางการเมือง ขณะที่สังคมไม่มีความหยุดนิ่งมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (dynamic) ระบบการเมืองที่ปราศจากการสร้างตามหลักวิชาและขาดการบำรุงรักษาจึงถูกดัดแปลงลงในเหตุการณ์นี้ จุดเน้นของแนวคิดของผู้นำที่ผิดพลาดประการหนึ่งเกิดการมุ่งเน้นความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยไม่ตั้งประเด็นว่าการเมืองมีความถูกต้องชอบธรรมเพียงใด การเน้นเพียงการบริหารและพัฒนาของรัฐบาลจึงไม่เพียงพอที่จะได้รับการยอมรับจากประชาชนในระยะยาว

แนวคิดเชื่อผู้นำและการบริหารแบบอำนาจนิยม ประกอบกับตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 ซึ่งเข้าไปรวมศูนย์อำนาจรัฐ สร้างรัฐสมัยใหม่ขึ้นมาต้องเข้าหานักเลงประจำถิ่น การเป็นคนที่มิอำนาจมากนอกภาครัฐ จึงมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐที่อ่อนแอ ไม่มีงบประมาณ หรือกำลังคนพอ รัฐจึงต้องสยบให้ (เวียงรัฐ เนติโพธิ์ อ่างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 335) สภาพการณ์เช่นนี้ ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของการเมืองและเศรษฐกิจกลุ่มผูกขาดทางเศรษฐกิจทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้มีอำนาจการเมือง ข้าราชการและพ่อค้าการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดจากการรวมศูนย์ จึงทำให้กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมีความใกล้ชิดกับกลุ่มทหารและข้าราชการที่มีอำนาจการเมือง จนกระทั่งมีการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เกิด “เจ้าพ่อ” ในระบบเผด็จการขึ้น การขยายตัวของเศรษฐกิจในช่วงนั้นยังทำให้พ่อค้าชาวจีนเข้าไปตั้งรกรากในต่างจังหวัดเป็นตัวแทนขายสินค้าในลักษณะผูกขาด และมีความสัมพันธ์กับข้าราชการในท้องถิ่นเป็นที่มาของ “เจ้าพ่อ” หรือ “กลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น” (สนธิ ลิ้มทองกุล อ่างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 335) ประกอบกับผลจาก “การพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สม ดุล” ก่อให้เกิดความยากจน ไม่มีการกระจายรายได้ ฟังตนเองไม่ได้ จึงก่อให้เกิด “ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์” และค่านิยมทางวัตถุมากในสังคมชนบท (วิทยากร เชียงกุล อ่างใน ยุทธพร อิศระชัย 2552 : 335) ชาวบ้านจึงต้องมีการพึ่งพาอาศัยผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าหรือกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น อีกทั้ง “วัฒนธรรมการเกื้อกูลกัน” ที่มีมาในสังคมแต่เดิม ยังช่วยให้กลุ่มผู้มีอิทธิพลที่ต้องการแสวงหาอำนาจทางการเมือง “ซื้อเสียง” หรือ “ใช้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ” ได้โดยง่าย และท้ายที่สุดผู้มีอำนาจทางการเมืองเหล่านี้ก็จะเข้าไป “ถอนทุน” ปราบฎการณณ์เช่นนี้เกิดขึ้นต่อเนื่อง ในการเมืองไทยจนกระทั่งปัจจุบันที่อำนาจการเมืองตกอยู่กับ “กลุ่มธุรกิจหรือกลุ่มทุนระดับชาติ” ไม่ก็กลุ่ม เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้ ได้ให้การสนับสนุนการเงินแก่พรรคการเมืองหรือนักการเมืองในการหาเสียง ซื้อเสียง เมื่อพรรคหรือนักการเมืองผู้นั้นมี

อำนาจทางการเมืองก็จะช่วยเหลือต่างตอบแทนแก่ผู้ให้การสนับสนุนหรือเป็นลักษณะของ “ธุรกิจการเมือง” ทำให้ระบบการเมืองไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรือตรวจสอบการบริหารได้ เป็นที่มาของปัญหาต่าง ๆ ในที่สุด ระบบการเมืองเช่นนี้ ทำให้ชาวบ้านมีความสำคัญ เพราะเป็นฐานเสียงในระบอบประชาธิปไตย ขณะเดียวกันอำนาจทางการเมืองยังมีข้าราชการ นักการเมือง พรรคการเมือง และรัฐบาลที่ผ่านมามีว่าจะจะเป็นรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพล ป . พิบูลสงคราม ก็ยังต้องพึ่งพาเจ้าพ่อให้เป็นตัวกลางระหว่างข้าราชการกับชาวบ้าน เหตุผลก็คือ ข้าราชการซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่ เมื่อถูกส่งไปทำงานแทนรัฐในต่างจังหวัด จะทำงานอย่างคล่องตัวได้ก็ต้องมีสายสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็ดยุคการเมืองแบบราชการ หรือยุคนักการเมืองเจ้าพ่อ จึงยังคงความสำคัญ เพราะเป็นฐานมวลชน หากมีอำนาจอื่นที่มีความเข้มแข็งกว่า สามารถเชื่อมฐานมวลชนได้ เช่น มีรัฐหรือระบบราชการเข้มแข็ง บริการจากรัฐทุกอย่างเป็นระบบ ไม่ต้องให้เจ้าพ่อใช้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ก็ไม่ต้องมีความจำเป็นต้องมีเจ้าพ่อ เป้าหมายของเจ้าพ่อของไทย คือ อำนาจ บารมี พรรคพวก เป็ นลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคม เจ้าพ่อจึงตอบสนองความต้องการของตัวเองด้วยเป้าหมายนั้น โดยต้องมีธุรกิจ ผิดกฎหมายรองรับ ต้องมีเครือข่ายกับตำรวจที่จะแบ่งประโยชน์กัน และมีเงินไปเลี้ยงดูลูกน้อง อาจกล่าวอีกนัยได้ว่า ธุรกิจผิดกฎหมายเป็นองค์ประกอบหนึ่ง แต่ไม่ได้เป็นเป้าหมาย ในบริบทของแนวคิดทางการเมืองและสังคมไทยจึงต้องการคนแบบเจ้าพ่อ เพื่อเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างชาวบ้านที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรให้เข้ารัฐได้

7. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

คำขวัญวันเด็ก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2499-พ.ศ.2555)

พ.ศ.2499 จอมพล ป.พิบูลสงคราม	จงบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม
พ.ศ.2502 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	ขอให้เด็กสมัยปฏิบัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่รักความก้าวหน้า
พ.ศ.2503 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	ขอให้เด็กสมัยปฏิบัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่รักความสะอาด
พ.ศ.2504 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	ขอให้เด็กสมัยปฏิบัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่อยู่ในระเบียบวินัย
พ.ศ.2505 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	ขอให้เด็กสมัยปฏิบัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่ประหยัด

พ.ศ.2506 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	ขอให้เด็กสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่มีความขยันหมั่นเพียร
พ.ศ.2507 จอมพล ถนอม กิตติขจร	ไม่มีคำขวัญ เนื่องจากงดการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ
พ.ศ.2508 จอมพล ถนอม กิตติขจร	เด็กจะเจริญต้องรักเรียนและเพียรทำดี
พ.ศ.2509 จอมพล ถนอม กิตติขจร	เด็กที่ดีต้องมีสัมมาคารวะ มานะ บากบั่น และสมานสามัคคี
พ.ศ.2510 จอมพล ถนอม กิตติขจร	อนาคตของชาติจะสุกใส หากเด็กไทยแข็งแรง เรียนดี และมีความประพฤติเรียบร้อย
พ.ศ.2511 จอมพล ถนอม กิตติขจร	ความเจริญและความมั่นคงของชาติไทยในอนาคต ขึ้นอยู่กับเด็กที่มีวินัย เฉลียวฉลาดและรักชาติยิ่ง
พ.ศ.2512 จอมพล ถนอม กิตติขจร	รู้เรียน รู้เล่น รู้สามัคคี เป็นความดีที่เด็กพึงจำ
พ.ศ.2513 จอมพล ถนอม กิตติขจร	เด็กประพฤติดีและศึกษาดี ทำให้มีอนาคตแจ่มใส
พ.ศ.2514 จอมพล ถนอม กิตติขจร	ยามเด็กจงหมั่นเรียน เพียรกระทำดี เติบใหญ่จะได้มีความสุข ความเจริญ
พ.ศ.2515 จอมพล ถนอม กิตติขจร	เยาวชนฝึกตนดี มีความสามารถ
พ.ศ.2516 จอมพล ถนอม กิตติขจร	เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ
พ.ศ.2517 นายสัญญา ธรรมศักดิ์	สามัคคีคือพลัง
พ.ศ.2518 นายสัญญา ธรรมศักดิ์	เด็กดีคือทายาทของชาติไทย ต้องร่วมใจร่วมพลังสร้างสามัคคี
พ.ศ.2519 หม่อมราชวงศ์ กึกฤทธิ์ ปราโมช	เด็กที่ต้องการเห็นอนาคตของชาติรุ่งเรือง จะต้องทำตัวให้ดี มีวินัย เสียแต่บัดนี้
พ.ศ.2520 นายธานินทร์ กรัยวิเชียร	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเยาวชนไทย
พ.ศ.2521 พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติมั่นคง
พ.ศ.2522 พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	เด็กไทยคือหัวใจของชาติ
พ.ศ.2523 พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	อดทน ขยัน ประหยัด เป็นคุณสมบัติของเด็กไทย
พ.ศ.2524 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	เด็กไทยมีวินัย ใจสัตย์ซื่อ รู้ประหยัด เคร่งครัดคุณธรรม
พ.ศ.2525 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	ขยันศึกษา ใฝ่หาความรู้ เชิดชูชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเด็กไทย
พ.ศ.2526 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	รู้หน้าที่ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด มีวินัยและคุณธรรม
พ.ศ.2527 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	รักวัฒนธรรมไทย ใฝ่ดี มีความคิด สุจริตใจมั่น หมั่นศึกษา

พ.ศ.2528 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	สามัคคี นิยมไทย มีวินัย ใฝ่คุณธรรม
พ.ศ.2529 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย มีวินัย ใช้ประหยัด ใจสัตย์ซื่อ ถือคุณธรรม
พ.ศ.2530 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย มีวินัย ใช้ประหยัด ใจสัตย์ซื่อ ถือคุณธรรม
พ.ศ.2531 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย มีวินัย ใช้ประหยัด ใจสัตย์ซื่อ ถือคุณธรรม
พ.ศ.2532 พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจสัตย์ซื่อ ถือคุณธรรม
พ.ศ.2533 พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจสัตย์ซื่อ ถือคุณธรรม
พ.ศ.2534 พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ	รู้หน้าที่ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำชาติพัฒนา
พ.ศ.2535 นายอนันต์ ปันยารชุน	สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษา จรรยางาม
พ.ศ.2536 นายชวน หลีกภัย	ยึดมั่นประชาธิปไตย ร่วมใจพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.2537 นายชวน หลีกภัย	ยึดมั่นประชาธิปไตย ร่วมใจพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.2538 นายชวน หลีกภัย	สืบสานวัฒนธรรมไทย ร่วมใจพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.2539 นายบรรหาร ศิลปะอาชา	มุ่งหาความรู้ เชิดชูความเป็นไทย หลีกไกลยาเสพติด
พ.ศ.2540 พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ	รู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย ตั้งใจใฝ่ศึกษา ไม่พึ่งพายาเสพติด
พ.ศ.2541 นายชวน หลีกภัย	ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย
พ.ศ.2542 นายชวน หลีกภัย	ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย
พ.ศ.2543 นายชวน หลีกภัย	มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ คู่คุณธรรม นำประชาธิปไตย
พ.ศ.2544 นายชวน หลีกภัย	มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ คู่คุณธรรม นำประชาธิปไตย
พ.ศ.2545 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	เรียนให้สนุก เล่นให้มีความรู้ สู้อนาคต ที่สดใส
พ.ศ.2546 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	เรียนรู้ตลอดชีวิต คิดอย่างสร้างสรรค์ ก้าวทันเทคโนโลยี
พ.ศ.2547 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	รักชาติ รักพ่อแม่ รักเรียน รักสิ่งดีดี อนาคตดีแน่นอน
พ.ศ.2548 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	เด็กรุ่นใหม่ ต้องขยันอ่าน ขยันเรียน กล้าคิด กล้าพูด
พ.ศ.2549 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	อยากฉลาด ต้องขยันอ่าน ขยันคิด
พ.ศ.2550 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์	มีคุณธรรมนำใจ ใช้ชีวิตพอเพียง หลีกเลียงอบายมุข
พ.ศ.2551 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์	สามัคคี มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ เชิดชูคุณธรรม
พ.ศ.2552 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	ฉลาดคิด จิตบริสุทธิ์ จุดประกายฝัน ผูกพันรักสามัคคี
พ.ศ.2553 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	คิดสร้างสรรค์ ขยันใฝ่รู้ เชิดชูคุณธรรม
พ.ศ.2554 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	รอบคอบ รู้คิด มีจิตสาธารณะ
พ.ศ.2555 นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร	สามัคคี มีความรู้คู่ปัญญา คงรักษาความเป็นไทย ใส่ใจเทคโนโลยี

8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ด้วยการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์ เพื่อให้ทราบว่าเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทยเกี่ยวข้องกันอย่างไร ทิศทางแนวโน้มของคำขวัญ และกิจกรรมวันเด็ก เป็นการปลูกฝังหรือครอบงำความคิดของเด็กไทย จากการศึกษาวรรณกรรมของผู้ทำการวิจัย พบว่ามีผู้ให้ความสนใจทำการวิจัยเกี่ยวกับเด็ก คำขวัญ ความคาดหวังของรัฐบาล การกล่อมเกลாதองการเมืองในเยาวชน เป็นต้นว่า

วัชนี คำน้ำปาด (2547) ศึกษาเรื่อง เด็ก กับความคาดหวังของรัฐบาล พ.ศ.2502 – 2519 ผลการศึกษาพบว่า ความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเด็กซึ่งได้แสดงออกมาผ่านคำขวัญวันเด็ก สาส์นวันเด็ก และหนังสือวันเด็ก นั้น เปลี่ยนแปลงไปตามการดำเนินงานทางการเมือง การปกครอง และการบริหารประเทศของรัฐบาล และยังเป็นผลมา จากสภาพการณ์ต่าง ๆ ของบ้านเมืองในขณะนั้นด้วย ในสมัยของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นับตั้งแต่ช่วง พ.ศ.2502 – 2506 รัฐบาลมีความคาดหวังจากเด็กในเรื่องของระเบียบวินัย ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้ว รัฐบาลยังได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของศีลธรรมและคุณธรรม รวมทั้งเรื่องของการศึกษาด้วย และในสมัยประชาธิปไตย นับตั้งแต่ พ.ศ.2516 – 2519 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิและเสรีภาพ

นพรัตน์ ตฤณชาติวิเศษย์ (2536) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม (2481 – 2487) ผลการศึกษาพบว่า ในช่วง พ.ศ.2481 – 2487 ภายใต้การนำของจอมพล ป.พิบูลสงคราม สภาพบริบทแวดล้อมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ที่เป็นอยู่ขณะนั้น ซึ่งปัญหาจากสภาพแวดล้อมเหล่านี้ เป็นปัญหาที่ประชาชนไม่สามารถจะแก้ไขได้ เนื่องจากเคยชินอยู่กับการมีผู้นำเป็นผู้สั่งการ เป็นผู้ตัดสินใจในปัญหาโดยตลอด เป็นเหตุให้ประชาชนหันมาเชื่อฟังรัฐบาล และจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้นำในการแก้ปัญหา ดังนั้น การที่รัฐจะนำเสนอสิ่งใดจึงสามารถทำได้ง่าย เพราะประชาชนยอมรับพวกเขาแล้วนั่นเอง รัฐจึงต้องกำหนดนโยบายเพื่อการสร้างชาติเป็นมหาอำนาจ ผู้มีบทบาทสำคัญในการเสนอแนะ วัตถุประสงค์ต่าง ๆ เพื่อนำมาสร้างอุดมการณ์ โดยเฉพาะ “อุดมการณ์ชาตินิยม” (อุดมการณ์หลัก) คือ หลวงวิจิตร วาการ และจอมพล ป.พิบูลสงคราม

วัชรินทร์ มัสเจริญ (2533) ศึกษาเรื่อง แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลาทางการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ศึกษากรณีความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ผลการศึกษาพบว่า แบบเรียนสังคมศึกษาในช่วง พ .ศ.2502 – 2506 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในอันที่จะปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา และโดยเฉพะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ให้กับเยาวชนของชาติ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลในด้านการวิเคราะห์คำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก เพื่อนำผลการวิจัยมาประกอบเชื่อมโยงให้เห็นถึงทัศนคติ ความคิด ความคาดหวัง และความต้องการของรัฐบาลที่มีต่อเยาวชนไทย โดยถ่ายทอดผ่านคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก สะท้อนให้เห็นภาพรวมของความต้องการและความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อสังคมไทย ทิศทางหรือแนวโน้มของคำขวัญ และกิจกรรมวันเด็ก เป็นการ ปลุกฝังหรือครอบงำความคิดของเด็กไทย ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยตามหัวข้อดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินการคัดเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง คัดเลือกหน่วยงานราชการ เจ้าหน้าที่ และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของการกำหนดคำขวัญวันเด็ก การกำหนดกิจกรรมวันเด็ก และเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน จัดงาน วันเด็กแห่งชาติ จำนวน 3 คน จาก 3 หน่วยงานราชการ

1.1 ประชากร

ประชากรของการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี 3 คน ได้แก่

1. คุณสุวรรณา มงคลกาย ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
2. พลเอกพีรวัศ พรหมกลัดพะเนา ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กคร.สกร.กร.ทหาร
3. คุณรัชฎพร มงคลการ ตำแหน่ง นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในครั้งนี้ ได้เลือกมาจากกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ดังนี้

1. กลุ่มงานสุนทรพจน์ สำนักพิธีการและเลขานุการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
2. กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย
3. สำนักงานอำนวยการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด แบ่งเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ - นามสกุล อายุ ที่อยู่ และการศึกษา เพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลหน้าที่การงาน ของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ หน่วยงานที่สังกัด ผู้บังคับบัญชา อายุราชการ ประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติเพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ความเป็นมาของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก รวมถึงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย

ตอนที่ 3 รูปแบบ วิธีการในการทำงาน การประสานงาน ร่วมกับบุคคล กลุ่ม และองค์กร ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ลักษณะ ขั้นตอน กระบวนการทำงานใน การจัดงานวันเด็ก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มาและขั้นตอนของกระบวนการคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก ผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดของการดำเนินงาน วิธีการแก้ไขปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์ ขั้นตอน องค์ประกอบ ของกระบวนการดำเนินงาน การจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตอนที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย เป็นคำถามปลายเปิด คำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีอิทธิพล หรือเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมไทย หรือไม่ , อำนาจอธิปไตยแต่ละสมัยมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กหรือไม่ อย่างไร , วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมวันเด็ก สะท้อนการปลูกฝังความคิดเชิงอำนาจนิยม ครอบงำความคิดทางชาตินิยมหรือไม่ อย่างไร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการดำเนินงานการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ในส่วนของแบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มตัวอย่าง คือ สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในงานวันเด็กแห่งชาติประจำปี 2555 ณ ทำเนียบรัฐบาล สนามเสือป่า และกองบัญชาการกองทัพไทย

3.2 การเก็บข้อมูล ทฤษฎี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3.3 ประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย คือ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ และกองบัญชาการกองทัพไทย เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติเป็นผู้ให้ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบตีความ(Hermeneutic Analysis) และวิเคราะห์เชิงพรรณนา(Descriptive Analysis)

4.1 การจัดทำข้อมูล ข้อมูลที่รวบรวมได้ จากเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยพิจารณาจากองค์ประกอบของคำขวัญ และกิจกรรมวันเด็ก จำแนกข้อมูลเป็นช่วงของรัฐบาล ศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีในช่วงเวลานั้น ๆ แบ่งตามลักษณะของผู้นำ แต่ละยุค ควบคู่กับสถานการณ์ทางการเมือง ทำความเข้าใจกับข้อมูล แยกประเด็นสาระต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่ โดยเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบตีความ (Hermeneutic Analysis) เชื่อมโยง แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อมุ่งหาคำตอบของปัญหาการวิจัย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม รวม การวิเคราะห์ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อ นำข้อมูลที่ได้มาสนับสนุนในประเด็นต่าง ๆ ทำความเข้าใจข้อมูลในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย รวมทั้งมองเห็นทิศทางแนวโน้ม และความคาดหวังของรัฐบาลแต่ละยุคที่มีต่อเด็กและสังคมไทย ในรูปแบบพรรณนาความ (Descriptive analysis) เพื่ออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเน้นความคิดเห็นและข้อมูลที่ได้จากผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นหลัก ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในงานวันเด็กแห่งชาติ วันเสาร์ที่ 14 มกราคม 2555

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง วันเด็กกับการเมืองไทย นี้ เป็นการนำเสนอ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ จากการสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วมในงานวันเด็กแห่งชาติประจำปี 2555 และข้อมูล ทางด้านเอกสาร ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษา ความเป็นมาและ ความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย

โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ตอนที่ 1. ศึกษาความเป็นมาของคำ ขวัญ และกิจกรรมวันเด็ก ซึ่งมีองค์ประกอบที่เป็นประเด็นที่ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

- 1.1 ที่มา/ขั้นตอน/กระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก
- 1.2 ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงาน รวมถึงการ มีส่วนร่วม หรืออิทธิพล ของรัฐบาลผ่านกระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก

1.1 ที่มา/ขั้นตอน/กระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก

คำขวัญวันเด็กประจำปีจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ที่ริเริ่มขึ้นมาใน พ.ศ.2499 โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ผู้ประกาศคำขวัญวัน เด็กของไทยเป็นครั้งแรก จนถึง ปัจจุบัน คำขวัญวันเด็กได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับนายกรัฐมนตรีทุกท่านในสมัยต่อมา ที่ จะประกาศคำขวัญวันเด็กก่อนที่จะถึงวันเด็กแห่งชาติในแต่ละปี

กิจกรรมที่กำหนดจัดขึ้นในงานวันเด็กแห่งชาติทุกปี มาจากนโยบายด้านการศึกษา ของรัฐบาลในแต่ละยุค ซึ่งมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ มี จุดประสงค์ไปในทางเดียวกัน คือ เพื่อให้เด็กได้ตระหนักถึงคุณค่าบทบาท และความสำคัญของตนเอง โดยการเข้าร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ในโรงเรียน หมู่บ้าน หรือหน่วยงาน ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ ว่าทุกสถานที่ จะมีขนบมากมาย มีคำเชื้อเชิญเพราะ ๆ มีคำอวยพรให้เด็ก ๆ เป็นวันที่เด็ก ๆ มีสิทธิ พิเศษ ถนนทุกสาย เปิดพื้นที่ให้เด็ก ๆ หรือร่วมกันทำกิจกรรม ในแต่ละชุมชนเพื่อเด็ก ๆ จัดบรรยากาศเพื่อเด็ก ๆ เพลงเด็ก ๆ ของขวัญเพื่อเด็ก ๆ ฯลฯ

นางสุวรรณ มงคลกาย กล่าวว่า ที่มา ลักษณะขั้นตอน กระบวนการทำงาน ในการจัดทำคำขวัญวันเด็ก ในแต่ละปี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เริ่มต้นจาก กลุ่มงาน สำนักพิธีการ และเลขานุการ กลุ่มสุนทรพจน์ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้รับหนังสือจาก กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง คำขวัญและสารวันเด็กจากนายกรัฐมนตรี ทางกลุ่มสุนทรพจน์ จึงดำเนินการประชุม ปรึกษาหารือ กำหนดคำขวัญวันเด็ก และสารวันเด็ก เสนอนายกรัฐมนตรี โดยมีแนวทางในการคิดหรือกำหนดคำขวัญวันเด็ก คือ นโยบายด้านการศึกษาของนายกรัฐมนตรีในปี นั้น ๆ บุคลิกของนายกรัฐมนตรี สภาพเหตุการณ์บ้านเมืองในปี ปัจจุบัน เป็นต้น จากนั้นนำเสนอ นายกรัฐมนตรี เป็นผู้พิจารณา ปรับปรุง แก้ไข หรือบางท่านกำหนดเอง เมื่อได้คำขวัญวันเด็กและ สารวันเด็กแล้ว ท่านนายกรัฐมนตรี จะเขียนด้วยลายมือตัวเอง พร้อมเซ็นชื่อกำกับ ส่งมอบให้ กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการต่อไป (สัมภาษณ์นางสุวรรณ มงคลกาย นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี : 27 กุมภาพันธ์ 2555)

นางฉัญพร มงคลการ กล่าวว่า ที่มา ขั้นตอนกระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก ในหน้าที่ความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ จะมีวิธีการทำงานอยู่ 6 ขั้นตอน คือ 1) เริ่มต้นจากการวางแผนการจัดงานวันเด็กแห่งชาติตามนโยบายด้านการศึกษา 2) ส่งหนังสือขอคำขวัญวันเด็กและสารวันเด็กจากนายกรัฐมนตรี 3) จัดตั้งคณะทำงาน เพื่อประเมินผลการจัดงานวันเด็กแห่งชาติจากเด็ก / ผู้ปกครอง 4) สืบรวจข้อมูลการดำเนินงานปีเก่า ๆ 5) ประชุม ปรึกษาหารือหาข้อสรุป รูปแบบวิธีการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ และ 6) ส่งหนังสือเชิญชวนหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้จัดงานวันเด็กแห่งชาติ พร้อมแจ้งยอดงบประมาณสนับสนุน นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่า จากประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา พบว่าโดยส่วนใหญ่รูปแบบกิจกรรมวันเด็กจะเหมือนเดิม ก่อนถึงวันเด็กแห่งชาติประมาณปลายปี กระทรวงศึกษาธิการ จะดำเนินการคัดเลือกเด็ก ๆ ที่มีความสามารถเยาวชนดีเด่นที่สร้างชื่อเสียง (ทั้งในส่วนของรัฐบาลและเอกชน) เพื่อเข้ารับมอบใบประกาศเกียรติคุณ โล่รางวัล และของขวัญที่กระทรวงศึกษาธิการ จัดไว้ให้ ก่อนถึงวันเด็กแห่งชาติประมาณ 2-3 วัน ที่ตึกสันติไมตรี โดยมีท่านนายกรัฐมนตรีเป็นประธานเปิดงาน นอกจากนั้นภายในงาน เด็ก ๆ ก็จะเตรียมของขวัญมอบให้ท่านนายกรัฐมนตรีด้วยเช่นกัน ในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการ จะจ้างบริษัทเอกชนหรือออแกไนซ์ จัดงาน โดยการจัดประชุม ให้บริษัทเอกชน หลาย ๆ บริษัท ได้มีโอกาส เข้ามาเสนอผลงาน รูปแบบการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ และเสนอราคา ผ่านคณะกรรมการคัดเลือก บริษัทที่มีคุณภาพมาก และเสนอรูปแบบการจัดงานที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล และมติคณะกรรมการเห็นชอบมากที่สุด จะเป็นผู้ที่ได้รับงบประมาณจัดงานวันเด็กแห่งชาติในแต่ละปี โดยผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า ลักษณะขั้นตอน กระบวนการทำงาน ในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติแต่ละปี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแตกต่าง

กัน ไป ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาล ความทันสมัย และเทคโนโลยี (สัมภาษณ์นางชัญญพร มงคลการ นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ : 27 กุมภาพันธ์ 2555)

พ.อ.พีรวัส พรหมกลัดพะเนา กล่าวว่า ที่มา ลักษณะขั้นตอน กระบวนการทำงาน ในการกำหนดกิจกรรมวันเด็ก เริ่มต้นจากกองบัญชาการกองทัพไทย จัดประชุมทหารทุกเหล่าทัพ เรื่องการกำหนดจัดกิจกรรมวันเด็ก มอบหมายภารกิจ ให้ ทุกเหล่าทัพจัดงานวันเด็กแห่งชาติ เน้น กิจกรรมให้ความสำคัญกับเด็ก โดยการกำหนดกิจกรรมให้มีลักษณะ สำคัญ 4 ประการ คือ 1) เน้น เสริมสร้างความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) มุ่งเน้น หรือสอนให้เด็กรับทราบ ภารกิจ หน้าที่ ของทหารทั้ง 3 เหล่าทัพ 3) ปลูกฝังให้เด็ก รู้สึกรัก สามัคคีต่อกันมากขึ้น ผ่านการเล่นเกมส์ และ การตอบปัญหา 4) นำคำขวัญวันเด็กของนายกรัฐมนตรี มาเป็นรูปแบบในการจัดงาน สำหรับแนวทางการจัดกิจกรรมวันเด็ก จะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ของรัฐบาล และกระทรวงศึกษาธิการ ที่มุ่งหวังให้เด็กในระบบ บัณฑิต โรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ได้รู้ถึง ความสำคัญของตน เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบ วินัยที่มีต่อตนเองและสังคม มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยพิจารณานำเอารายงานการป ระเมินผล การจัดงานฉลองวันเด็ก แห่งชาติ ปีก่อนหน้า มาเป็นข้อพิจารณาในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ในด้านของรูปแบบกิจกรรมที่ เด็กให้ความสนใจ / รูปแบบกิจกรรมที่เห็นควรให้จัดในงาน เช่น การแจกของขวัญ การเลี้ยง อาหาร/เครื่องดื่ม เกมการแข่งขัน กิจกรรมให้ความรู้ การตอบปัญหา การสาธิตของหน่วยงาน ทหาร กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการแสดงบนเวที การแข่งขันกีฬา กิจกรรมการแสดงกลางแจ้ง การละเล่นกลุ่มสัมพันธ์ดนตรี / ร้องเพลง/ คาราโอเกะ นิทรรศการผลงานของเด็กและเยาวชนที่ได้รับ รางวัลจากการแข่งขันในระดับต่าง ๆ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ผู้เข้าชมงาน และอื่น ๆ เช่นพิธีเปิดงาน (สัมภาษณ์ พ.อ.พีรวัส พรหมกลัดพะเนา ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กคร .สกร. กร.ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย : 26 กุมภาพันธ์ 2555)

1.2 ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงาน รวมถึงการมีส่วนร่วมหรืออิทธิพล ของรัฐบาลผ่านกระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก

คุณสุวรรณา มงคลกาย กล่าวว่า จากประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการ จัดเตรียมคำขวัญวันเด็ก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะเหมือนกัน มีกระบวนการ ขั้นตอน เป็นไปตามระบบ มีการเชื่อมโยงกับกระทรวงศึกษาธิการตามลำดับ คำขวัญวันเด็ก ตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ขอมรับว่ามีอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมไทย เนื่องจากว่า แท้จริงแล้วผู้ที่กำหนดคำขวัญวันเด็ก คือ นายกรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่ละสมัย ก็จะใส่ใจความ

ต้องการหรือความคาดหวังที่มีต่อเด็กไปในคำขวัญวันเด็ก ว่าอยากให้เด็กในยุคของตนเป็นอย่างไร สำหรับปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการทำงาน ผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าวว่าสำหรับส่วนตัวไม่มี เนื่องจากว่ามีความชำนาญ และมีประสบการณ์ในการทำงาน พอสมควร ที่สำคัญการทำงานเป็นทีม สำคัญที่สุด งานหนึ่งซึ่งจะประสบความสำเร็จได้ดี ต้องมีความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ระดมความคิด งานจึงออกมามีประสิทธิภาพมากที่สุด (สัมภาษณ์นาง สุวรรณา มงคลกาย นักวิเคราะห์ นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี : 27 กุมภาพันธ์ 2555)

นางธัญพร มงคลการ กล่าวว่า อิทธิพลของคำขวัญวันเด็กที่มีต่อเด็กถือว่าน้อยมาก เด็กส่วนใหญ่จะท่องจำคำขวัญเพื่อตอบคำถาม ซึ่งรางวัล ไม่ได้เข้าใจความหมายของคำขวัญ วันเด็ก ที่แท้จริง หรือใช้คำขวัญ วันเด็ก เป็นหลักในการดำรงชีวิต หรือจะต้องเป็นเด็กอย่างที่ นายกรัฐมนตรีแต่ละยุคบอกให้เป็นผ่านคำขวัญวันเด็ก ผู้ให้สัมภาษณ์ ยังกล่าวอีกว่า อำนาจรัฐ แต่ละสมัยมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันทั้ง ในส่วนของคำขวัญวันเด็ก และกิจกรรมวันเด็ก เพราะ นายกรัฐมนตรีเป็นผู้กำหนดหรือถ่ายทอดคำขวัญวันเด็ก ส่วนกิจกรรมที่จะจัดขึ้นทุกปี ทุกหน่วยงาน ก็จะยึดโครงสร้างของนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลนั้น ๆ ในด้านของปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการทำงาน คือ ในส่วนของงบประมาณ มีไม่เพียงพอ และด้านการประสานงาน การขอข้อมูล ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน ไม่ถูกต้อง ซึ่ง การให้ข้อมูลผิด ๆ ไม่ตรงตามความเป็นจริง และระยะเวลาในการให้ข้อมูล หากเป็นงานที่เร่งรีบ แต่ได้ข้อมูลช้า ก็ทำให้เสียงาน งานไม่มีประสิทธิภาพ ในส่วนของคัดเลือกเด็กมารับรางวัล ปัญหาที่พบบ่อย ๆ คือ ชื่อเด็กผิด ที่อยู่ผิด เป็นต้น ซึ่งมันคือปัญหาเล็กน้อย ที่ไม่น่าจะเกิด จึงทำให้งานผิดพลาด (สัมภาษณ์นางธัญพร มงคลการ นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ : 27 กุมภาพันธ์ 2555)

พ.อ.พีรวัส พรหมกัณฑ์พะเนา กล่าวว่า ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการทำงาน เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมวันเด็กของหน่วยงาน มีน้อยมาก เนื่องจากการกำหนดกิจกรรมวันเด็ก จะใช้แนวทางนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล เป็นหลัก ควบคู่ไปกับการสำรวจความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฯ การประเมินผลการจัดแสดงกิจกรรมฯ ของส่วนราชการและภาคเอกชนที่ เข้าร่วมกิจกรรมฯ ในปีก่อน ๆ ทำให้ภาพรวมของกิจกรรม มุ่งผลประโยชน์ให้กับเด็กและเยาวชน อย่างแท้จริง เช่น สรุปผลการกำหนดกิจกรรมวันเด็กประจำปี 2555 กำหนดเป็นสถานีย่อย 8 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมการจัดนิทรรศการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 2) กิจกรรมด้านการศึกษา 3) กิจกรรมด้านอาหาร 4) กิจกรรมลานเด็กเล่น / เครื่องเล่น 5) กิจกรรมบนเวทีใหญ่ กองอำนาจการ และชุมนุมอาหาร 6) กิจกรรมเสริมต่าง ๆ เช่น การวาด ภาพระบายสี 7) กิจกรรมแสดงอาวุธ ยุทธโศภณ์ของหน่วยงานทหารทั้ง 3 เหล่าทัพ และ 8) กิจกรรมให้ความรู้เรื่องยาเสพติด ผู้ให้สัมภาษณ์ ยังกล่าวอีกว่า ภาพรวมของการกำหนดกิจกรรมวันเด็ก เป็นการปลูกฝัง ไม่ใช่การครอบงำ

ทางความคิด เพราะมีกิจกรรมที่หลากหลาย ครอบคลุมทุกด้านให้เด็กรู้จักคิด และตัดสินใจ เลือกในสิ่งที่ตนชอบและถนัด ทุก ๆ กิจกรรมเป็นตัวเลือกให้เด็ก การนำรถถังมาให้เด็กนั่ง ก็เป็นอีกตัวเลือกในการแนะนำอาชีพ หรือการสร้างแรงบันดาลใจ ให้เด็กมีจุดมุ่งหมายทางความคิด การเปิดห้องทำงานนายกรัฐมนตรี การให้เด็กได้นั่งเก้าอี้นายกรัฐมนตรี ก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่มุ่งเน้นสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนหนังสือเก่ง ๆ เพื่อจะได้มีห้องทำงานสวย ๆ หรือมีเก้าอี้ ๆ นั่งทำงาน สำหรับปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการทำงาน คงเป็นเรื่องของงบประมาณ ไม่เพียงพอ หากมีงบประมาณที่เพียงพอก็อาจจะมียุทธศาสตร์การเรียน มีของรางวัล สำหรับเด็ก ๆ มากกว่านี้ และที่สำคัญในอนาคตอาจพิจารณาให้มีการจัดงานวันเด็กแห่งชาติสัญจร เพื่อเข้าถึงเด็ก ๆ ที่ด้อยโอกาส ห่างไกล ไม่มีโอกาสเข้าร่วมงานวันเด็ก และอุปสรรคอีกอย่างก็คือ สภาพอากาศ บางครั้งอากาศร้อนจัด บางปี ฝนตกหนักทำให้งานที่จัดเตรียมไว้ไม่ได้ผล ลัพธ์หรือ บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ เท่าที่ควร (สัมภาษณ์ พ.อ.พีรวัส พรหม กลัดพะเนา ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กคร. สกร.กร.ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย 26 กุมภาพันธ์ 2555)

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการใช้คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ แนวคิดการกล่อมเกล่า ทางการเมือง และทฤษฎี สื่อสาร บริบททางสังคม ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ผู้วิจัยพบและสรุปได้ว่า

ความเป็นมาของคำขวัญวันเด็ก นายกรัฐมนตรีหรือตัวแทนของรัฐบาล ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีส่วนร่วม และมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ของที่มา กระบวนการ และขั้นตอนของคำขวัญวันเด็ก หรืออาจกล่าวได้ว่า รัฐบาล ก็คือ ผู้สร้าง หรือผู้กำหนดอุดมการณ์ที่ไม่ต้องการผลประโยชน์เป็นเงิน แต่มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการสร้างความศรัทธา ความรู้ วมมือ และทัศนคติที่ดีต่อรัฐ อุดมการณ์จึงถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่รัฐต้องการ โดยผู้ย้ยนำคำขวัญวันเด็กของประเทศไทยทั้งหมด ตั้งแต่ พ.ศ.2499 – พ.ศ.2555 ที่มีอยู่ทั้งหมด 55 คำขวัญ มาวิเคราะห์ ในลักษณะตีความ แบ่งเป็น ช่วงยุคการเมืองการปกครองได้ 5 ยุค คือ ยุคเผด็จการอำนาจนิยม ยุคประชาธิปไตย ยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ยุคกึ่งประชาธิปไตยหรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ และยุคปฏิรูปการเมืองแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม ก็พบว่ามียุคหลายเรื่องหลายประเด็นที่ปรากฏขึ้นบ่อย ๆ จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นภาพ ความหวังหลัก ที่รัฐบาลต้องการจากเด็กไทย อาทิเช่น ขยันหมั่นเพียรรักการเรียนรู้ ถูกสอดแทรกในคำขวัญวันเด็กจำนวน 23 ครั้ง เรื่องการมีคุณธรรม จำนวน 14 ครั้ง เรื่องการมีระเบียบวินัย จำนวน 13 ครั้ง เรื่องมีความสามัคคี จำนวน 10 ครั้ง เรื่องการประหยัด จำนวน 9 ครั้ง และเรื่องความ ซื่อสัตย์ จำนวน 9 ครั้ง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคำขวัญวันเด็คนั้น สามารถบ่งบอกและสะท้อนได้ถึงความต้องการ หรือความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเด็กได้อย่างชัดเจน และยังเป็นหลักฐานที่แสดงหรือชี้ให้เห็นว่าเด็กต้องปฏิบัติตามหรือมีหน้าที่อย่างไร ได้อีกด้วย

ความเป็นมาของกิจกรรมวันเด็ก กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่เป็นตัวแทนของรัฐบาล เป็นหน่วยงานที่กำหนดรูปแบบของกิจกรรม วันเด็ก ให้สอดคล้องกับนโยบายด้านการศึกษารัฐบาลแต่ละยุค โดยมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน คือ มุ่งหวังให้เด็กในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ได้รู้ถึงความสำคัญของตนเองเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบ วินัยต่อตนเองและสังคม มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เนื่องจากจะต้องเสนอรูปแบบกิจกรรมวันเด็กให้กับรัฐบาล เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติของทุก ๆ ปี และถ่ายทอดรูปแบบของกิจกรรมวันเด็กให้กับหน่วยงานในสังกัด หน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชน พร้อมสนับสนุนงบประมาณ โดยผู้วิจัยได้นำผลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในงานวันเด็กแห่งชาติ ปี 2555 มาวิเคราะห์ ในลักษณะ ทัศนะคติเกี่ยวกับทิศทางหรือแนวโน้มของกิจกรรมวันเด็ก ว่าเป็นการปลูกฝังหรือครอบงำความคิดของเด็กไทย สรุปว่า กิจกรรมต่าง ๆ ในงานวันเด็กแห่งชาติ ที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดขึ้น มีทั้งที่เป็นการปลูกฝังความคิดที่สร้างสรรค์ สนุกสนาน ให้ความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี เปิดโอกาสให้เด็กได้ตระหนักถึงคุณค่า บทบาทหน้าที่ และความสำคัญของตนเอง เช่น เกมการแข่งขัน ตอบปัญหาทางวิชาการ เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้มากยิ่งขึ้น นิทรรศการผลงานของเด็ก ๆ และเยาวชนที่ได้รับรางวัลจากการแข่งขันในระดับต่าง ๆ เพื่อเป็น แรงบันดาลใจ และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ผู้เข้าชมงานกิจกรรมการแสดงความสามารถของเด็ก ๆ บนเวที ฝึกความกล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง การแข่งขันกีฬา พัฒนาด้านร่างกาย ให้แข็งแรง และพัฒนาด้านจิตใจให้เด็กมีน้ำใจนักกีฬา เป็นต้น สำหรับกิจกรรมที่ผู้วิจัยตีความว่า มีวัตถุประสงค์ไปในทางที่ครอบงำความคิดของเด็กไทย คือ การที่รัฐบาล หรือชนชั้นปกครองสามารถชนะใจชนชั้นที่ถูกปกครองให้สามารถยอมรับในความคิด และอุดมการณ์ของรัฐ และนำอุดมการณ์นั้นไปพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งในค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของพวกเขา เช่น กิจกรรมสาธิตของหน่วยงานทหาร การแสดงอาวุธ ของแต่ละกองทัพ นำรถถัง เครื่องบิน มาให้เด็ก ๆ ได้ลองนั่ง เปิดห้องทำงานนายกรัฐมนตรี เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้สัมผัสโต๊ะทำงาน ได้นั่งเก้าอี้รัฐมนตรี เกมการตอบคำถามชิงรางวัลโดยใช้ IPAD เป็นเครื่องมือในการหาคำตอบ เป็นต้น

ตอนที่ 2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย : คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อนบริบททางการเมืองการปกครองไทยในแต่ละยุค ซึ่งมืองค์ประกอบที่เป็นประเด็นที่วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

- 2.1 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อน บริบททาง การเมืองการปกครองไทยยุค เผด็จการอำนาจนิยม
- 2.2 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อน บริบททาง การเมืองการปกครองไทย ยุค ประชาธิปไตย
- 2.3 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อนบริบททาง การเมืองการปกครองไทย ยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน
- 2.4 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อน บริบททาง การเมืองการปกครองไทย ยุคถึง ประชาธิปไตย หรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ
- 2.5 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อน บริบททาง การเมืองการปกครองไทย ยุคปฏิรูปการเมืองแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม

2.1 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อน บริบททางการเมืองการปกครอง ไทยยุคเผด็จการอำนาจนิยม (พ.ศ.2490 – 2516)

ยุคเผด็จการอำนาจนิยม ช่วงระหว่าง พ.ศ.2490 – พ.ศ.2516 เป็นยุคที่คณะทหารและกองทัพได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองการปกครองประเทศ โดยการยึดอำนาจทำรัฐประหาร และถือว่าการดำเนินการปกครองของข้าราชการ โดยข้าราชการ และเพื่อข้าราชการ จนกระทั่งมีการให้สมญาการปกครองในยุคนี้ว่าเป็น “ยุคอำมาตยาธิปไตย” โดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำรัฐประหารโดยคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 การรัฐประหารปี พ.ศ.2490 ซึ่งเกิดขึ้นสามปีหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีความสำคัญทั้งใน นัยที่เป็นสัญลักษณ์ และความเป็นจริง เป็นสัญลักษณ์เพราะว่ามีส่วนเสริมข้อถกเถียงที่ว่าทหารจะมีบทบาทสำคัญทางการเมือง และขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย ในความเป็นจริงเพราะว่านับจากนั้นไปฝ่ายเสรีนิยมต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ดังนั้นการถ่วงดุลระหว่างฝ่ายผู้นำเสรีนิยมกับฝ่ายทหารจึงสลายไป ตั้งแต่ พ.ศ.2490 ประเทศไทยก็ได้แปรสภาพการเมืองโดยมีทหารปกครอง ดังนั้น คำขวัญวันเด็ก มีขึ้นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2499 ในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มอบคำขวัญให้เด็ก จำนวน 1 คำขวัญ โดยมีลักษณะเป็นคำสอน ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง คือ “จงบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม ” จนกระทั่งถูกยึดอำนาจโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเดือนกันยายน พ.ศ.2500 ซึ่งทำให้เกิด รัฐบาลเผด็จการในลักษณะของเผด็จการแบบพ่อขุน ในยุคเผด็จการอำนาจนิยม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่ พ .ศ.2502 – พ.ศ.2506 เนื่อความ

ให้ความรู้สึกเป็น “คำสั่ง” มากกว่าจะเป็น “คำขวัญ” เพื่อเตือนใจเด็ก ๆ ประโยคแรกของคำขวัญวันเด็ก ทุกปีในยุคนั้น จะขึ้นต้นว่า “ขอให้เด็กสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า” จากนั้นจึงต่อด้วยสิ่งที่ผู้นำอยากให้เด็กเป็น ดังนี้ **จงเป็นเด็กที่รักความก้าวหน้า** คือ การเห็นความสำคัญของการปฏิวัติ เพราะการปฏิวัติคือหนทางไปสู่ความก้าวหน้า เป็นการกวาดล้างสิ่งที่ไม่ดีแก่ชาติ และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทุกอย่างให้เป็นไปในทางที่ดี การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องมีผลไปถึงจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจิตใจของเด็ก ซึ่งจะโตเป็นผู้ใหญ่ของชาติในภายหน้า ฉะนั้นเด็กก็จะต้องดำเนินตามวิถีทางปฏิบัติ คืองดเว้นการประพฤติปฏิบัติในทางที่ไม่ดี โดยรัฐบาลได้ให้แนวทางของการปฏิบัติตัวไว้ว่า “การปฏิวัติสำหรับเด็ก ไม่ได้หมายความว่าเด็กจะต้องไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่อยู่ในโอวาทของครูบาอาจารย์ ไม่ได้หมายความว่าเด็กจะทำอะไรได้ตามใจชอบ งานปฏิวัติไม่ได้มุ่งหมายจะเปลี่ยนไปในทางร้าย เช่นการรอดคือถือดี ไม่ยำเกรงผู้ใหญ่ ไม่รู้คุณบิดามารดา ไม่เชื่อฟังครูอาจารย์ นั่นเป็นระบอบอันตราย ระบอบแห่งความเสื่อมเสีย ระบอบอันเลวร้าย เรียกว่า คอมมิวนิสต์ ซึ่งเรากำลังขจัดกวาดล้างให้หมดสิ้นไปจากบ้านเมืองของเรา ขอให้เด็กทั้งหลายอย่าได้หลงเชื่อระบอบเหล่านั้น เรื่องรักษาระเบียบวินัย เป็นความต้องการอย่างสูงสำหรับประเทศชาติของเรา ”

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่รัฐบาลต้องการให้เด็กเห็นความสำคัญ และคาดหวังให้เด็กปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งจะถือว่าเป็นเด็กก้าวหน้า นั้น สิ่งสำคัญที่สุดที่รัฐบาลคาดหวังและต้องการเป็นอย่างยิ่งนั้นก็คือ เรื่องของการรักษาระเบียบวินัย และนับจากนี้ไปสิ่งที่รัฐบาลคาดหวังกับ เด็กนั้นก็อยู่ในขอบข่ายของความเป็นระเบียบวินัยเป็นสำคัญ **“จงเป็นเด็กที่รักความสะอาด”** รัฐบาลได้พยายามที่จะแสดงให้เด็กเห็นความสำคัญในเรื่องของความสะอาดต่อชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิด และในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ที่เจริญแล้วต้องกวาดล้างเรื่องของความสะอาด เพราะความสะอาดยังเป็นเครื่องวัดความเจริญของมนุษย์ **“จงเป็นเด็กที่อยู่ในระเบียบวินัย”** รัฐบาลได้เน้นย้ำให้เด็กเห็นถึงความสำคัญของการอยู่ในระเบียบวินัย และคาดหวังที่จะเห็นเด็กปฏิบัติตามกฎระเบียบ โดยให้เหตุผลว่าระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่ อยู่กันเป็นบ้านเมือง เป็นประเทศชาติ ซึ่งทุกคนจะต้องประพฤติภายในขอบเขตของกฎหมาย กฎข้อบังคับ ระเบียบวินัย และขนบประเพณี ใครจะทำอะไรตามชอบใจของตัวเองไปทุกอย่างไม่ได้ จำต้องมีระเบียบวินัยเป็นขอบเขตของความประพฤติอยู่เสมอ ไม่ว่าเด็ก ไม่ว่าผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะป็นชนชั้นหรืออาชีพใด **“จงเป็นเด็กที่ประหยัด”** โดยทั้งนี้รัฐบาลได้ร้องขอให้เด็กเห็นความสำคัญของการประหยัด อดออม ถนอมใช้ทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่ให้เป็นคุณเป็นประโยชน์ ใช้จ่ายแต่จำเป็น เช่น ประหยัดค่าซื้อของที่ไม่มีประโยชน์ ประหยัดค่านั่งสือ ค่าเสื้อผ้า และเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้โดยการถนอมใช้ **“จงเป็นเด็กที่มีความขยันหมั่นเพียร”** สำหรับความขยันหมั่นเพียรก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่รัฐบาลได้คาดหวัง รัฐบาลได้ใช้เรื่องของความขยันหมั่นเพียรผูกโยงเข้ากับความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ และความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ในสังคม รัฐบาลต้องกร ารให้เด็กยึดถือนำมาเป็นหลักในการใช้ชีวิต เพื่อก่อให้เกิดความสุขแก่บ้านเมือง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในเรื่องที่รัฐบาลได้ร้องขอ หรือจากสิ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงแนวทางและหลักในการปฏิบัติตนที่รัฐบาลมีความต้องการและคาดหวังกับเด็ก คือการเป็นเด็กรักความก้าวหน้า เด็กที่รักษาความสะอาด เด็กที่อยู่ในระเบียบวินัย เด็กที่ประหยัด และเด็กที่มีความขยันหมั่นเพียร โดยทั้งนี้รัฐบาลได้เห็นว่าสิ่งที่รัฐบาลร้องขอในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นส่วนประกอบสำคัญในอันที่จะทำให้สังคมมีระเบียบวินัย ประเทศมีความสงบเรียบร้อย และเป็นสิ่งที่เด็กสามารถพึงกระทำได้ ดังนั้นเด็กจึงควรเห็นความสำคัญของความเป็นระเบียบวินัย และควรจะปฏิบัติตามที่รัฐบาลได้วางแนวทางไว้ และช่วงทำยุคลเผด็จการอำนาจนิยม คือช่วงของ จอมพลถนอม กิตติขจร นับเป็นนายกรัฐมนตรีที่มอบคำขวัญวันเด็กมากที่สุด คือ 10 ครั้ง จาก พ.ศ.2508 – พ.ศ.2516 (พ.ศ. 2507 งดการจัดงานวันเด็ก) คำขวัญของจอมพลถนอม กิตติขจร จะมีความนุ่มนวลกว่าสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้ถ้อยคำที่คล้องจองและแสดงถึงคุณลักษณะของเด็กไทย ตามความต้องการของผู้ใหญ่ เช่น “เด็กที่ดีต้องมีสัมมาคารวะ มานะบากบั่น สัมครสมาน สามัคคี” “เด็กจะเจริญต้องรักเรียนเพียรทำดี” และที่ฮิตติดปาก ก็คือ “เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติเด็กฉลาดชาติเจริญ” มิได้ระบุลักษณะเฉพาะในแต่ละปี แต่เป็นทำนองคำสอน หรือข้อเตือนใจ ว่าเด็กควรมีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร โดยคำขวัญแต่ละปีจะยาวกว่าของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะเดียวกันก็ประกอบด้วยคุณลักษณะหลายประการที่แสดงถึงความเป็นผู้ประพฤติดีโดยรวม รวมทั้งคุณลักษณะที่กล่าวถึงนั้นก็มีความเป็นนามธรรมมากกว่า ซึ่งสะท้อนบุคลิกภาพของจอมพลถนอม กิตติขจร เช่นกันที่บุคคลทั่วไปจะรู้จักได้ในความเป็นผู้มีคามประนีประนอม และไม่แข็งกร้าว เด็ดขาด โดยคุณลักษณะเด่น ๆ ที่เป็นความคาดหวังของรัฐบาล ดังนี้ **“เด็กที่มีคุณธรรมและศีลธรรม”** เรื่องของการมีศีลธรรม หรือคุณธรรมนั้น ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ทุกสังคมนับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาได้ให้ความสนใจ และคาดหวังให้เด็กมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ โดยจอมพลถนอม กิตติขจร ได้พยายามชี้แนะชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาทางด้านศีลธรรมนั้นมีความสำคัญมากกว่าการพัฒนาทางด้านร่างกายหรือความรู้ เพราะหากมีแต่ความพร้อมทางร่างกายและความรู้นั้นคงไม่เพียงพอ ดังนั้นสิ่งที่รัฐบาลคาดหวังให้เด็กได้เห็นความสำคัญของศีลธรรม ให้เด็กยึดถือและประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของศาสนา ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตัวเด็ก และครอบครัวแล้ว ยังถือเป็นประโยชน์ที่ประเทศชาติได้รับอีกด้วย รัฐบาลจึงหวังเป็นอย่างมากที่จะให้เด็กมีหลักศีลธรรมเป็นที่ตั้ง **“เด็กที่มีความรู้ความสามารถในการเรียน”** นอกจากความคาดหวังทางด้านศีลธรรมแล้ว รัฐบาลยังมีความคาดหวังเกี่ยวกับเด็กในเรื่องของการเรียนอีกประการหนึ่ง โดยต้องการให้เด็กนั้น ได้ให้ความสำคัญและสนใจในการศึกษาในการเป็นรากฐานสำหรับอนาคต ดังนั้นจึงควรตั้งใจศึกษาหาความรู้เสียตั้งแต่ยังเด็ก

2.2 คำขวัญวันเด็กกับกา ระสะท้อนบริบททางการเมืองการปกครองไทยยุค ประชาธิปไตย (พ.ศ.2516 - พ.ศ.2519)

ยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน (พ.ศ.2516 – พ.ศ.2519) ในยุคนี้มีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองยุคใหม่ของไทยที่มีนัยสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการลุกฮือของประชาชนเป็นจำนวนแสน ๆ คน เพื่อต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหาร อาจจะได้ว่าการลุกฮือดังกล่าวเป็นการเปิดประวัติศาสตร์บทใหม่ทางการเมืองไทยในยุคหลังการเปลี่ยนแปลง 24 มิถุนายน 2475 อย่างไรก็ตาม ถ้าวิเคราะห์เจาะลึกแล้วจะเห็นว่า 14 ตุลาคม 2516 หรือที่นักวิชาการบางท่านเรีย กว่า “การปฏิวัติ ” 14 ตุลาคม 2516 เป็นผลที่จะต้องเกิดขึ้นเพราะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และระบบการเมืองยุคพ่อขุน คำขวัญวันเด็กใน ยุคประชาธิปไตย พ.ศ.2517 – พ.ศ.2518 สมัยรัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ได้มอบคำขวัญ “สามัคคีคือพลัง” ให้เด็ก ๆ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าช่วงนั้นประเทศไทยประสบภาวะความขัดแย้งสูง บ้านเมืองมีความแตกแยกทางความคิดและการเมืองอย่างหนัก หลังเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองของนักศึกษาประชาชนในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จนนำไปสู่การพ้นอำนาจของ จอมพลถนอม กิตติขจร ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ต้องการให้เยาวชนในประเทศมีความสามัคคี ลดบรรยากาศความตึงเครียดทางการเมืองลง คำขวัญวันเด็ก ใน พ.ศ.2519 ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เน้นเรื่องวินัย ของอาจารย์ชานินทร์ กรีวิเชียร เรียกร้องความผูกพันต่อสถาบัน ซึ่งก็สอดคล้องกับ ความผันผวน และสับสนวุ่นวายของสถานการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้ง ภายในและภายนอกประเทศนั้น ได้เป็นเหตุให้รัฐบาลเกิดความคาดหวังและความต้องการที่จะให้เด็กของตนนั้นกระทำแต่สิ่งที่ดีและทำตัวให้ดี ซึ่งทั้งนี้อาจเป็นคว ามคาดหวังที่รัฐบาลต้องการ ได้จากขบวนการนิสิตนักศึกษา หรือกลุ่มเรียกร้องและทำการประท้วงต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตัวดีและอยู่ในกฎระเบียบของสังคมและประเทศด้วย นอกจากนี้ ใน พ.ศ.2519 วันเด็กแห่งชาติ ก็ได้ถูกเปลี่ยนเป็นวันเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไม่ ได้มีความต้องการและความหวังเด็กเพียงเท่านั้น แต่ยังได้ให้ความสำคัญกับเยาวชน ซึ่งทั้งนี้หมายถึงนิสิตและนักศึกษาที่มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นอย่างมากมาในช่วงก่อนหน้าที ั้งนี้บทบาท ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้รัฐบาลเองก็มองว่า ได้ทำให้สังคมและประเทศชาติที่กำลังประสบปัญหาที่มีอยู่มากมายนั้นแล้วยังเพิ่มความยุ่งยากอีก ซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็นปัญหาและถือว่า ไม่ใช่การแสดงออกที่ดีและถูกต้องตามแนวทางของประชาธิปไตย ดังนั้นความประพฤติต่าง ๆ เช่น เรื่องการเดินขบวน การประท้วง การจัดอภิปรายตามที่สาธารณะหรือชุมนุมชน (ไฮด์ปาร์ก) นี้จึงถือว่าเป็นความประพฤติที่ไม่เหมาะสม ทั้งที่ก่อนหน้านี้ คือภายหลังจากช่วง 14 ตุลาคม นั้นรัฐบาลยังถือว่าเป็นการแสดงออกตามแนวทางประชาธิปไตยที่ประชาชนมีสิทธิพึงกระทำได้

2.3 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อนบริบททางการเมืองการปกครองไทยยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน

การเมืองไทยยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน รัฐบาลใหม่ นำโดย นายธานินทร์ กรัยวิเชียร อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกา เป็นรัฐบาลซึ่งเปรียบเสมือนเนื้อหอย โดยมีเปลือกหอย ซึ่งได้แก่ ทหาร เป็นผู้ให้ความคุ้มครอง รัฐบาลธานินทร์ ซึ่งต่อมาถูกขนานนามว่า รัฐบาลหอย ได้วางแผน การพัฒนาระบบประช าธิปไตยออกเป็นช่วง ๆ ใช้เวลาทั้งหมด 12 ปี มีนโยบายที่เด่นที่สุดคือ การต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยมีการอบรมข้าราชการ กรม กอง ต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงภัยคอมมิวนิสต์ ในระดับระหว่างประเทศก็ได้มีการต่อต้านลัทธิและการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ ได้มีการเรียโร เงินสร้างโรงพ ยาบาลสมเด็จพระยุพราช และยังมี การออกหนังสือพิมพ์เจ้าพระยา เพื่อทำเป็น หนังสือพิมพ์ตัวอย่าง เนื่องจากคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยังขาดประสบการณ์ แม้ตัว นายกรัฐมนตรีจะมีจิตใจบริสุทธิ์ ผลที่ออกมาก็ไม่น่าพิศมัยนักนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยเฉพาะนโยบายสุดโต่งในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ การปลูกฝังความรู้สึกชาตินิยม การมีกิจกรรม แปลก ๆ เช่น การพยายามสร้างเสาธงให้สูงมาก ๆ ฯลฯ ทำให้รัฐบาลถูกมองในแง่ตลก หรือเกินเลย จนมีเสียงซุบซิบเยาะเย้ยถากถาง และบ่อนทำลายความชอบธรรมของรัฐบาล และในจำนวนกลุ่มที่ พยายามทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลก็มีทหารบางกลุ่มร่วมอยู่ด้วย เพียงไม่ถึงครึ่งปีหลังจาก รัฐบาลธานินทร์ เข้ามาบริหารประเทศ ก็มีการพยายามยึดอำนาจโดยการใช้กำลังทหารอีก เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2520 การพยายามยึดอำนาจครั้งนี้กระทำในโอกาสที่รัฐมนตรีส่วนใหญ่รวมทั้งตัว นายกรัฐมนตรีเดินทางออกต่างจังหวัด เพื่อร่วมในโครงการพัฒนาประเทศในฤดูร้อน แต่ฝ่าย ยึดอำนาจจะล่าใจ มิได้ยึดสถานีโทรทัศน์ และยังมี การยิงกันตาย เพราะไม่สามารถตกลงกันได้ ผลสุดท้ายการยึดอำนาจล้มเหลว พลเอกฉลาด หิรัญศิริ หนึ่งในผู้นำกบฏ ซึ่งก่อนหน้านั้นออกบวช เป็นภิกษุสงฆ์ เพราะถูกปลดออกจากราชการหลัง 6 ตุลาคม 2519 ได้ถูกลงโทษด้วยการยิงเป้า ทำให้ เกิดความรู้สึกหวาดหวั่นว่า จะทำให้เกิดการแตกแยกกันในหมู่ทหาร แต่ความจริงการพยายาม ยึดอำนาจก็เป็นการบ่งชี้แล้วว่ามีการแตกแยกเกิดขึ้นและมีการต่อต้านรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร จากสภาพการณ์ต่าง ๆ และจากข่าวลือซึ่งในแง่การเมืองไทย เป็นเรื่องสำคัญที่มองข้ามไม่ได้ มีการ คาดการณ์ว่าจะต้องมีการยึดอำนาจเพื่อล้มรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผลที่สุดก็เป็นไปตามคาด ได้มีการยึดอำนาจด้วยกำลังทหารอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 ขณะที่ยึดอำนาจ การเมืองขณะนี้ จากที่ปรากฏแก่สาธารณชน นำโดยพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ แต่ถ้าวิเคราะห์เจาะลึก น่าจะมีผู้หนุนหลังซึ่งไม่ต้องการออกหน้าอยู่ ผู้ที่ได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่คือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เกือบหนึ่งปีภายใต้รัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งเป็นรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พลเรือน ภายใต้ความคุ้มกันของทหาร หรือรัฐบาลหอย โดยมีทหารเป็นเปลือกหอยนั้น ทำให้

คนไทยได้เรียนรู้ว่า (1) เผด็จการ ไม่ว่าจะพลเรือนหรือทหาร ไม่มีอะไรแตกต่างกัน บางครั้งเผด็จการพลเรือนอาจจะน่ากลัวกว่าเผด็จการทหารเสียด้วยซ้ำ (2) นโยบายสุดโต่ง ไม่ว่าจะขวาหรือซ้าย เป็นนโยบายที่ไม่น่าพึงประสงค์ การมีนโยบายสุดโต่ง ทำให้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และบ่อยครั้งนโยบายสุดโต่ง คือการหนีความไร้ความสามารถของตนเอง ด้วยการหาความปลอดภัยจากการยึดบางสิ่งบางอย่างอย่างเหนียวแน่น (3) การปลุกความรู้สึกชาตินิยม หรือการใช้ลัทธิชาตินิยมในการบริหารประเทศ ถ้าทำเกินกว่าเหตุ รังแต่จะนำไปสู่ผลเสีย เพราะความรู้สึกชาตินิยมอันรุนแรงก็คือความสุดโต่งแง่หนึ่ง ผลสุดท้ายจะไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมา (4) ความบริสุทธิ์ใจ ความเป็นคนมีสะอาดเป็นคุณสมบัติที่น่าสรรเสริญ แต่ไม่เพียงพอที่จะคุมบังเหียนประเทศ ผู้บริหารประเทศต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว แต่ต้องสามารถมองโลกในแง่วัตถุวิสัยและเล็งผลปฏิบัติ รวมทั้งชาญฉลาดในแง่กุศโลบายด้วย (5) คนไทยเป็นชาติที่มีลักษณะบางอย่างที่น่าภูมิใจ กล่าวคือ จะรวมตัวสามัคคีกันเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ และจะไม่อดกลั้นต่อความสุดโต่ง ไม่ว่าจะทางใด ผลสุดท้าย เหตุผลจะเป็นตัวตัดสินการมีเหตุผล และอยู่ในทางสายกลาง และทัศนคติที่อ้อมชอม บางครั้งก็เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ก่อให้เกิดผลในทางบวกได้

คำขวัญ วันเด็ก ใน พ.ศ.2520 หลังเหตุการณ์ล้อมปราบนักศึกษา วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 สมัยนายกรัฐมนตรีชื่อ **นายธานินทร์ กรัยวิเชียร** เป็นครั้งแรกที่มีการบรรจุคำว่า “รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์” เข้าไปในคำขวัญ วันเด็ก โดยประโยคเต็มมีข้อความว่า “รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเยาวชนไทย” อาจจะตีความได้ว่าเป็นความพยายามของรัฐไทย ใน ขณะนั้นที่จะปลุกฝังเยาวชนของชาติให้ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพราะช่วงนั้นความเข้มแข็งของสถาบันเหล่านี้ถูกสั่นคลอนด้วยแนวคิดคอมมิวนิสต์ ที่ได้เผยแพร่กว้างขวางในหมู่นักศึกษา ปัญญาชน กระทั่งมีเยาวชนจำนวนมากเข้าไปจับปืน ต้องการโค่นล้มรัฐบาลแบบ ดิม คำว่า ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จึงถูกเชิดชูขึ้นผ่านคำขวัญวันเด็ก หลังจากนั้นคำขวัญวันเด็กของไทยก็ได้ตอกย้ำให้มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ต่อมาอีกหลายปี จะเรียกว่ารัฐใช้คำขวัญวันเด็ก เป็นเครื่องมือต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ไม่น่าจะผิดนัก

คำขวัญ วันเด็ก ใน พ.ศ.2521 – พ.ศ.2523 พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ทั้ง 3 ปี ก่อนข้างจะคล้ายคลึงกับคำขวัญของจอมพลถนอม กิตติขจร เช่น “เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติมั่นคง” หรือ “เด็กไทยคือ หัวใจของชาติ”

2.4 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อนบริบททางการเมืองการปกครองไทยยุค

กึ่งประชาธิปไตย หรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ (พ.ศ.2520 – พ.ศ.2535)

ยุคกึ่งประชาธิปไตยหรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ (พ.ศ.2520 – พ.ศ.2535) เราอาจจะให้นิยามคำว่า ประชาธิปไตยแบบครึ่งใบได้ดังต่อไปนี้ ประการแรก เป็นอุบายของรัฐบาลที่ประสงค์จะครองอำนาจ ให้ยาวนานที่สุดโดยกำหนดในรัฐธรรมนูญในประเด็นสำคัญที่สุด 2 ประเด็น คือ (1) นายกรัฐมนตรีไม่ต้องผ่านการรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. (2) ข้าราชการประจำและทหารจะดำรงตำแหน่งข้าราชการประจำ และดำรงตำแหน่งทางการเมืองไปพร้อม ๆ กันได้ในช่วงขณะหนึ่งภายใต้บทเฉพาะกาล หลังจากนั้นจะต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งการลดอำนาจของวุฒิสภาที่มาจาก การเลือกตั้งลงไป ซึ่งเหตุการณ์นี้ทำให้ทหารบางพวกพยายามเปลี่ยนรัฐธรรมนูญ โดยอ้างเหตุผลที่ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ.2521 ไม่เปิดทางให้ข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือน ซึ่งมีความรู้ความสามารถเข้าไป บริหารทางการเมือง ดังนั้นจึงไม่เหมาะสมกับประเทศไทย ถึงแม้ว่าความพยายามที่จะแก้รัฐธรรมนูญประสบความสำเร็จหลายครั้ง แต่ก็เป็นเรื่องที่ได้สร้างความไม่สงบทางการเมืองให้เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ ประการที่สอง ประชาธิปไตยแบบครึ่งใบ สะท้อนให้เห็นถึงการมองการเมืองในลักษณะมองความเป็นจริงในประเด็นของการสร้างสถาบัน อันที่จริงเป็นการผสมของเก่าและของใหม่ เป็นที่ทราบกันในหมู่ผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองไทยว่า ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายทางสังคมก็ตาม แต่โครงสร้างทางอำนาจและสถาบันทางสังคมก็ยังเกือบจะเหมือนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วน ที่เกี่ยวกับทหารและข้าราชการพลเรือน กลุ่มผู้นำเหล่านี้จะยังคงมีบทบาทสำคัญต่อไปในทางการเมืองไทย ในยุคประชาธิปไตยครึ่งใบเป็นความพยายามในการแบ่งสรรอำนาจและการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างฝ่ายข้าราชการประจำกับฝ่ายนักการเมือง การผสมผสานในการใช้อำนาจทางการเมืองดังกล่าวยังคงดำรงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหัวอำนาจ โดยเฉพาะในฝ่ายข้าราชการประจำ ความขัดแย้งดังกล่าวได้ประทุให้เห็นจากความพยายามในการทำรัฐประหารหลายครั้งหลายหนแต่ไม่ประสบความสำเร็จ อาทิ ความพยายามทำรัฐประหารของกลุ่มนายทหารหนุ่ม เมื่อวันที่ 1 – 3 เมษายน พ.ศ.2524 และอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2528 ดังนั้นคำขวัญวันเด็ก ใน พ.ศ.2524 – พ.ศ.2531 ในยุคนายกรัฐมนตรีที่เป็นขุนทหาร พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ 8 ปี แต่มีคำขวัญวันเด็ก 6 คำขวัญ เพราะใช้คำขวัญเดิม ที่ว่า “นิยมไทย มีวินัย ใช้ประหยัด ใจสัตย์ซื่อ ถือคุณธรรม ” อยู่ 3 ปี ส่วนคำขวัญที่เหลือก็จะกล่าวถึงความซื่อสัตย์และความมีวินัยเป็นส่วนใหญ่ มีความหมายซ่อนอยู่หลังประโยคที่ดูเรียบง่ายอยู่นั่นเอง คงจำกันได้ว่ารูปแบบการปกครองขณะนั้นถูกเรียกขานว่าเป็น "ประชาธิปไตยครึ่งใบ" คือ ไม่ได้เป็นประชาธิปไตยเท่าไรนัก เพราะพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่ก้าวขึ้นสู่อำนาจด้วยฐานสนับสนุนของ

กองทัพ กลายเป็นจุดประาะบางที่ถูกโจมตีจากชาติตะวันตกและ ผังประชาชนที่เคร่งครัดในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยด้วยตัวเอง จึงเป็นไปได้ว่ารัฐบาลชุดนี้จึงพยายามสร้างจุดแข็งเพื่อกลบจุดอ่อนจากการไม่มีฐานของประชาชนรองรับ ด้วยการสร้างความเป็นนายก รัฐมนตรี ผู้มี “คุณธรรม” ถูกสะท้อนออกมาผ่าน คำขวัญวันเด็ก จะเห็นได้ว่าคำขวัญวันเด็ก จะตอกย้ำว่า พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ พยายามจะเป็นผู้นำในการสร้างค่านิยมว่าคนไทยต้องมี คุณธรรมเป็นเรื่องหลัก คำขวัญวันเด็ก ใน พ .ศ.2532 – พ.ศ.2534 พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายก รัฐมนตรี 3 ปี แต่มี 2 คำขวัญ แลมหคำขวัญอันหนึ่งยังแอบประชดสัมพันธภาพของตนเองด้วย คือ “รู้หน้าที่ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำชาติพัฒนา ” ซึ่งคุณอนันท์ ปันยารชุน นำมาดัดแปลงเป็น คำขวัญวันเด็ก ปี พ .ศ. 2535 คือ “สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษาจรรยงาม”

2.5 คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อนบริบททางการเมืองการปกครองไทยยุคปฏิรูป

การเมืองแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม (พ.ศ.2535 – ปัจจุบัน)

ยุคปฏิรูปการเมืองแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม (พ.ศ.2535 – ปัจจุบัน) แนวทางรัฐธรรมนูญนิยม หรือ Constitutionalism คือ แนวทางที่จะใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรให้เป็นเครื่องมือในการกำหนดรูปแบบการปกครองและกำหนดกลไกอันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ในการจัดองค์กรบริหารของรัฐ อย่างไรก็ตาม แนวทางรัฐธรรมนูญนิยมอาจมีความหมายแตกต่างกันตามค่านิยมของนักวิชาการของแต่ละประเทศ แต่อาจกล่าวโดยรวมอย่างสั้น ๆ ได้ว่า แนวทางนี้ถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดโดยมีศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ให้หลักประกันความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐธรรมนูญจะมีความสำคัญมากน้อย เพียงใด จึงขึ้นอยู่กับ “สาระสำคัญ” ที่รัฐธรรมนูญนั้นจะได้บัญญัติไว้นั่นเอง เมื่อจะพิจารณาถึงการปฏิรูปการเมือง แนวทางรัฐธรรมนูญนิยมของไทย คงต้องย้อนกลับไปพิจารณาแนวทางการพัฒนาการเมืองในประเทศไทย เพื่อไปสู่เป้าหมาย คือ ความเป็นประชาธิปไตยมีมานานแล้วนับร้อยปี ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทต้น ๆ การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 นับเป็นการนำระบอบรัฐธรรมนูญมาใช้เป็นครั้งแรกในการเมืองการปกครองไทย และทำให้ประชาชนชาวไทยส่วนหนึ่ง มีความรู้สึกหรือความเชื่อที่ว่าระบอบรัฐธรรมนูญกับระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นสิ่งเดียวกันหรือควบคู่กัน หากเมื่อใดเรามีรัฐธรรมนูญก็หมายถึงการมีประชาธิปไตยไปด้วยพร้อม ๆ กัน แต่ประสบการณ์ทางการเมืองของคนไทยเริ่มมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นว่ารัฐธรรมนูญกับประชาธิปไตยน่าจะไม่ใช่สิ่งเดียวกัน เพราะในช่วงนับตั้งแต่ พ .ศ. 2490 เป็นต้นมา การปฏิวัติรัฐประหารหลายครั้งหลายหนที่เกิดขึ้นก็ได้นำไปสู่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เป็นฐานรองรับอำนาจและความชอบธรรมของผู้ก่อการปฏิวัติรัฐประหารนั่นเอง ความเป็นประชาธิปไตยของระบอบ

การเมืองการปกครองจึงไม่ใช่สิ่งเดียวกับรัฐธรรมนูญซึ่งที่เป็นความเข้าใจหรือความเชื่อดั้งเดิมของประชาชน คำขวัญวันเด็กหลังเหตุการณ์ที่มีความผันผวนทางการเมือง ในช่วงเหตุการณ์ พฤษภาคม พ.ศ.2535 เมื่อประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง พร้อมใจกันลุกขึ้นมาเดินขบวนประท้วงรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร นั้น จึงเริ่มมีกลิ่น ไอทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีใน พ.ศ.2536 – พ.ศ.2538 สอดแทรกคำว่า “ประชาธิปไตย” และ “สิ่งแวดล้อม” เข้าไปในคำขวัญ วันเด็ก ด้วยประโยคเต็มคือ “ยึดมั่นประชาธิปไตย ร่วมใจพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม” เป็นคำขวัญ วันเด็ก ที่ถือเป็นครั้งแรกที่ปลูกฝังให้เด็กไทยสนใจการเมืองการปกครอง หลังจากที่ก่อนหน้านี้คำขวัญส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องการปรับปรุงพฤติกรรมส่วนตัวแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความมีระเบียบวินัย การประหยัด การมีคุณธรรม เป็นต้น ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2541 – พ.ศ.2544 คำขวัญจะเน้นเรื่องความมีวินัยและคุณธรรม ที่น่าสังเกตคือในช่วงแรกคุณชวนฯ ใช้คำขวัญซ้ำ ๆ ทั้ง 3 ปี และในช่วงที่สองใช้คำขวัญซ้ำอีก 2 ครั้ง ๆ ละ 2 ปี คั่นกลางระหว่างคุณชวน หลีกภัย ช่วงแรกกับช่วงหลัง เป็นคำขวัญของคุณบรรหาร ศิลปอาชา กับ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งพูดถึงเรื่องยาเสพติด เช่นกัน คำขวัญวันเด็ก ใน พ.ศ.2545 สัญญาณการฟุ่มเฟือยให้ เด็กสนใจการเมืองการปกครองก็เริ่มหายไปในยุคที่ประสุมิเจ้าของ ธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคมอันดับหนึ่ง ของประเทศ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขึ้นมาเป็นผู้ นำ คำขวัญวันเด็ก ในยุคนี้ออกยาคำ “ประชาธิปไตย” ออกไปแล้วพาเด็ก ๆ ย้อนกลับไปใส่ใจวิถีชีวิตของตนเองอีกครั้ง โดยเน้นเรื่องการเรียนหนังสือ การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข รวมไปถึงการรู้เท่าทันเทคโนโลยี เช่น คำขวัญ วันเด็ก พ.ศ.2546 “เรียนรู้ตลอดชีวิต คิดอย่างสร้างสรรค์ ก้าวทันเทคโนโลยี” กระทั่งมีการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549 พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี ถูกโจมตีอย่างหนักถึงความไม่เป็นประชาธิปไตย คอนเซ็ปต์เดิมสมัยผู้นำทหารยุค พล.อ.เปรม เริ่มถูกนำกลับมาใช้อีกครั้ง คือการพยายามลบจุดอ่อนเรื่องฐานที่มาของการเข้าสู่อำนาจ ด้วยการเสริมฐานเรื่อง “คุณธรรม” เข้าไปแทนที่ เพราะเพียงปีแรก ใน พ.ศ.2550 ที่พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจ ก็บัญญัติคำขวัญวันเด็กที่ฟังแล้วคล้าย ๆ กับยุค พล.อ.เปรม หรือก่อนหน้านี้คือ “มีคุณธรรมนำใจ ใช้ชีวิตพอเพียง หลีกเลียงอบายมุข” และในปีถัดมา พ.ศ.2551 ก็ตอกย้ำด้วยคำขวัญที่ว่า “สามัคคี มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ เชิดชูคุณธรรม” เมื่อถึงยุคหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2552 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขึ้นบริหารประเทศ ท่ามกลางรอยร้าวทางความคิดอุดมการณ์ของผู้คนที่แบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย แม้แต่ตัวนายกรัฐมนตรีเอง ก็ต้องเผชิญภาวะเสี่ยงตายจากกลุ่มผู้ต่อต้านจนแทบจะเอาชีวิตไม่รอด ปีแรกบนเก้าอี้ นายกรัฐมนตรี จึงส่งสัญญาณพลิกฟื้นความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนในชาติผ่านคำขวัญ วันเด็ก ด้วยการแทรกคำว่า “ผูกพันรักสามัคคี” ซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญ ประโยคเต็มคือ “ฉลาดคิด จิตบริสุทธิ์ จุดประกายฝัน ผูกพันรักสามัคคี” วันเด็กแห่งชาติปี 2554 คำขวัญที่นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มอบให้

เด็ก ๆ ทุกคน “รอบคอบ รู้คิด มีจิตสาธารณะ” ทั้ง 3 ด้านนี้มีความสำคัญกับเด็ก ๆ ในภาวะปัจจุบันมาก คำขวัญปี พ.ศ.2554 มีการนำคำใหม่เอี่ยมที่ไม่เคยปรากฏในคำขวัญวันเด็กมาก่อน ไม่ว่าจะยุคสมัยไหน คือคำว่า “จิตสาธารณะ” มาเป็นจุดขาย โดยมีเป้าหมายต้องการให้เด็กไทยมีจิต ตาใจนี้ถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว พ.ศ.2555 น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้มอบคำขวัญวันเด็กที่สะท้อนสภาพปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองการเน้นความเฉลียวฉลาด ความมั่นคงทางอารมณ์ การดำเนินตามวิถีชีวิตไทย และการรู้เท่าทันโลกใหม่ เทคโนโลยีทันสมัย คือสามัคคี มีความรู้ คู่ปัญญา คงรักษาความเป็นไทย ใส่ใจเทคโนโลยี โดยได้เล่าถึงแรงบันดาลใจที่นำไปของคำขวัญวันนี้ว่าเกิดจากบ้านเมืองไม่ปกติผู้คนแตกแยก ขาดความสามัคคี ต้องการให้เกิดความสงบสุข รู้จักใช้ความรู้ สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธี คงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย อ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่พูดไทยคำภาษาอังกฤษคำ และต้องรู้เท่าทันโลกยุคใหม่เทคโนโลยีแห่งการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย

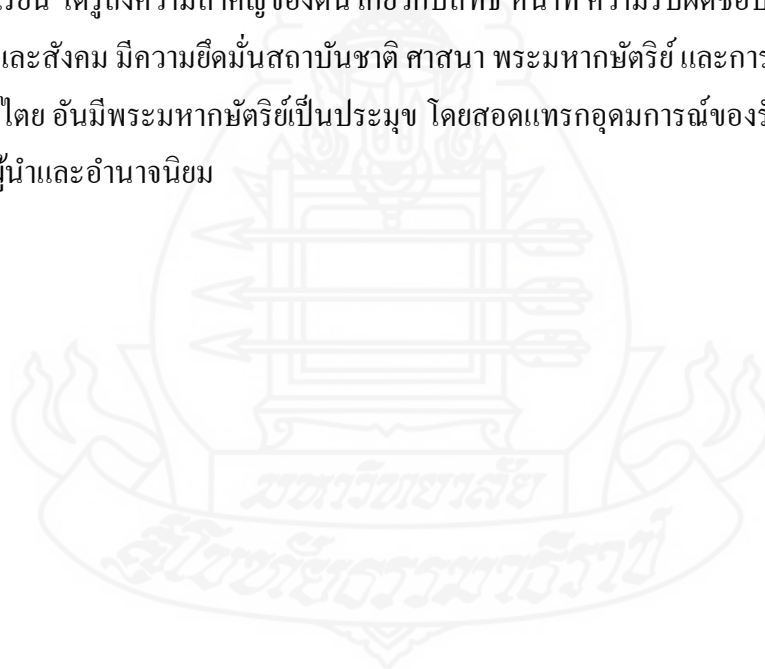
คำขวัญวันเด็ก เป็นคำขวัญที่นายกรัฐมนตรีมอบให้เด็กไทย เนื่องในโอกาสวันเด็กแห่งชาติของทุกปี โดยคำขวัญวันเด็กมีขึ้นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2499 ในสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และตั้งแต่ พ.ศ. 2502 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มอบคำขวัญวันเด็กให้ จึงได้ถือเป็นธรรมเนียมสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยคำขวัญวันเด็ก ถูกกำหนดขึ้นแต่ละยุค มีความสอดคล้องกับบริบททางการเมืองของประเทศในช่วงเวลานั้น ๆ เมื่อวิเคราะห์ ออกมาแล้วพบว่าตัวอักษรที่เรียงร้อย ให้เด็กท่องจำกันเพื่อไปแลกของขวัญนั้น จริง ๆ แล้วได้ซ่อนความปรารถนาเล็ก ๆ ของผู้นำประเทศที่อยากให้เห็นเด็ก ในยุคของเขาเป็นเช่นไร 57 ปีที่ผ่านมาสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนใน “คำขวัญวันเด็ก” ส่วนใหญ่ก็คือเป็นการสะท้อนสภาพการณ์ทางการเมืองและสังคมของประเทศในขณะนั้น กับเรียกร้องความเป็นเด็กดีในทัศนะหรือความนึกฝันของผู้ใหญ่บางทีก็เป็นประเภทกลอนพาไป โดยมีได้ให้ความหมายแก่เด็กหรือให้ความสำคัญแก่วันเด็กอย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองใช้ในการซึมซับอุดมการณ์แบบที่ต้องการลงไปสู่หัวสมองเด็ก เพราะกระบวนการทางสังคมไม่ว่าทางตรงและทางอ้อม บีบให้ต้องท่องจำจนขึ้นใจ เพราะถ้าจำไม่ได้จะอดได้ของขวัญ อดนั่งเครื่องบิน อดกินไอศกรีม ทำให้คำขวัญวันเด็กแห่งชาติมันมีพลังล้นเหลือที่จะพลิกประเทศไปในทางใดทางหนึ่งตามสไตล์ของผู้นำประเทศในแต่ละยุค แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการสร้างอนาคตของชาติให้มีคุณภาพ ไม่ใช่แค่โยนคำขวัญสวยหรูให้เด็ก ๆ ไปทำกันตามมีตามเกิดเพราะนั่นไม่ต่างกับโยนภาระให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปแบกอย่างไร้ความรับผิดชอบ อย่างลืมน่าแบบอย่างที่ดี มีค่ามากกว่า “คำสอน” หรือ “คำขวัญ” นับร้อยนับพันวลี...

กิจกรรมวันเด็ก ที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดขึ้น โดย ปฏิบัติในงานวันเด็กแห่งชาติ ทุก ๆ ปีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ล้วนมีวัตถุประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน คือ เพื่อให้เด็กได้ตระหนักถึงคุณค่า บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ โดยจะเห็นได้จากเด็กและผู้ปกครองให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในโรงเรียน หมู่บ้าน หรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดขึ้น ทุก ๆ สถานที่จะมีคำชื้อเชิญเพราะ ๆ มีอาหาร/ขนม ของรางวัล กิจกรรมมากมาย มีคำอวยพรให้เด็ก ๆ เป็นวันที่เด็ก ๆ มีสิทธิพิเศษ ถนนทุกสายเปิดพื้นที่ให้เด็ก ๆ หรือร่วมกันทำกิจกรรม ในแต่ละชุมชนเพื่อเด็ก ๆ จัดบรรยากาศสำหรับเด็ก ๆ เพลงเด็ก ๆ ของขวัญสำหรับเด็ก ๆ ฯลฯ แต่เบื้องหลังของกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับเด็ก ๆ หรือเยาวชนของชาติ แอบแฝงความต้องการหรือความคาดหวังของรัฐบาลในแต่ละยุค โดยกิจกรรมวันเด็กสะท้อนให้เห็นทิศทางหรือแนวโน้มของกิจกรรมวันเด็ก ว่าเป็นการปลูกฝังหรือครอบงำความคิดของเด็กไทย

- ทิศทางหรือแนวโน้มของ การปลูกฝังความคิด ของเด็กให้ ให้ มีความคิด ที่สร้างสรรค์ สนุกสนาน ให้ความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ถ่ายทอดผ่าน กิจกรรมวันเด็ก ประเภท เกมการแข่งขัน การตอบปัญหาทางวิชาการ นิทรรศการผลงานของเด็ก ๆ และเยาวชนที่ได้รับรางวัลจากการแข่งขันในระดับต่าง ๆ การแสดงความสามารถของเด็ก ๆ บนเวที การแข่งขันกีฬา เป็นต้น
- ทิศทางหรือแนวโน้มของการ ครอบงำความคิดของเด็กไทย ในเรื่องของชาตินิยม โดยรัฐบาล ถ่ายทอดผ่าน กิจกรรมสาริตของหน่วยงานทหาร จากทุก ๆ เหล่าทัพ การแสดงอาวุธยุทโธปกรณ์ เฮลิคอปเตอร์ รถถัง รถสายพานลำเลียง รถหุ้มเกราะ รถที่ใช้ในทางทหาร รวมทั้งปืนใหญ่ขนาดต่าง ๆ เรือจู่โจม เรือรบ เครื่องบินที่ประจำอยู่ในกองทัพ มาให้เด็ก ๆ ได้ ชมอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นการทำลายความแตกต่างของเด็ก และเยาวชน ในด้านศาสนา ประเพณี สายเลือด ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ แล้วโน้มน้าวคนหลาย ล้านคนให้เข้ามาอยู่ในหน่วยการคิดชนิดเดียวกัน หรือมีความคิดเห็น ไปในทิศทางเดียวกันกับรัฐบาลในแต่ละยุค เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงทางอำนาจทางการเมือง สำหรับ กิจกรรมไฮไลท์ของงานวันเด็กแห่งชาติของทุกปี คือ การ เปิดให้เด็กและเยาวชน ได้เข้า ห้องทำงาน นายกรัฐมนตรี ได้นั่งเก้าอี้นายกรัฐมนตรี ที่ตึกไทยคู่ฟ้า เป็นกิจกรรมที่มาจากแนวความคิดของผู้นำหรือรัฐบาล และหน่วยงานของรัฐบาลจะต้องจัดกิจกรรมนี้ทุก ๆ ปี เพราะประชาธิปไตยแบบไทย เป็นไปตามแนวคิดเชื่อผู้นำและ

อำนาจนิยม การปกครองขึ้นอยู่กับผู้ปกครอง ข้าราชการ และประชาชนจึงมีหน้าที่
ในการดำเนินตามนโยบายและรับเอาสิ่งที่เป็นความอุปถัมภ์จากฝ่ายรัฐบาล

จากการศึกษาความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย สรุป
ได้ว่า วันเด็กมีความสัมพันธ์กับการเมืองไทย ตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งวันเด็ก โดยกรมประชาสงเคราะห์
กระทรวงมหาดไทย ขานรับนโยบายเพื่อสวัสดิการเด็กระหว่างประเทศ ขององค์การสหประชาชาติ
และตั้งแต่เริ่มจัดงานวันเด็กแห่งชาติ รัฐบาลก็ทำหน้าที่ประกาศคำขวัญ ออกมาในฐานะที่เป็น
คำขวัญจากนายกรัฐมนตรีถึงเด็กทั่วประเทศ โดยสอดแทรกความคาดหวัง หรือความต้องการของรัฐ
บาทที่มีต่อเด็กไทย และสังคมไทย นอกจากนั้นรัฐบาลได้จัดให้มีคณะกรรมการ การจัดงาน วันเด็ก
แห่งชาติขึ้นมาคณะหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันคือกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่กำหนดแนวทางรูปแบบของ
กิจกรรมวันเด็ก ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และเอกชน กำหนดให้
มีการฉลองวันเด็กแห่งชาติ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กทั่วประเทศทั้งใน ระบบโรงเรียนและนอก
ระบบโรงเรียน ได้รู้ถึงความสำคัญของตน เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย ที่มี
ต่อตนเองและสังคม มีความยึดมั่นสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยสอดแทรกอุดมการณ์ของรัฐ ในด้าน ชาตินิยม
ความเชื่อผู้นำและอำนาจนิยม

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่องวันเด็กกับการเมืองไทย ในการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึง ความเป็นมา ของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก ใน 2 ประเด็น คือ 1) ที่มา/ขั้นตอน / กระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก 2) ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงาน รวมถึง การมีส่วนร่วมหรืออิทธิพลของรัฐบาลผ่านกระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย : คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อนบริบททางการเมือง การปกครองไทยใน 5 ยุค คือ 1) ยุคเผด็จการอำนาจนิยม 2) ยุคประชาธิปไตย 3) ยุคปฏิรูปการ ปกครองแผ่นดิน 4) ยุคกึ่งประชาธิปไตย หรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ 5) ยุคปฏิรูปการเมือง แนวทางรัฐธรรมนูญนิยม ทั้งนี้ ได้ทำการศึกษา การจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ตั้งแต่ เริ่มก่อตั้งวันเด็ก แห่งชาติ พ.ศ.2499 – พ.ศ.2555 สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ที่เกี่ยวข้องในการจัด งานวันเด็กแห่งชาติ การสังเกตการณ์แบบมี ส่วนร่วมในงานวันเด็กแห่งชาติ วันเสาร์ที่ 14 มกราคม พ.ศ.2555 ณ ทำเนียบรัฐบาล สนามเสือป่า และกองบัญชาการกองทัพไทย ตลอดจนค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม โดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย

กลุ่มประชากร / กลุ่มตัวอย่าง

คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง 3 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง กับการจัดงานวันเด็ก แห่งชาติ คือ

1. กระทรวงศึกษาธิการ ให้ข้อมูลในส่วนของการกำหนดกิจกรรม การจัดกิจกรรมวัน เด็กให้กับหน่วยงานต่าง ๆ และที่มาของคำขวัญวันเด็ก จำนวน 1 คน ได้แก่

- นางธัญพร มงคลการ ตำแหน่ง นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ หัวหน้า

กลุ่มงานบริหารงานกลาง สังกัด สำนักงานอำนวยการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

2. ทำเนียบรัฐบาล โดยสำนัก เลขานุการนายกรัฐมนตรี ให้ข้อมูลในส่วนของคำขวัญวันเด็ก จำนวน 1 คน ได้แก่

- นางสาวรณมา มงคลกาย ตำแหน่ง นัก วิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สังกัด กลุ่มงานสุนทรพจน์ สำนักพิธีการและเลขานุการ สำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี

3. กองบัญชาการกองทัพไทย ให้ข้อมูลในส่วนของกาหนดกิจกรรม การจัดกิจกรรมวันเด็ก ให้กับหน่วยงานทางทหารกองทัพต่าง ๆ จำนวน 1 คน ได้แก่

- พลเอกพีรวัสส์ พรหมกลัดพะเนา ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กกร .สกร.กร. ทหาร กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย

1. สรุปการวิจัย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 3 หน่วยงาน ผู้ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 คน ให้ข้อมูลที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกัน ส่วนใหญ่มีความเห็นในลักษณะเดียวกันในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังนี้

1.1 ในการศึกษาวัตถุประสงค์ ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัยได้ว่า ความเป็นมาของคำขวัญ และกิจกรรมวันเด็ก

จากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษา ความเป็นมาของคำขวัญ และกิจกรรมวันเด็ก ผู้วิจัยศึกษาแล้วพบว่าข้อมูลที่เป็นประเด็นต้องศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อนี้ ได้แก่ ที่มา/ขั้นตอน /กระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงาน รวมถึงการมีส่วนร่วมหรืออิทธิพลของรัฐบาลผ่านกระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก โดยนายกรัฐมนตรีหรือตัวแทนของรัฐบาล ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีส่วนร่วมและมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ของที่มา กระบวนการ ขั้นตอนของ คำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก รัฐบาลเป็นผู้กำหนดคำขวัญวันเด็ก รัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณในการจัดงาน วันเด็กแห่งชาติ มีหน่วยงานหลักของรัฐบาล 3 หน่วยงาน คือกระทรวงศึกษาธิการ สำนัก เลขานุการนายกรัฐมนตรี และกองบัญชาการกองทัพไทย ปฏิบัติงานเชื่อมโยง สอดคล้องกัน พึงพาอาศัยกัน ปฏิบัติงานภายใต้นโยบาย ด้านการศึกษา ของรัฐบาล สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงไปตามการดำเนินงาน ท้องถิ่น การปกครองและการบริหารประเทศของรัฐบาล และยังเป็นผลมาจากสภาพการณ์ต่าง ๆ ของบ้านเมืองในขณะนั้น หรืออาจสอดคล้องความต้องการและความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเด็กหรือเยาวชนไทยแตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคการปกครอง

1.2 ในการศึกษาวัตถุประสงค์ ตอนที่ 2 สรุปผลการวิจัยได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย ผู้วิจัยศึกษาแล้วพบว่าข้อมูลที่เป็นประเด็นต้องศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อนี้ได้แก่ คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อนบริบททางการเมืองการปกครองไทยตั้งแต่ยุคเผด็จการอำนาจนิยม ยุคประชาธิปไตย ยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ยุคกึ่งประชาธิปไตยหรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ และยุคปฏิรูปการเมืองแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม เพื่อตอบประเด็นคำถามการวิจัยที่ว่า ทิศทางหรือแนวโน้มของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก เป็นการปลูกฝังหรือครอบงำความคิดของเด็กไทย เนื่องจากความเป็นมาของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก คือ นายกรัฐมนตรีหรือผู้นำประเทศถึงแม้ว่าสิ่งที่รัฐบาลคาดหวังกับเด็กนั้นจะแตกต่างกันในแต่ละยุคการเมืองการปกครอง แต่สิ่งสำคัญที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งก็คือ เรื่องของการศึกษา ทั้งนี้เพราะถือว่าการศึกษานั้นเป็นพื้นฐานอันสำคัญของการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าไปในทุก ๆ ด้าน และในสมัยประชาธิปไตย ยังถือว่าการศึกษานับพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องมอบให้กับเด็กทุกคน เพราะเป็นหน้าที่ของรัฐบาล และเป็นสิทธิที่เด็กไทยทุกคนในประเทศควรจะได้รับจากรัฐบาลอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ทุกรัฐบาลยังให้ความสำคัญกับเรื่องของความประพฤติเป็นอย่างมากอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้อาจจะเป็นไปได้ว่า เรื่องนี้มีความเกี่ยวพันอยู่กับความสงบสุข และความเรียบร้อยของสังคม

คำขวัญวันเด็ก แห่งชาติ ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ ก่อนข้างยาว ยก ซบซ้อน จำไม่ถนัดนัก แม้นจะมีคำคล้องจองก็ตามที่ อย่างไรก็ตาม คำขวัญวันเด็กก็สะท้อนสภาพปัญหาสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ค่านิยม ในเวลาที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี

2. การอภิปรายผล

การอภิปรายผลในลำดับต่อไปนี้จะเป็นการอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากผลการวิจัยที่ได้สรุปในข้างต้น ผู้วิจัยขอแยกการอภิปรายออกเป็น 2 ประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ ตอนที่ 1 ศึกษาความเป็นมาของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ อภิปรายผลได้ว่าที่มาของคำขวัญวันเด็กและกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมาจากนายกรัฐมนตรีในแต่ละยุค การเมืองการ ปกครอง โดยจะมีการถ่ายทอดความคาดหวังของรัฐบาล ผ่านคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก ลักษณะของคำขวัญจะแตกต่างกันไป ตาม

บุคลิกของผู้นำแต่ละยุคการเมืองการปกครอง และสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ซึ่งมีส่วนส่งผลสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการกำหนด คำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก

จากการศึกษาข้างต้นเป็นผลศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชณี คำน้ำปาด (2547) เรื่องเด็ก กับความคาดหวัง อนุรักษ์ พ.ศ.2502 – พ.ศ.2519 ซึ่งมีผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเด็ก ได้แสดงออกมาผ่านคำขวัญวันเด็ก สาส์นวันเด็ก และหนังสือวันเด็ก เปลี่ยนแปลงไปตามการดำเนินงานทางการเมือง การปกครองและการบริหารประเทศของรัฐบาล และยังเป็นผลมาจากสภาพการณ์ต่าง ๆ ของบ้านเมืองในขณะนั้นด้วย

2.2 ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ ตอนที่ 2 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย : คำขวัญวันเด็กกับการสะท้อนบริบททางการเมืองการปกครองไทยในแต่ละยุค อภิปรายผลได้ว่า

ยุคเผด็จการทางการเมือง (พ.ศ.2490 – พ.ศ.2516) เป็นยุคที่คณะทหารและกองทัพได้เข้ามาบริหารทางการเมืองการปกครองประเทศ โดยการยึดอำนาจทำรัฐประหาร และถือว่าการดำเนินการปกครองของข้าราชการ โดยข้าราชการ และเพื่อข้าราชการ จนกระทั่งมีสมญาการปกครองในยุคนี้ว่าเป็น “ยุคอำมาตยาธิปไตย” ในยุคนี้มีนายกรัฐมนตรี จำนวน 3 ท่าน คือ จอมพล ป.พิบูลย์สงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ลักษณะของคำขวัญวันเด็กในยุคนี้ เนื้อหาให้ความรู้สึกเป็นคำสั่งมากกว่าจะเป็นคำขวัญในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประโยคขึ้นต้นว่า จงบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนร่วม และ ประโยคแรกของคำขวัญทุกปีในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะขึ้นต้นว่า ขอให้เด็กในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จากนั้นจะต่อยอดถึงที่ผู้ปกครองอยากให้เด็กเป็น นับตั้งแต่การเป็นเด็กที่รักความก้าวหน้า รักความสะอาด อยู่ในระเบียบวินัย เป็นเด็กที่ประหยัด และเป็นเด็กที่มีความขยันหมั่นเพียร แต่สิ่งที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญและคาดหวังกับเด็กเป็นอย่างมาก ก็คือ เรื่องของระเบียบวินัย เพราะไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความก้าวหน้า ความสะอาด ความประหยัด หรือความขยันหมั่นเพียรนั้น รัฐบาลได้ถือว่าต้องมีพื้นฐานมาจากความเป็นระเบียบวินัย และ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะสามารถนำประเทศไปสู่ความมั่นคง มีเสถียรภาพ และเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการทำงานบริหารประเทศและการปกครองประเทศของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ต้องการความมั่นคงเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการดำเนินงานที่เกี่ยวกับเด็ก หลายประการในแนวทางที่จะควบคุม เพื่อที่จะให้เด็กนั้นอยู่ในระเบียบและกรอบปฏิบัติที่รัฐบาลได้วางไว้ ส่วนช่วงท้ายของยุคเผด็จการทางการเมือง ช่วงของจอมพลถนอม กิตติขจร คำขวัญวันเด็กจะมีความนุ่มนวล ใช้ถ้อยคำที่คล้องจอง และแสดงถึงคุณลักษณะของเด็กไทย ตามความต้องการ ของผู้ใหญ่ ความคาดหวังและความต้องการกับเด็กใน

สมัยนี้จึงได้ให้ความสำคัญกับเรื่องศีลธรรม และคุณธรรม ค่อนข้างมาก เพราะหากเด็กหรือประชาชนมีศีลธรรม หรือให้ความสำคัญกับเรื่องของศีลธรรมแล้วสังคมก็จะสงบสุข และประเทศก็จะมีความมั่นคง รัฐบาลจึงได้สนับสนุนและส่งเสริม ในเรื่องของศีลธรรม เพื่อให้เด็กใช้เป็นแนวทางของชีวิต นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของการศึกษา และได้คาดหวังให้เด็กเห็นความสำคัญในเรื่องนี้อีกประการหนึ่งด้วย เพราะการศึกษามีความสัมพันธ์เป็นอย่างมากต่อการพัฒนาของประเทศ อย่างไรก็ตามภายหลังจากการปฏิวัติตนเองของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ในปี 2514 แล้ว ท่าทีและความคาดหวังที่รัฐบาลมีต่อเด็กก็ได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เนื่องมาจากบทบาทในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของนักเรียน นิสิต และนักศึกษา ได้มีมากขึ้น ดังนั้นจึงมีความต้องการที่จะควบคุมและเข้มงวดกวดขันเด็กมากขึ้นกว่าเดิม และด้วยเหตุนี้เองได้ทำให้เกิดเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความคาดหวัง นโยบาย และท่าทีที่มีต่อเด็กของรัฐบาลในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร นี้เป็นผลมาจาก สภาพทางการเมืองการปกครอง แนวนโยบายและการดำเนินงานทางการบริหารและพัฒนาทางเศรษฐกิจและประเทศ รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และจากการพัฒนาของประเทศในขณะนั้น ตลอดจนบุคลิกภาพของจอมพลถนอม กิตติขจรด้วย

ยุคประชาธิปไตย (พ.ศ.2516 – พ.ศ.2519) เป็นยุคที่ประชาธิปไตยแบ่งบาน เนื่องจากมีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองยุคใหม่ที่มีนัยสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการลุกฮือของประชาชนจำนวนมากเพื่อต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหาร คำขวัญวันเด็ก ในยุคประชาธิปไตย สมัยรัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงเน้นย้ำเรื่องความสามัคคี และความมีวินัย เพราะ ช่วงนั้นประเทศไทยประสบภาวะความขัดแย้งสูง บ้านเมืองมีความแตกแยกทางความคิดและการเมืองอย่างหนัก ผู้นำประเทศจึงต้องการให้เยาวชนในประเทศมีความสามัคคี เพื่อลดบรรยากาศความตึงเครียดทางการเมือง สำหรับสมัยประชาธิปไตย รัฐบาลได้สนับสนุนการแสดงออกทางความคิดและบทบาททางการเมืองของเด็กนักเรียน นิสิต และนักศึกษา เพราะถือว่าเป็นแนวทางแห่งประชาธิปไตย แต่เมื่อการแสดงออกเหล่านั้นมีมากขึ้น เช่น การประท้วง การเรียกร้อง การชุมนุม การเดินขบวน เป็นต้น รัฐบาลก็ได้เริ่มเห็นว่าพฤติกรรมเหล่านั้นได้เป็นปัญหาความประพฤติด້วยเช่นกัน ดังนั้นต่อมารัฐบาลจึงขอให้การแสดงออกในสิทธิและเสรีภาพนั้นต้องอยู่ใต้ขอบเขตของกฎหมาย แต่ในท้ายที่สุดนั้น รัฐบาลในสมัยประชาธิปไตยก็ต้องการให้เด็กนักเรียน นิสิต และนักศึกษา อยู่ภายใต้กฎและระเบียบวินัย เหมือนดังเช่นในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อรัฐบาลเห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าวไม่ได้อยู่ในแนวทางแห่งประชาธิปไตยต่อไป แม้กระทั่งในปัจจุบันเรื่องของความประพฤตินั้นยังคงเป็นปัญหาใหญ่และเรื้อรังไม่สามารถแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงได้

ยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน (พ.ศ.2520 – พ.ศ.2523) รัฐบาลใหม่ นำโดย นายธานินทร์ กรัยวิเชียร อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกา เป็นรัฐบาล มีทหารเป็นผู้ให้ความคุ้มครอง นโยบายที่เด่นที่สุดคือ การต่อต้านคอมมิวนิสต์ การปลูกฝังความรู้สึกรักชาตินิยม ผลสุดท้ายก็มีการยึดอำนาจด้วยกำลังทหารเพื่อล้มรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร คำขวัญวันเด็ก ใน พ.ศ.2520 หลังเหตุการณ์ล้อมปราบนักศึกษา วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 สมัยนายกรัฐมนตรีชื่อ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นครั้งแรกที่มีการบรรจุคำว่า “รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์” เข้าไปในคำขวัญ วันเด็ก อาจจะตีความได้ว่าเป็นความพยายามของรัฐบาลไทย ในขณะนั้นที่จะปลูกฝังเยาวชนของชาติให้ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพราะช่วงนั้นความเข้มแข็งของสถาบันเหล่านี้ถูกสั่นคลอนด้วยแนวคิดคอมมิวนิสต์ ที่ได้เผยแพร่กว้างขวางในหมู่นักศึกษา ปัญญาชน กระทั่งมีเยาวชนจำนวนมากเข้าไปจับปืน ต้องการโค่นล้มรัฐบาลแบบเดิม คำว่า ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จึงถูกเชิดชูขึ้นผ่านคำขวัญวันเด็ก หลังจากนั้นคำขวัญวันเด็กของไทยก็ได้ต่อยอดให้มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ต่อมาอีกหลายปี จะเรียกรัฐใช้คำขวัญวันเด็กเป็นเครื่องมือต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ คำขวัญวันเด็ก ใน พ.ศ.2521 – พ.ศ.2523 พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ทั้ง 3 ปี ก่อนข้างจะคล้ายคลึงกับคำขวัญของจอมพลถนอม กิตติขจร เช่น “เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติมั่นคง” หรือ “เด็กไทยคือหัวใจของชาติ”

ยุคถึงประชาธิปไตยหรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ (พ.ศ.2520 – พ.ศ.2535) ในยุคประชาธิปไตยครึ่งใบเป็นความพยายามในการแบ่งสรรอำนาจและการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างฝ่ายข้าราชการประจำกับฝ่ายนักการเมือง การผสมผสานในการใช้อำนาจทางการเมืองดังกล่าวยังคงดำรงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหัวอำนาจ โดยเฉพาะในฝ่ายข้าราชการประจำ ความขัดแย้งดังกล่าวได้ประทุให้เห็นจากความพยายามในการทำรัฐประหารหลายครั้งหลายหนแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นคำขวัญ วันเด็ก ใน พ.ศ.2524 – พ.ศ.2531 ในยุคนายกรัฐมนตรีที่เป็นขุนทหาร พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ 8 ปี แต่มีคำขวัญวันเด็ก 6 คำขวัญ เพราะใช้คำขวัญเดิม ที่ว่า “นิยมไทย มีวินัย ใช้ประหยัด ใจสัตย์ซื่อ ถือคุณธรรม ” อยู่ 3 ปี ส่วนคำขวัญที่เหลือก็จะกล่าวถึงความซื่อสัตย์และความมีวินัยเป็นส่วนใหญ่ มีความหมายซ่อนอยู่หลังประโยคที่ดูเรียบง่ายอยู่ไม่น้อย คงจำกันได้ว่ารูปแบบการปกครองขณะนั้นถูกเรียกขานว่า เป็น "ประชาธิปไตยครึ่งใบ" คือไม่ได้เป็นประชาธิปไตยเท่าไรนัก เพราะพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่ก้าวขึ้นสู่อำนาจด้วยฐานสนับสนุนของกองทัพ กลายเป็นจุดประาะบางที่ถูกโจมตีจากชาติตะวันตกและฝั่งประชาชนที่เคร่งครัดในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยด้วยตัวเอง จึงเป็นไปได้ว่า รัฐบาลชุดนี้จึงพยายามสร้าง จุดแข็งเพื่อหลบจุดอ่อนจากการไม่มีฐานของประชาชนรองรับ ด้วยการสร้างความเป็นนายก รัฐมนตรี ผู้มี “คุณธรรม” ถูกสะท้อนออกมาผ่าน

คำขวัญวันเด็ก จะเห็นได้ว่าคำขวัญวันเด็ก จะตอกย้ำว่า พล.อ.เปรม พยายามจะเป็นผู้นำในการสร้าง ค่านิยมว่าคนไทยต้องมีคุณธรรมเป็นเรื่องหลักคำขวัญวันเด็ก ใน พ.ศ.2532 – พ.ศ.2534 พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี 3 ปี แต่มี 2 คำขวัญ แถมคำขวัญอันหนึ่งยังแอบประชามัพันซ์พรรค ของตนเองด้วย คือ “รู้หน้าที่ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำชาติพัฒนา ” ซึ่งคุณอนันท์ ปันยารชุน นำมา คัดแปลงเป็นคำขวัญวันเด็ก ปี พ.ศ.2535 คือ “สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษาจรรยงาม”

ยุคปฏิรูปการเมืองแนวทงรัฐธรรมนูญ (พ.ศ.2535 – ปัจจุบัน) คือ แนวทางที่ จะใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรให้เป็นเครื่องมือในการกำหนดรูปแบบการปกครองและกำหนด กลไกอันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (infra-structure) ในการจัดองค์กรบริหารของรัฐ อย่างไรก็ตาม แนวทางรัฐธรรมนูญนิยมอาจมีความหมายแตกต่างกันตามคำนิยามของนักวิชาการของแต่ละ ประเทศ แต่อาจกล่าวโดยรวมอย่างสั้น ๆ ได้ว่า แนวทางนี้ถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด โดยมีศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ให้หลักประกันความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐธรรมนูญจะมีความสำคัญมากน้อยเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับ “สาระสำคัญ” ที่รัฐธรรมนูญนั้นจะได้ บัญญัติไว้นั่นเอง การปฏิวัติรัฐประหารหลายครั้งหลายหนที่เกิดขึ้นก็ได้นำไปสู่รัฐธรรมนูญฉบับ ใหม่ที่เป็นฐานรองรับอำนาจและความชอบธรรมของผู้ก่อการปฏิวัติรัฐประหาร คำขวัญวันเด็กหลัง เหตุการณ์ที่มีความผันผวนทางการเมือง ในช่วงเหตุการณ์ พฤษภาคม พ.ศ.2535 เมื่อประชาชนมี ความตื่นตัวทางการเมืองสูง พร้อมใจกันลุกขึ้นมาเดินขบวนประท้วงรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร นั้น จึงเริ่มมีกลิ่น ไอทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ.2536 – พ.ศ.2538 สอดแทรกคำว่า “ประชาธิปไตย” และ “สิ่งแวดล้อม” เข้าไปในคำขวัญ วัน เด็กเป็นคำขวัญวันเด็ก ที่ถือเป็นครั้งแรกที่ปลูกฝังให้เด็กไทยสนใจการเมืองการปกครอง หลังจากที่ ก่อนหน้านั้นคำขวัญส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องการปรับปรุงพฤติกรรมส่วนตัวแทบทั้งสิ้น ช่วงที่ 2 พ.ศ.2541 – พ.ศ.2544 คำขวัญจะเน้นเรื่องความมีวินัยและคุณธรรม คำขวัญของคุณบรรหาร ศิลปอาชา กับ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งพูดถึงเรื่องยาเสพติด เช่นกัน คำขวัญวันเด็ก ใน พ.ศ.2545 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขึ้นมาเป็นผู้นำ คำขวัญวันเด็ก ในยุคนี้ลดถ้อยคำ “ประชาธิปไตย” ออกไป แล้วพาเด็ก ๆ ย้อนกลับไปใส่ใจวิถีชีวิตของตนเองอีกครั้ง โดยเน้นเรื่องการเรียนหนังสือ การใช้ชีวิต อย่างมีความสุข รวมไปถึงการรู้เท่าทันเทคโนโลยี กระทั่ง ึงมีการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549 พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี ถูกโจมตีอย่างหนักถึงความไม่เป็น ประชาธิปไตย คอนเซ็ปต์เดิมสมัยผู้นำทหารยุค พล .อ.เปรม เริ่มถูกนำกลับมาใช้อีกครั้ง คือการ พยายามลบจุดอ่อนเรื่องฐานที่มาของการเข้าสู่อำนาจ ด้วยการเสริมฐานเรื่อง “คุณธรรม” เข้าไป แทนที่ เพราะเพียงปีแรก ใน พ.ศ.2550 ที่พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจ ก็บัญญัติคำขวัญ วันเด็กที่ฟังแล้วคล้าย ๆ กับยุค พล.อ.เปรม และในปีถัดมา พ.ศ.2551 ก็ตอกย้ำด้วยคำขวัญที่ว่า

“สามัคคี มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ เชิดชูคุณธรรม” เมื่อถึงยุคหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2552 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขึ้นบริหารประเทศ ท่ามกลางรอยร้าวทางความคิดอุดมการณ์ของผู้คนที่แบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย จึงถ่ายทอดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนในชาติผ่านคำขวัญ วันเด็ก ด้วยการแทรกคำว่า “ผูกพันรักสามัคคี” ซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญ วันเด็กแห่งชาติ พ.ศ.2554 มีการนำคำใหม่เอี่ยมที่ไม่เคยปรากฏในคำขวัญวันเด็กมาก่อน ไม่ว่าจะยุคสมัยไหน คือคำว่า “จิตสาธารณะ” มาเป็นจุดขาย โดยมีเป้าหมายต้องการให้เด็กไทยมีจิตเจตนาถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว พ.ศ. 2555 น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้มอบคำขวัญวันเด็กที่สะท้อนสภาพปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองการเน้นความเฉลียวฉลาด ความมั่นคงทางอารมณ์ การดำเนินตามวิถีชีวิตไทย และการรู้เท่าทันโลกใหม่ เทคโนโลยีทันสมัย โดยได้เล่าถึงแรงบันดาลใจที่มาที่ไปของคำขวัญวันนี้ว่าเกิดจากบ้านเมืองไม่ปกติ ผู้คนแตกแยก ขาดความสามัคคี ต้องการให้เกิดความสงบสุข รู้จักใช้ความรู้ สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธี คงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย อ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่พูดไทยคำภาษาอังกฤษคำ และต้องรู้เท่าทันโลกยุคใหม่เทคโนโลยีแห่งการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย

จากการศึกษาข้างต้นเป็นผลศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพรัตน์ ตฤณชาติ วณิชย์ (2536) เรื่อง การวิเคราะห์คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481 – พ.ศ.2487) ซึ่งมีผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าในช่วง พ.ศ.2481 – 2487 ภายใต้การนำของจอมพล ป.พิบูลสงคราม สภาพบริบทแวดล้อมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ที่เป็นอยู่ขณะนั้น ซึ่งปัญหาจากสภาพแวดล้อมเหล่านี้ เป็นปัญหาที่ประชาชนไม่สามารถจะแก้ไขได้ เนื่องจากเคยชินอยู่กับการมีผู้นำเป็นผู้สั่งการ เป็นผู้ตัดสินใจในปัญหาโดยตลอด เป็นเหตุให้ประชาชนหันมาเชื่อฟังรัฐบาล และจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้นำในการแก้ปัญหา ดังนั้น การที่รัฐจะนำเสนอสิ่งใดจึงสามารถทำได้ง่าย เพราะประชาชนยอมรับพวกเขาแล้วนั่นเอง รัฐจึงต้องกำหนดนโยบายเพื่อการสร้างชาติเป็นมหาอำนาจ ผู้มีบทบาทสำคัญในการเสนอแนวคิดต่าง ๆ เพื่อนำมาสร้างอุดมการณ์ โดยเฉพาะ “อุดมการณ์ชาตินิยม” (อุดมการณ์หลัก) คือ หลวงวิจิตร วาทการ และจอมพล ป.พิบูลสงคราม และงานวิจัยของวัชรินทร์ มัสเจริญ (2533) เรื่อง แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลாதองการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ศึกษากรณีความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งมีผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แบบเรียนสังคมศึกษาในช่วง พ.ศ.2502 – 2506 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในอันที่จะปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ให้กับเยาวชนของชาติ

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ทำให้ทราบถึงความเป็นมา ของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก ตั้งแต่เริ่มจัดงานวันเด็กแห่งชาติครั้งแรก เมื่อวันจันทร์ที่ 3 เดือนตุลาคม 2498 จนถึงปัจจุบันวันเสาร์ที่ 14 มกราคม พ.ศ.2555

3.1.2 ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย ในแต่ละยุค การเมืองการปกครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3.1.3 นำผลการวิจัย ไป เป็นข้อเสนอแนะในการนำไปพัฒนา การจัดงานวันเด็กแห่งชาติในปีต่อ ๆ ปี

3.1.4 นำปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงาน จัดงานวันเด็กแห่งชาติ ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาไปในแนวทางที่ดีขึ้น

3.1.5 นำผลการวิจัยในด้านของกิจกรรมวันเด็ก เชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปพัฒนารูปแบบกิจกรรม หรืออาจเพิ่มเติมรูปแบบกิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การให้ความรู้เรื่องดาราศาสตร์ การเล่นเกมที่เกี่ยวกับทักษะด้านภาษาอังกฤษ และการแสดง การละเล่นพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 การวิจัยในเรื่องนี้ครั้งต่อไปควรเป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ ผสมผสานเชิงปริมาณ และควรมีการศึกษาวิจัยในระดับลึก (In-depth Study) เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

3.2.2 การวิจัยเรื่องนี้ครั้งต่อไป ควรเลือกสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ให้กว้างขวางและหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น สัมภาษณ์หน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติแต่ละปี เพื่อจะได้ทำตอบการวิจัยที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

3.2.3 การวิจัยเรื่องนี้ครั้งต่อไปควรเพิ่ม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นเด็ก เยาวชน และผู้ปกครองที่มาร่วมงานวันเด็กแห่งชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการของเด็ก เยาวชน และผู้ปกครองอย่างแท้จริง

3.2.4 การวิจัยเรื่องนี้ครั้งต่อไป ควรสำรวจความคิดเห็นของ เด็กที่มีต่อคำขวัญและ กิจกรรมวันเด็ก แล้วนำมาเปรียบเทียบกับความคิดเห็นผู้ปกครองที่มีต่อคำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก เพื่อค้นหาแนวความคิดที่แตกต่างเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนา รูปแบบคำขวัญและกิจกรรม วันเด็กในปีต่อ ๆ ไป

3.2.5 การวิจัยเรื่องนี้ครั้งต่อไป ควรสำรวจความคิดเห็นของเด็กและผู้ปกครอง ใน หัวข้อที่ว่า ได้อะไรกับการมาร่วมงานวันเด็กแห่งชาติ เพื่อรวบรวมความคิดเห็น และนำไปปรับปรุง พัฒนาให้งานวันเด็กแห่งชาติเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดงานวันเด็กแห่งชาติมากที่สุด

3.2.6 การวิจัยเรื่องนี้ครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยสารของนายกรัฐมนตรีเพิ่มเติม เพราะ เป็นเอกสารที่ขยายความหมายของคำขวัญวันเด็ก และสะท้อนความต้องการของนายกรัฐมนตรีได้ดี อีกด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฤษณา พรหมเลิศ (2543) "วิเคราะห์เรื่องสั้นในหนังสือวันเด็ก" วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- กวิน เสือสกุล "ย้อนอดีตชาติไทย ทำไมต้องมีวันเด็ก" วารสารการศึกษาไทย ปีที่ 1, ฉบับที่ 4 (ม.ค.2548), หน้า 64-65
- การเมืองในคำขวัญวันเด็ก สืบค้นจากเว็บไซต์ โรงเรียนบ้านคอนใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์
<http://school.obec.go.th> เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2554
- คำขวัญวันเด็กแห่งชาติ สืบค้นจากเว็บไซต์ <http://www.obec.go.th/> เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2554
- ทวีศักดิ์ สุรชาติธำรงรัตน์ (2543) "อำนาจรัฐกับการสร้างแบบอย่าง "พลเมืองดี" ศึกษา กรณี นักศึกษาสถาบันราชภัฏกาญจนบุรี" งานวิจัย สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี
- ชัยพร มงคลการ (2555, 17 กุมภาพันธ์) หัวหน้ากลุ่มบริหารงานกลาง สัมภาษณ์โดย สุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์ สำนักงานอำนวยการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร
- นพรัตน์ ตฤณชาติวานิชย์ (2536) "การวิเคราะห์คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (2481-2487)" วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร อักษรเจริญทัศน์
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุดดิพันธ์ (2523) *การเมืองของเด็ก : กระบวนการก่อมเกลตาทาง การเมือง* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุดดิพันธ์ (2526) *การเมืองของเด็ก : กระบวนการสังคมประกิตทาง การเมือง* กรุงเทพมหานคร เจ้าพระยาการพิมพ์
- พีรวัส พรหมกลัดพะเนาวิ (2555, 16 กุมภาพันธ์) ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กคร.สกร.กร.ทหาร สัมภาษณ์โดย สุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์ กองบัญชาการกองทัพไทย กรุงเทพมหานคร
- ภาณุภาคย์ พงศ์อดีตชาติ นธ.ตรี "ถอดรหัสคำขวัญวันเด็ก : 52 ปี 50 คำขวัญ" สืบค้นจากเว็บไซต์ สำนักงาน กพ. www.ocsc.go.th เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555

- ยุทธ อิศรชัย (2552) “แนวคิดทางการเมืองและสังคมไทย 2” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาแนวคิดทางการเมืองและสังคม* หน่วยที่ 6 หน้า 303 – 3636 นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชารัฐศาสตร์
- ยุทธ ชาติสุทธิชัย “คำขวัญวันเด็ก ที่ผู้ใหญ่เองยังไม่เคยทำได้” สืบค้นจากเว็บไซต์
<http://www.oknation.net> เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2555
- รังสิมา โฆสิตดงูร (2539) "แนวคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองในแบบเรียนประถมศึกษา (พ.ศ.2435-2533)" วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วัชนี คำน้ำปาด (2547) "เด็กกับความคาดหวังของรัฐบาล พ.ศ.2502-2519" วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วัชรินทร์ มัสเจริญ (2533) "แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลากองเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์: ศึกษากรณีความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วันเด็กกับการเมืองไทย สืบค้นจากเว็บไซต์ <http://www.matichon.co.th> เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2554
- สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2555, 13 มกราคม)
“คำขวัญวันเด็กสู่นโยบายรัฐบาล” มติชน หน้า 9
- สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2507) *ประมวลสุนทรพจน์และผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์* พระนคร
โรงพิมพ์สำนักทำเนียบรัฐบาล
- สารรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องในวันเด็กแห่งชาติ ประจำปี 55 สืบค้นจากเว็บไซต์
<http://www.moe.go.th/> เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2554
- สุวรรณ มงคลกาย (2555, 17 กุมภาพันธ์) นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สัมภาษณ์โดย
สุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์ สำนักพิธีการและเลขานุการ กลุ่มสุนทรพจน์ สำนักเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
- เสถียร วิริยะพรรณพงศา “ถอดรหัสคำขวัญวันเด็กกับสิ่งที่ซ่อนอยู่” สืบค้นจากเว็บไซต์
<http://www.oknation.net> เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2555
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(2554) *น้ำใจเด็กไทยใสสะอาด* หนังสือวันเด็กแห่งชาติ
ปี 2555 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ สกสค.

- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2554) *ทำเนียบรัฐบาล* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
 คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา
- สโรชา ราชวงศ์ “เด็กกับสิทธิทางการเมือง” สืบค้นจากเว็บไซต์ www.transform.in.th เมื่อวันที่ 20
 มกราคม 2555
- หนังสือพิมพ์ (2555, 14 ,มกราคม) "กางแผนที่พาไปเที่ยวหลากหลายสีสันงานวันเด็ก" *เดลินิวส์* หน้า
 พิเศษ 2
- หนังสือพิมพ์ (2555, 14 ,มกราคม) "ของเล่นอนาคตต่อยอดความคิด" *เดลินิวส์* หน้าพิเศษ 2
- หนังสือพิมพ์ (2555, 14 ,มกราคม) "ปัญหาเด็กแก้มักไม่ยากถ้าผู้ใหญ่มีความเข้าใจ" *เดลินิวส์* หน้า
 พิเศษ 2
- หนังสือพิมพ์ (2555,14 มกราคม) “วันเด็กแห่งชาติ ปี 2555” *ไทยรัฐ* หน้า 11
- หนังสือพิมพ์ (2551, 11-17 มกราคม) "กระแสดน กระแสโลก" *มติชน* หน้า 10
- Almond, Gabriel A. and Powell, G. Bingham Jr. 1966. *Comparative Politics: A Development
 Approach*. Boston : Little, brown & Co.
- Almond, Gabriel A. and Powell, G. Bingham Jr. 1980. *Comparative Politics Today :A World
 View*. Boston : Little, brown & Co.
- Dawson, Richard E., and Prewitt, Kenneth. 1969. *Political Socialization*. Boston: Little Brown
 and Co.
- Langton, Kenneth P. 1969. *Political Socialization* . London : Oxford University Press
- Pye, Lucian. 1962. *Politics, Personality, and Nation Building: Burma’ s Search for Identity*. New
 Harven: Yale University Press
- Rush, Michael, and Althoff, Philip. 1971. *Introduction to Political Sociology*. Berkeley: Western
 Printing Press
- Thinapan Nakata. 1975. *The Problem of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and
 Socialization of College Students* . Bangkok : Praepittaya

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์
การศึกษาคั่นคว่ำอิสระ
เรื่อง
วันเด็กกับการเมืองไทย

- คำชี้แจง** แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่
- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
- ตอนที่ 2 ข้อมูลหน้าที่การงานของผู้ให้สัมภาษณ์
- ตอนที่ 3 รูปแบบ วิธีการในการทำงาน
- ตอนที่ 4 คำถามปลายเปิด แสดงความคิดเห็น

แบบสัมภาษณ์นี้ผู้ศึกษาต้องการทราบข้อมูลเกี่ยว กับความเป็นมา กระบวนการดำเนินงาน ขั้นตอนของการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างวันเด็กกับการเมืองไทย เพื่อเป็นข้อมูลในการ นำองค์ความรู้ที่ได้ศึกษา นำไปเป็นแนวทางในการ คั่นคว่ำหาข้อเท็จจริง เพื่อตอบปัญหาการศึกษาวิจัย ผู้ศึกษาหวังว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านผู้ให้สัมภาษณ์ ด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นางสาวสุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์
 นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์
 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

แบบสัมภาษณ์
การศึกษาค้นคว้าอิสระ
เรื่อง วันเด็กกับการเมืองไทย

.....
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... อายุ.....ปี

ที่อยู่.....

.....
 วุฒิการศึกษา..... สาขาวิชา.....

สถาบันการศึกษา.....

อาชีพปัจจุบันของท่าน.....

วันที่สัมภาษณ์..... เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....แล้วเสร็จเวลา.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลหน้าที่การงานของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อตำแหน่ง.....

2. หน่วยงานที่สังกัด.....

3. อายุราชการ.....

4. ผู้บังคับบัญชา.....

5. หน้าที่ความรับผิดชอบ (งานที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ).....

6. ประสบการณ์ในการทำงาน.....

ตอนที่ 3 รูปแบบวิธีการทำงาน

1. ลักษณะขั้นตอน กระบวนการทำงาน ในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ลักษณะขั้นตอน กระบวนการทำงาน ในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ แต่ละปี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ที่มา ขั้นตอน กระบวนการของคำขวัญและกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. มีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการทำงานหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. จากคำตอบข้อ 7 มีวิธีการหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 คำถามปลายเปิด แสดงความคิดเห็น

1. คำขวัญและกิจกรรมวันเด็ก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีอิทธิพล หรือเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมไทยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. อำนาจรัฐแต่ละสมัยมีความสัมพันธ์ หรือเกี่ยวข้องกับงานวันเด็กหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมวันเด็ก เช่น เปิดห้องทำงานนายกรัฐมนตรี ให้เด็ก ๆ นั่งเก้าอี้ นายฯ การเอารถถังออกมาให้เด็ก ๆ นั่ง ฯลฯ สะท้อนการปลูกฝังความคิดเชิงอำนาจนิยม ครอบงำ ความคิดทางชาตินิยมหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

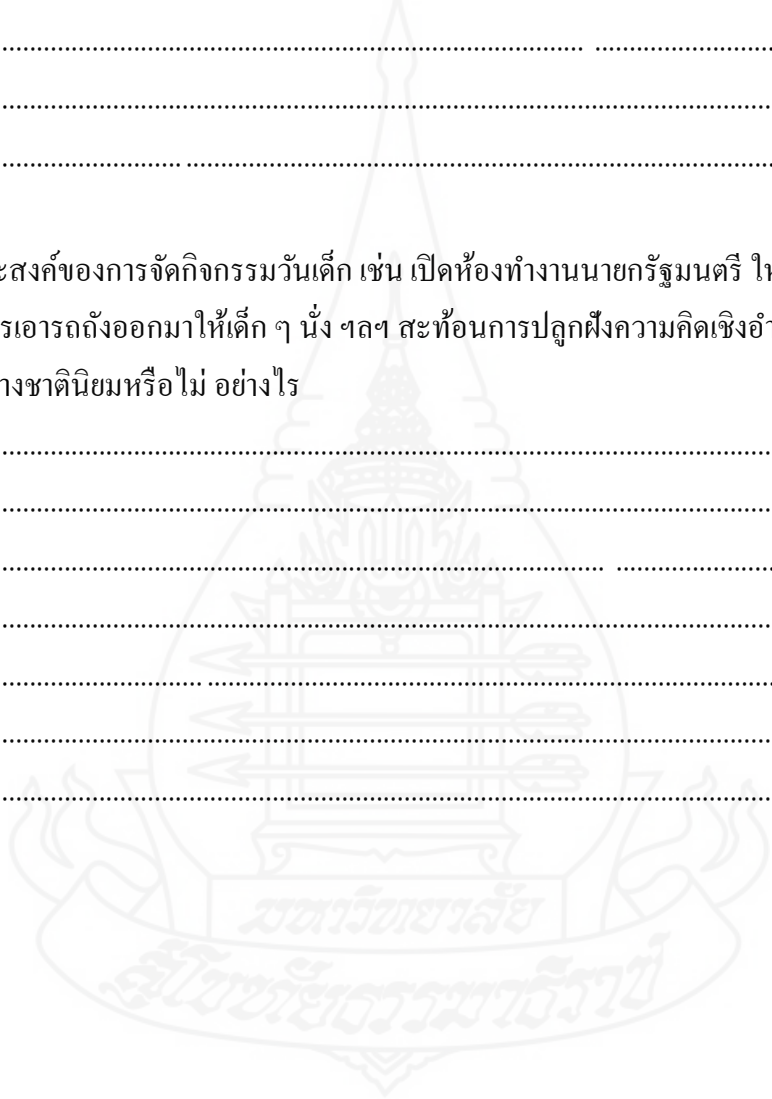
.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวสุภาภรณ์ วงษ์วิจารณ์
วัน เดือน ปีเกิด	30 กันยายน 2524
สถานที่เกิด	อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
ประวัติการศึกษา	บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช วันที่ 1 พฤษภาคม 2549
สถานที่ทำงาน	สังกัดสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี กรมการพัฒนารัฐบาล กระทรวงมหาดไทย ปฏิบัติหน้าที่ สำนักงาน คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีแห่งชาติ (สกวส.) สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล
ตำแหน่ง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ

